دەربارەی
داستانی ئۆدیسەی
هۆمەر

و: حەمە کەریم عارف

دەربارەی داستانی ئۆدیس
وەرگێڕانی : حەمەکەریم عارف
بابەت : لێکۆڵینەوە
چاپی یەکەم : چاپخانەی سەردەم ساڵی(٢٠١٦) کوردستان - سلێمانی

پێڕست

١-پێشەکی ....حەمەکەریم عارف
٢-هۆمەر
٣-داستانی ئۆدیسە
٤- پەراوێز

پیشەکی

حەمەکەریم عارف

"١"

ئیلیادەو ئۆدیسە دوو شاکاری داستانی کۆنی یۆنانین ودراونەتە پاڵ شاعیرێکی کۆن ونابینای یونانی بە نێوی هۆمیرۆس کە مشتومڕو چەندوچوونێکی یەجگار فرەی دەربارە هەیەوتا رۆژگاری ئەمرۆش بەردەوامە.بەهەرحاڵ چەندوچوون وبیروباوەڕو بۆچوونەکان چەند زۆرو چەند جیاوازبن،بە تۆزقاڵیش لەو حەقیقەتە ناگۆڕن کە دوو دانە گەوهەری دانسقە بە نێوی (ئیلیادەو ئودیسە) گەییونەتە دەستی خەڵکی ئەم سەردەمەوپەساپۆرتی ئەم گەشتە دوورو درێژەشیان تەنیا هونەریەتی خۆیان بووە،جا خوای دەکرد لەبنی خاوەنیان نەدەبوو.چونکە ئەوەی بۆ خوێنەر گرینگە دەقی داستانەکانە وەکو چۆن هەن،نەك هۆنەرو شاعیرەکەیان.بەگوێرەی بۆچونی شارەزایان ئەم دوو داستانە دەگەڕێنەوە بۆ ساڵی ٨٥٠پ.ز..بەهەرحاڵ وەکو دەگوترێ شاعیری ناڤبری سەر بە تیرەی ئیونی بووە،لە سیمیرناهاتووەتە دنیا،لە شپوس ژیاوە ولە لوس کۆچی دوایی کردووە.

**

وشەی ئیلیادە بە مانای واریقات وسەربهوردو بەسەرهاتی(ئیلوس)ـە.هەڵبەتە دەبێ ئەوە بگوترێ کە جەنگی تەروادە،تەوەرەو تانوپۆی هەردوو داستانەکە پێکدێنێ.ئیلیادە بریتییە لە چیرۆکی تۆران وتوڕەبوونی ئەخیل،کە لە پشت چیرۆکی گەمارۆی تەروادەوە دێتە گێڕانەوە.واتە گێڕانەوەی چیرۆکی گەمارۆی تەروادە زیاتر بۆ بەرجەستە کردنی چیرۆکی تورەبوون وتۆرانەکەی ئەخیلە.ئەخیل کاراکتەرێکی سەرەکییە:گەنجێکی گەڕناس وجوانخاس و بەهێزوتوانایە.لە شەڕا بوێرو چاونەترس وکەڵەمێردە.هیچ جەنگاوەرو شەڕڤانێکی یۆنانی هاوتای ناکاتەوە.بوونی لە مەیدانی شەڕا،بە بێ چەکیش،مایەی نیگەرانی وترسی تەروادەییەکانە.کەسێکی بە دەم وزمان وقسە زانە.کەسایەتییەکی زۆر کاریگەرو ئیجابییە،عەیبی سەرەکی ئەوەیە کە توندەتەبیعەت ودڵناسك وزوو ڕەنجە،لێ وێرای ئەوەش سەرپێچی لە فەرمانی خواوەندان ناکات..بۆ نموونە کە لێدەبرێ ئاگامەمنوون بکوژێت، ئەتینا داوای لێدەکات کاری وانەکات.ئەویش یەکسەر بە گوێی دەکات وشمشێرەکەی دەخاتەوە کێلان.

**

ئودیسیوسی شا قارەمانی ئودیسەش،کاراکتەرێکی نموونەیی و ئایدیالییە،هەرچەندە لە مرۆڤی ئاساییەوە نزیکە.بە هەمان گەنجی و جوانی ئەخیل نییە،هەمان قۆزی و بەژن و باڵاو جورئەتی ئەدەبی ئەخیلی نییە.بەڵام بە دەم و زمان وقسە زانە،کە دێتە قسە وشە وەکو نمەباران لە زارییەوە دەبارێت وبە جۆرێ کار لە گوێگران دەکات،کە شێوەو روخساری لە بیردەکەن.لە گەنگەشەوموناقەشەدا زۆر بە زەین وکارامەو لێزانە. بۆ نموونە کە لەگەڵ نوسیکادا دەدوێ لە تۆ وایە لە جیاتی وشە گوڵ لە زاری دەبارێت.یان چەند لێزانانە وچەند بە مەعلانی پولیفیمۆس لە خشتە دەبات!پیاوێکی یەجگار زیتەڵ وچەلەنگ وچالاکە،زۆر ئازایە، خۆراگرە،پشوو درێژە،لە بەردەم هەر بەڵایەکدا کە خواوەندان بەسەریا دەدەن بەسەبرە. زۆر زیرەکانە خۆی لە تەنگانەو ئاستەنگ وسەختی ودژواریان دەپەڕێنێتەوەو دەربازدەکات.قارەمانێکی یەجگار ئازایە.بەڵام هەندێجار بێباك وخەمساردو کورتبینە کە چاوەروانکردنی گەڕانەوەی پۆلیفیموس بۆ ئەشەوتەکەی نموونەیەکی ئەو حاڵەتەیە.بەڵام ئەم خاڵە لاوازانەی لێ جوانە..بە شێوەیەکی گشتی فریوی هیچ ئیغراو تەماحێکی حسی ناخوات وبە درێژایی ساڵانی ئاوارەیی ودەربەدەری هەر بیری لە لای نیشتمانەو بەو هەوایە دەژی کە لە وڵاتی خۆیەوە دێت، بەو یادو یادگارانەوە دەژی کە لەمەڕ زاگەو مەفتەنی خۆی هەیەتی وهەرچەندە ساڵانێکی زۆر دەگەڵ کالیپسودا دەمێنێتەوە،بەڵام ئەمەی لە ناچارییەو بە خوایشتی خۆی نییە.عەشقی وڵات وکەسوکارو پنلۆپی ژنی بە جۆرێ لە ناخیا ریشاژۆ بووە،لە پێناوی گەرانەوە بۆ وەڵات،ژیانی جاویدانی و خوایانە رەفزدەکات.

ئیلیادەو ئودیسە، زیاتر تەرخانن بۆ وەسف وباسی بەسەرهات وکارێن قارەمانانەی هەردوو قارەمانی سەرەکی(ئەخیل وئودیسیوس)،بەڵام شاعیر هەوڵی ئەوەی نەداوە هەموو شتێکان دەربارە بهۆنێتەوە،بەڵکو بەشێکی دیاریکراوی لە ژیانی هەر یەکێکیان وەرگرتووەو کردوویەتی بە تیمەو بابەتی هەردوو داستانەکە.

لە ئیلیادەدا تورەبوونەکەی ئەخیل و ئاکامەکانی ئەو تۆران وتورەبوونەی هونەراندووە.لە ئۆدیسەدا گەڕانەوەی ئودیسیوسی بۆ وەڵاتی خۆی لە دوای کەوتنی شاری تەروادە،کردووە بە بابەت.کار لە هەردوو داستانەکەدا دیاریکراوە،سەرەتاو کۆتایی خۆی هەیە.رووداوە جۆراوجۆرەکان بە شێوەیەکی زنجیرەیی و بە دووی یەکتردا دێن.هەرکارێك بە شێوەیەکی ئاسایی،خۆی بە کاری پاش خۆی دەسپێرێت،واتە یەکێتییەکی ئۆرگانیکی تەواو لە بویەروکارەکاندا هەیە.بەڵام ئەمە بەو مانایە نییە کە لە رووی بونیادو رێختمانەوە هیچ عەیبێکیان نییە.بە تایبەتی لە ئیلیادەدا عەیبی پێکهاتەی بونیادی زەق بەدی دەکرێت.

ئەم دوو داستانە کۆنترین داستان لە مێژووی داستانانی ئەوروپاییدا،بوون بە سەرچاوەو ئیهامبەخشی کۆمەڵێك داستانانی ئەدەبی،لە سەردەم وقۆناغانی دواتردا.بە تایبەتی ئنیادەی فەرجیل.لێ دەبێ ئەوە بگوترێ کە جیاوازی لە نێوان ئەو دوو جۆرە داستانەدا هەن.گرینگترینیان ئەوەیە کە داستانی ئەدەبی بۆ خوێنەر نووسراوە، بەڵام داستانەکانی هۆمیرۆس بۆ گوێگر هۆنراونەتەوە،بۆیە تایبەتمەندی زمانی زارەکیان بەسەردا زاڵە.

هەردوو داستانەکە،مەگەر بە دەگمەن،دەنا لە خەسڵەتە گشتییەکاندا هاوبەشن:تیمەو بابەتی ئیلیادە جەنگ وشەڕە،زۆر درامییەو کۆتاییەکی تراجیدی هەیە.ئەفسوونی ئودیسە لە ریسککاری و ژیانە کۆمەڵایەتییەکەیدایە،کۆتاییەکەی دوو لایەنی هەیە،سەبارەت بە ئودیسیوس،کۆتاییەکی خۆشە،وسەبارەت بە خوازگارەکان کۆتاییەکی ناخۆش وکارەساتبارە. ریسکەکانی ئودیسیوس ئەفسووناوی وئەفسوون ئامێزن.ئامادەگی وحوزوری ژنان لە ئودیسەدا زۆر چڕترو زیاترە تا لە ئیلیادەدا.شاعیر لە ڕێگەی بەرجەستەکردنی نوسیکاوە وێنەیەکی ئاشکرای ئازادی و دەنگ ودەورو شادمانی کیژێکی گەنجی سەردەمی پاڵەوانییەتی دەخاتە روو.لە کەسایەتی پنلۆپیدا نەك هەر وێنەی هاوسەرێکی دڵسۆزو ئەمەکدار دەنوێنیٚ،بەڵکو وێنەی ژنێکی زرینگ وپاك وسەلارو سەنگین و بە وەج و بە نموود نیشاندەدات.لە کەسایەتی ئاریتی دا،ئەو رێزو حورمەتە زۆرە وێنە دەگرێت کە لە ژنان دەگیرێت،وکاریگەریی ژن نیشاندەدات.

ئەوەی مایەی سەرنجە شاعیر بێلایەنانە داستانەکە دەگێرێتەوە،بەشی هەرە زۆری گێرانەوەکانی بە کاراکتەروقارەمانەکان سپاردووە.وکەسایەتییەکانی زیاتر لە دیوی دەرەوە وەسف کردووە و دیوی ناوەوەیان پتر لە رێگای کرداریانەوە بەرجەستە دەبێت.ئەگەر ویستبی رووداوێك یان کاراکتەرێك بەرجەستەتر بنوێنیٚ وکاریگەرتری نیشان بدات، پەنای بردووەتە بەر لێکچوون،لێکچوونەکانی لە جەرگەی ژیان وتەبیعەتەوە هەڵبژاردووە:میناکی ستێرانی ئاسمان،زریان،تۆف وکرێوە،شێرودڕندە،دێوودرنج،هەڵۆودالآشان،شەڕەژنی گەرەك و بانان،یان کچۆڵەیەك کە چمکی داوێنی دایکی گرتبیٚ..هەڵبەتە ئەم لێکچوونانە تەنیا بە مەبەستی رازانەوەی هونەری بەکار نەهێناوە،بەڵکو بۆ ئەوەشە کە کاریگەری رەوتی داستانەکە زیاتر بکا.

ئاوێتەکردنی کارێن خوایی ومرۆڤانی لە تایبەتمەندیەکانی ئەم جووتە داستانەیە،رەنگە هەندیٚ کەس پێیان وابیٚ ئەم دیاردەو تایبەتمەندییە لەزەتی خوێندنەوە لای خوێنەروگوێگر کەم بکاتەوە،لیٚ وانییە.خوابانۆو خواوەندەکانی هۆمیرۆس،راستە زۆر زۆر لە مرۆڤ بە تواناترن،وئەوەی بەوان دەکرێت،هەرگیز بە مرۆڤ ناکرێت،بەلاّم لە رووی کەسایەتییەوە زۆر لە بەشەر دەچن.واتا خوابانۆو خواوەندانی هۆمیرۆس، لە سەرانسەری ئیلیادەو ئودیسەدا دێن و دەچن،دەوردەبینن،بەشداری رووداوان دەکەن،پشتیوانی ئەم قارەمان و دژایەتی ئەویتردەکەن.رێنوێنی ئەم دەکەن وسەر لەو دەشێوێنن،وتەنانەت هەڵیدەخەڵەتێنن،بەلاّم وێرای ئەوەش کەسایەتی قارەمانەکان ناسڕنەوەو نابن بە بوکەڵەی بێوەج و بێنموود،وداستانەکە لەزەتە ئیستاتیکییەکەی خۆی لە دەست نادات و خوێنەروگوهدار لێی تەوەلا نابێت.

"٢"

ئودیسە بریتییە لە سەربهوردو بەسەرهاتی ئودیسیوس،کە لە دووی ئەخیل،مەزنترین و بەنێوبانگترین قارەمانی یۆنانە.یەجگار زیرەك وچەلەنگ چالاك ولێزانە.ئودیسیوس،پاشای ئەفسانەیی ئیتاکایە،کوڕی لایرتیسە،دایکی نێوی ئانتیکلیایە.ئودیسیوس خەڵکی ئیتاکایە،هێشتا بابی لە ژیاندا بوو کە عەرشی پاشایەتی لێوەرگرت.پنلۆپی کیژی ئیکارۆسی

خواست وکورێکی لێی بوو بە نێوی تیلیماخۆس.ئودیسیوس بەرلەوەی پنلۆپی بێنێت،یەکێك بوو لە خوازگارانی هیلین.ئەو ژنە جوانەی کە ڕفاندنەکەی بووە مایەی هەڵگیرساندنی شەڕی تەروادە.ئودیسیوس نایەوێ بچێتە شەڕی تەروادەو بۆ ئەو مەبەستە خۆی لە شێتی داوە.بەڵام هەوڵەکەی بێهوودە بووەو لە ئەنجامدا بووە بە یەکێك لە قارەمانە هەرە بەناوبانگەکانی ئەو شەڕە.پاش دە ساڵ،بە نەخشەیەکی کاراو زیرەکانە،شاری تەروادە،ئەو قەڵا قایمەی لە بەردەم یۆنانیەکاندا کردەوە:تەگبیری بۆ کرد کە ئەسپە دارینەیەکی گەورە دروستبکەن وبە خۆیان بە فێڵ پاشەکشە بکەن وئەسپەکە لە مەیداندا بەجێ بێڵن. ئازاترین شەڕڤانی یونانی خۆیان لە نێو سکی ئەسپە دارینەکەدا مەڵاس دا،لەشکری یۆنان بە درۆ کەوتە پاشەکشە،تەروادەییەکان،کە چاویان بەئەسپە دارینە کەوت،بە نوقڵانەی خێریان زانی،پێیان وابوو شارەکەیان لە وەیشوومەو بەڵایان دەپارێزێ.ئیدی بە خۆشحاڵییەوە وەکو دەسکەوتی شەڕو نیشانەی سەرکەوتن رایدەکێشن ودەیگەیەننە ناوشار،بەو جۆرە شەڕڤانانی یۆنانی بە ئاسانی دەچنە ناو شاری تەروادە. شەوێ کە خەڵکی تەروادە بە خەیاڵی خۆیان،رزگاربوون،ئاهەنگی ئازادی شارەکەیان دەگێڕن وسەرقاڵی ئاهەنگ دەبن،شەڕڤانانی یۆنانی دەست بە چەك لە ئەسپەکە دێنە دەرێ ودەرگاوان وپاسەوانەکان دەکوژن.لەشکرەکەیان کە بە فێڵ پاشەکشەی کردبوو،دەگەرێنەوەو شەبەیخون دەکەنە سەر شاری تەروادەو دەکەونە تاڵان و بڕۆوقەتڵ وعامی خەڵکەکە و وێرانکردن وسووتاندی شارەکەو ژنەکانیان بەسەر یۆنانییەکاندا دابەش دەکەن.دوای گرتنی تەروادە،ئودیسیوس ڕێی گەڕانەوە بۆ ئاخی ئیتاك دەگرێتە بەر ودەشت ودەریایان تەی دەکات،وئەم سەفەری گەڕانەوەیە دە دانە ساڵ درێژە دەکێشێت، ئودیسیوس،ئاوارەو سەرگردان،ڕێی دەکەوێتە ولات وشوێنانی جۆراوجۆر،تووشی ڕەنج ودەردو مەینەتی زۆر دەبێت.ئیدی چیرۆکی ئەم گەڕانەوەیە بووە بە هەوێن وتیمەو بابەتی داستانی ئودیسە کە بریتیە لە بیست وهەشت هەزاروهەشت سەد بەیت.ئەم داستانە بەسەر سێ بەشدا دبەش کراوە:

*- تیلیماخۆس(سەفەرەکانی تیلیماخۆس):ئەم بەشە لە سروودی یەکەمەوە تا سروودی چوارەم لە خۆ دەگرێت.تیلیماخۆس بۆ تاقیب و سۆراخی بابی(ئودیسیوس) سەفەری ئیلۆس دەکات ودەچێتە نك نەستوور و لەوێ میواندارییەکی گەرم وگوڕو شاهانە دەکرێت.پاشان هەر بە نیازی ئەوەی هەواڵێکی بابی بزانێت دەچێت بۆ لاسیدیمون و مینیلاوس دەبینێت.

*-گەڕانەوەی ئودیسیوس:ئەم بەشە لە سروودی پێنجەمەوە تا سروودی سیانزەیەم لە خۆ دەگرێت.زیاتر باسی ژیانی ئودیسیوسە لە دوورگەکەی لەمەڕ کالیپسو،ئەم خوابانۆیە کە ئاشق وشەیدای ئودیسیوس بووە، بۆ ماوەیەکی زۆر لە دوڕگەکەی خۆیدا گلی دەداتەوەو بەڵێنی دەداتێ کە ئەگەر لەوێ وەمێنێ وبیخوازێت کارێکی وەها دەکات کە ژیانی جاویدانی پێببەخشێت وهەرگیز پیری بە خۆیەوە نەبینێت، لێ ئودیسیوس نایەتە ڕەداو هەربیری لای نیشتمان وکەسوکارو ژنەکەیەتی وخەیاڵی گەڕانەوە بەری نادات..سەرەنجام بە هەر هەنجەت و بیانوویەك بێت، خۆی لەوێندەر دەرباز دەکات.بەڵام زریان و تۆفانی ترسناك راپێچی دەکات و خۆی لە سەرزەمین وقەڵەمڕەوی فیاسیاندا دەبینێتەوە. ئودیسیوسی قارەمان لەوێ نوسیکای

کیـژی شـا ئالسینۆسـی فـەرمانڕەوای فیاسـیان دەبینێـت. نوسـیکا، ڕێگـەی پێنیشـان دەدات وڕەوانەی لای بابی دەکات وزۆر بە گەرمی پێشوازی لێدەکات وداوای لێدەکات سەربهوردی خۆی بـۆ بگێڕێتـەوە. ئیـدی ئودیسـیوس گشـت بەسـەرهاتەکانی خـۆی بـۆ شـا ئالسـینۆس دەگێڕێتـەوە..دوای گێڕانـەوەی بەسەرهاتەکانی،فیاسـیان بـە کەشـتی خۆیان،ئودیسـیوس بـە دەریادا دەبەن تا دەیگەیەننەوە ئیتاک.ئیدی لەوێوە بەشی سێیەمی داستانەکە واتە

*- تۆڵـە سـەندنەوەی ئودیسـیوس:دەسـت پێـەکات.ئـەم بەشـە لـە سـروودی چـواردەیەمەوە تـا سـروودی بیسـت وچـوارەم لـە خـۆی دەگرێـت.ئودیسـیوس کـە دەگاتـەوە ئیتاکا،لـە شێوەی پـیرە پیـاوێکی شـڕۆڵەی گـەدادا خـۆی بـەلای یۆمایۆسـی بـەرەزەوانی خۆیـدا دەکـات.یۆمـایۆس نایناسێتەوە.دوای ماوەیەکی کەم تیلیماخۆسی کوڕی دەبینێت.بەرەبەرە خۆی پێدەناسێنێت و ئەوسا بە دووقۆڵی و زۆر بە نهێنی تەگبیرورِاوێژ دەکەن ونەخشەو پلان دادەنەن کە چۆن تۆڵـە لـە خوازگارەکان بسەننەوە.ئەو خوازگارانەی کە بە ناهەق و بەوپەڕی گۆساخی و بیٚ ئەدەبی موڵك وماڵەکەیان بە فیرۆ دەداو چاوی تـەماحیان دەبڕییە هاوسەرە سەلاروسەنگین وجوانەکەی، کـە بە درێـژایی بیسـت دانـە سـاڵ هـەر بـە داوێنپـاکی وئەمەکـداری ووەفـاداری مـابووەوەو خـۆی نەدۆڕاندبوو.دیارە ئەتینا، خوابانۆی چاوگەش پشتیوانی ئودیسوس بوو.ئیدی ئودیسیوس بە ڕێنوێنی ئـەتینا، لـە شێوەوهەیئەتی گەدایـەکی روتەڵـەی شڕۆڵەدا خـۆی بـە کۆشـك وسـەراکەی خۆیـدا دەکاتـەوە، ئیـدی ئـەو بێگانەیـەوخوازگارەکان خـاوەن ماڵن،واتـە مـاڵ لـە مـاڵخۆ حەرامـە.خوازگارەکـان زۆری ئازار دەدەن.جنێوی دەدەنیٚ..سوکایەتی پێدەکەن و ئـەویش خـۆی شێلو ناکات وتەحـەمولیان دەکات..ئیدی پنلۆپ کە گوشاری خوزگارەکان تەنگەتاوی دەکات و زۆری لێدەکـەن کـە یـەکێك لـەو خوازگارانـە هەڵبـژێرێت وشـووی پێبکـات و بیڕێتەوە،هەڵدەسـتیٚ پێشبڕکێیەکیان بۆ دادەنیٚ ،کە هەرکەسێك پێشبڕکێیەکە بەرێتەوە، شـوو بەو دەکات و بە گـەڵی دەکـەوێت وبـە ناچـاری وبـە نەبـەدڵی ئـەم کۆشـك و سـەرایە، کـە زۆر لـە دڵیـا شـیرینە ومـاڵی بوکێنیـەتی بۆ تیلیماخۆسی کوڕی بەجێدێڵیٚ.پێشڕکێیەکە ئەوەیە هەرکەسێك لە خوازگارەکـان بتوانێت کەوانەکـەی ئودیسـیوس بهێنێتـە سـەرپیٚ وتیرێك بـە کونی دوازدە پاچی بـەریز دانـراوا ئاودیو بکات،دەبێت بە مێردی پنلۆپی.هەڵبەتە کەس ئەم کارەی پێناکرێت.ئەنجام ئودیسیوس کەوانەکە وەردەگرێت وگرەوەکە دەباتـەوەو ئەوسا بـە یارمـەتی کوڕەکـەی ویۆمـایۆس و نۆکـەرە وەفادارەکەی تری،هەموو خوازگارەکان بە سزای خۆیان دەگەیـەنێت.ئودیسیوس کە گەڕابووەوە دۆخـی جـارانی خۆی،خۆی بە پنلۆپی دەناسێنێت و سبەینیٚ بۆ ئەوەی لـە تۆڵـەی کەسوکاری کوژراوەکـان بخەلەسـێت ودووربێت،لەشـار وەدەردەکـەویٚ و دەچـێت بـۆ دەشـت بـۆ دیـدەنی لایرتیسی بابی. دژمنان دووی دەکەون و لەویٚ هێرشی دەکەنە سەر،لیٚ دوای چەند سووکە شەڕو پێکادانێك، خواوەندان دەکەونە بەینەوەوسوڵحیان دەکەن.

"٣"

ئودیسە یەکێکە لەو شاکارە ئەدەبییە هەرە بەرزانەی لە کۆنەوە تا ڕۆژگاری ئەمرۆ کاریگـەری بەسەر ئەدەبیاتی دنیاوە، بە تایبەتی ئەدبیاتی ئەوروپاوە هەبووە..زۆربەی تراجیدیا یۆنانییەکان

لـه ئوديسـەوە هـەڵێنجراون وسـێبەری بەسـەر زۆربـەی کارەکـانی ئیسـخیلۆس و سـۆفۆکليس ويوربيدسەوە ديارە.

شاعيری رۆمانی فرجيل، لە داستانی(ئينيادە)دا لە ژێر کاريگەری هەردوو داستانی(ئيليادەو ئوديسە)دايە.کار گەييوەتە رادەيەك کە بەوە تاوانبار دەکرێت کە ئوديسەی کۆپی کردووەتەوەو بە شێوازێکی هەندێ جياواز لە شێوازی هۆمەری داپڕشتووەتەوە..فينلۆن لە (تيلماك)ەکەی خۆيدا،هەر گەڕانەکەی تيليماخۆسی لە ئوديسيۆس،وەرگرتووەو تۆزێ درێژی کردووەتەوەو شاخ و باڵی لێناوە،دەنا وەکو رەوتی گشتی داستان، هيچ شتێکی تازەی دانەهێناوە.

لەسەردەمانی تازەشدا، جگە لە تۆلستۆی کەسی تر لاسايی ئيليادەی نەکردووەتەوە.ئەم کەڵە ئەديبە هەوڵی داوە بە چاولێکەری ئيليادە، مامەڵە دەگەڵ (شەڕو ئاشتی)يەکەی خۆيدا، کە بەراستی لوتکەيەکی ئەدەبی يەجگار بەرزە بکات،بەڵام نەيتوانيوە کاراکتەرو قارەمانەکانی بە هەمان نەفەسی هۆميرۆس بهونەرێنێ و بەرجەستە بکات.ئەمەش دەگەڕێتەوە بۆ جياوازی هەلومەرجە کۆمەڵايەتی وقۆناغە مێژووييەکان.

دەکرێ بگوترێ ئوديسە لە ئيليادە زياتر سەرنجی رۆماننووسانی رۆژگاری تازەی راکێشاوەو بووە بە سەرچاوەی ئيلهام وسەرۆيان..بۆ نموونە (ئۆليس)ی جيمس جويس کە لە سەرەتاکانی سەدەی بيستەمدا لە سەرانسەری دنيادا دەنگی دايەوەو جۆرە دابڕان و وەرچەرخانێکی رۆمانەوانی دروستکرد،رێك لە ژێر کاريگەريی ئوديسەدايە،بەڵام جويس نەفەسی رۆژگاری خۆی پێبەخشيوە..بەوەش ويستوويەتی ئەوەمان پێبڵێ کە شاکاری وەکو ئوديسە لەم رۆژگارەدا دووبارە نابێتەوە.ئەگەر دووبارەش ببێتەوە لە قاڵب وڕێختمان وتيمەو ناوەرۆکێکی مۆديرندا دووبارە دەبێتەوە.ئيدی زۆر هەوڵی رۆمانەوانی ديکە هەن، گەر لێيان وردببيتەوە دەبينی ئوديسە بە شێوەيەك لە شێوەکان ئيلهامبەخشيان بووە.بۆ نموونە(موبی ديك)ی هرمان ملفيل يان(پيرەمێردو دەريا)ی هەمينگوای، يان چيرۆکی(چيرۆکی دەرياوانێکی خنکاو)ی گابريل گارسيا ماکيز..هەڵبەتە هەموو ئەو بەرهەمانە شەقڵی رۆژگارو هەلومەرجی کۆمەڵايەتی و قۆناغی مێژوويی خۆيانيان بەسەردا زاڵە.زەمەن ورۆژگار حوکمی خۆی هەيە..گومان لەوەدا نييە کە ئوديسە تا رۆژگاری ئەمرۆش سەرچاوەی ئيلهامی ئەهلی ئەدەب وئەديبانی دنيايە.پتر لە سێ هەزار ساڵە بە بەردەوامی دەخوێنرێتەوەو بەگەڵ کاروانی ژيانی تيرەی بەشەر کەوتووەو هاتووە. ئەمەش نيشانەی ئەوەيە کە هۆميرۆس توانيويەتی ساتە هەرە زندووەکانی ژيانی بەشەر وێنە بگرێت وکەڵکەڵەو ئەڵها دەروونی و رۆحييەکانی مرۆڤ بهونەرێنێ و بەها بەرزەکانی ميناکی قارەمانيەتی،ئازايەتی،ودادپەروەری وعەدالەت وبێگەردی وپاکی و پاکيزەيی وئەمەکداری ودڵسۆزی ونيشتمانپەروەری لە لای بەشەر شيرين بکات،وخيانەت ودڵرەشی و پيلانگێڕی و پيلان لە دڵو دەروونـدا رەشبکات و بيکورهێنێ..يەکێك لە نيشانەکانی زندوويەتی ئوديسە،وێڕای ئەوەی بە درێژايی رۆژگار سەدان پاچڤە کراوە،تا ئەمرۆش ساڵانە دەيان پاچڤەی تازەی، بە دەيان زمانی زندووی جيهان لێ دەخرێتە بازاڕەوەو ئەم داستانە هەر تەڕو تازەيەو پيرنابێت وبە نياز نييە بەم زووانەش مل بۆ پيربوون بدات.

جا خوێنەری بەرکەتی بەندە پێشەکییەکی لەمە درێژترم بۆ ئیلیادە نووسیوە،کە لەوێدا باسی ئودیسە کراوەو بۆ کەسێك مەبەستی بێت دەتوانێت بچێتەوە سەری.بۆیە دووپاتی دەکەمەوە کە ئەم پێشەکییە هەرچییەك بێت وهەرچۆنێك بێت، ئەلتەرناتیفی دەقەکە نییە،ناتوانێت هەمان سوود ولەزەتی راستەوخۆی دەقەکەت بداتێ.بۆیە لەوەی پتر بە تانیا نارۆم ،ولە لەزەتی خوێندنەوەی دەقی ئەم داستانە ئەدەبییە نەمرە مەحرومت ناکەم کە بریتییە لە داستانی گەڕانەوەی ئودیسیوس بۆ زاگەو ولاتی خۆی کە نۆستالیژاو خۆشەویستیی ولات لە جوانترین وبالاترین گوزارشتدا هونەرێنراوە،هیچ تەماحێك، تەنانەت ژیانی جاویدانی و هەرمانیش ناتوانێت قارەمانی داستانەکەمان، ئودیسیوس،لە گەڕانەوە بۆ ئیتاکای زێدو نیشتمانی سارد بکاتەوە،بۆ لای پنلۆپی،هاوسەرە سەلارو سەنگین وپاکیزەو بەسەبرو حەوسەڵەو ئەمەکدارو وەفادارەکەی، بۆ لای تیلیماخۆسی کوڕی کە کون نامێنێت بە دوای بابی بەرزەیدا سەری پێدا نەکات،سارد ناکاتەوە..ئیدی ئودیسە هەر خۆی ئۆدیسەیەو..هەڵوای تەنتەنانی، تا نەیخۆی نایزانی.

تێبنی:

بۆ نووسین و ئامادەکردنی ئەم پێشەکییە سوود لەم سەرچاوانە وەرگیراوە:

*- ئلیادە/هۆمیرۆس/و:حەمەکەریم عارف/دەزگای چاپ و پەخشی سەردەم/چ١/٢٠٠٩

*- ایلیاد/هومر:مترجم:سعید نفیسی/چاپ سوم١٣٨٥/ناشر/دنیای کتاب

*- ادیسە.هومر،ترجمەی میر جلال الدین کزازی،نشر مرکز،چاپ:پنجم/١٣٨٥

*- هومیروس شاعرالالیادە والاودیسا/بقلم:الدکتور عبدالمعطی الشعراوی/الهیئە المصریە العامە للتالیف والنشر/١٩٧١

*- اساطیر الیونان/د.عماد حاتم/٢٠٠٨/دارالشرق العربی للطباعة والنشر والتوزیع

*- دلیل القاری الی الادب العالمی.تالیف:لیلیان هیرلاند/ج.د.بیرسی،ستیرلنج.أ.براون..ترجمە:محمد الجورا.دارالحقائق/١٩٨٦

هۆمەر

هۆمەر یا هۆمیرۆس کە لە سەرچاوە ئیسلامیەکاندا بە ئومیرۆس ناسراوە گەورەترین شاعیری داستانەوانی دنیای کۆنە، وردەکارییەکانی ژیانی مەعلوومو خۆیا نیەو مێژوونووسان بیروبۆچوونی جیاوازیان سەبارەت بە زەمانو شوێنو هەموو خەسڵەتو تایبەتمەندیە شەخسیو هونەرییەکانی هەیە.

دەربارەی داستانی ئۆدیسە

پتر لە دوو هەزارو حەوت سەد ساڵە کە کەلتووری رۆژاوا، بە ناوی هۆمەر(١) ئاشنایەو بە یەکەم شاعیری داستانەوانی دنیای دەزانێ کە بە هۆنینەوەی هەردوو داستانی جاویدانی ئیلیادە(٢)و ئۆدیسە(٣)، ناوی خۆی لە جیهانی ئەدەبدا نەمر کردەوە. شیعری هۆمەر بە درێژایی ئەم سەدان ساڵە، تەنیا سروودێن خۆش ئاهەنگی غروور ئەنگێزی جەنگاوەریی نەبووە کە ئاشقانو شایەرانی گەڕۆك، لەو سەردەمو رۆژگارانەی کە هێشتا خەتو نووسین باو نەبووە، لە بەریان کردووەو بەدەم ئاوازو نەغمەی بەربەت(٤) یان سێتارە(٥)وە خوێندبێتیان. بەڵکو ئەم دوو بەیتە (مەنزوومە)، بنەمای رێنمایی فەرهەنگیو بناغەی وانەێن ئاکاریو ئۆلی بوون. تیرەو هۆزێن پەراگەندەی سەر زەمینی یونان، لە ماوەی ئەم بیستو حەوت سەدەیەدا بە شیعرو هزرو بیرێن ئەم دوو شاکارە ژیاونو لە هەمان کاتدا ئەم دوو بەرهەمە، سەرچاوەی بەردەوامی زەوقو ئیلهامو داهێنان بوون بۆ شاعیرانو شانۆنامەنووسانو داستانەوانێن ئەورووپایی.

هۆمەر، ئەم شاعیرە مەزنە و ئەم یەکەم پەیڤ ئافەرینی مێژووی تیرەی بەشەرە، وێڕای ئەوەی کە شیعرەکانی لە هەموو شوێنێکا مایەی ستایشو رێزی خەڵکی بوون، بەڵام بە جۆرێ خۆی وەپشت پەردەی ئیبهامو گومان داوە کە زانایانو هزرڤانان هەمیشە لە خۆیان پرسیوە ئایا بە راستی هۆمەر ناوێك هەبووە، ئەگەر کەسێکی واهی لە خاکی یۆناندا ژیابێ، ئایا ئەم جووتە شاکارە بێ وێنەیە، زادەی قەریحەو تەبعی ئەوە، ئایا کەسێك یان کەسانێکی دی، لە ئەفراندنی ئەم دوو بەیتەدا شەریك نەبوون؟

هیچ گومانێك لەمەدا نییە کە لە دنیای کۆندا، لە ساڵانی نێوان سەدەی دەیەم تا سەدەی حەوتەمی پ.ز ، لە سووچێکی سەر زەمینی بەرینی یۆناندا، شاعیرێك بە ناوی هۆمەر هەبووە. ئەو شاعیرو هزرڤانانەی کە لە سەردەمی ئەوەوە نزیك بوونو ناوی ئەویان بردووە بریتین لە ئالکمان(٦)، ئارکیلوکۆس(٧)، کالینوس(٨)و تیرتیوس(٩) کە لە سەدەی حەوتەمی پێش زایندا ژیاون. سافو(١٠)ش کە لە سەدەی شەشەمی پ.ز ژیاوە، هۆمەری ناسیوەو لە هەڵبژاردنی بەحروکێشو قافیەی شیعردا لاسایی ئەوی کردووەتەوە. لەو رووەوە کە لە سەدەی پێنجەمی پ.ز بە دواوە ئیلیادەو ئۆدیسە سەرچاوەو بنەمای هزرو بیرو زەوقو ئەدەبی خەڵکی یۆنان بووەو کەلتوورو شارستانیەتی ئەم کۆمەڵگەیە لەسەر بناغەی ئەم شاکارانە ڕۆنراوە،لەم

پێودانگەوە نابێ گومان لەوە بکرێ کە هۆمەر لە سەدەکانی پێش حەوتەمدا لە دوڕگەیەك لە دوڕگەکانی دەریای ئیجەدا ژیاوە.

پرۆفیسور جفری –ئیس– کیرك، مامۆستای ئەدەبیاتی کلاسیك لە زانستگەی بریستولی ئینگلیستان لە کتێبی دنیای کلاسیك لە ئەدەبیات و شارستانیەتی رۆژاوا(١١)دا باوەڕی وایە کە ئیمپراتۆریەتی میسین(١٢) لە دەوروبەری ساڵی ١١٢٠ پ.ز روو لە هەرەس و داڕوخان و نەمان چووەو ئیدی تا دوو سەدە دواتریش، سەردەم سەردەمی پەراگەندەیی و گۆشەگیری خەڵکی دوڕگەکانی یۆنان بووە. ئەو گروپ و جماعەتە خەڵکەی کە ئاکنجی دوڕگەکانی ئیونی(١٣) بوون هزرڤانانی ئەوان دەگەڵ کۆمەڵێك لە هزرڤانانی یۆنانی ئاکنجی سەرزەمینی ئەسڵی یونان، لە ئاتینەوە کۆچیان کردو پەیوەندیان بە ریزی ئەو راپەڕینانەوە کرد کە بە درێژایی دەریای ئیجە کاریان بۆ بە یۆنانی کردنی بەستێنی ئاسیای بچووك و بونیاتنانی ئیونیا و ئیولیس(١٤) دەکرد(١٥). یۆنان تا سەدەی هەشتەمی پ.ز لە سەردەمی تاریکیدا دەژیاو لە سەروبەندی نێوان سەدەی هەشتەم تا حەوتەم، جارێکی دی سەردەمی رۆشنگەریی یۆنان دەستی پێکردەوەو لەم دەوروزەمانەدا بوو کە هۆمەر هاتە ئاراوەو لە سەرانسەری دوڕگەکانی ئیونیدا وەکو ئاشق و شایەری گەڕۆك و خاوەنی ئیلیادەو ئۆدیسە، خۆی دەرخست.

زۆر دەلیل و بەڵگە هەن دەیسەلمێنن کە ئیلیادەو ئۆدیسە زادەی بیرو زەوقی یەك کەس نین. بێگومان هۆمەر لە پێش نیوەی یەکەمی سەدەی نۆیەمدا ژیاوە، لە کاتێکا خەڵکی یۆنان تا ساڵی ٧٠٠ی پ.ز خەت و نووسینیان نەزانیوە. باشە ئەگەر وایە چۆن دەشێت تەسەور بکرێت کە ئەم دوو بەیتە (داستان) دوورو درێژە، بێ هیچ گۆرینێك و بە دەقی خۆیەوە، لە یادو یادگەی چەندین نەسل و نەوەی یونیاندا مابێتەوە؟ خاڵێکی دیکە ئەمەیە کە شێوازو زمانی ئیلیادە و ئۆدیسە جیاوازەو ئەم حەقیقەتە دەیسەلمێنێ کە خاوەنی ئەم دوو بەرهەمە، دوو شاعیری جیاواز بوون. بە هەرحاڵ هۆمەر وەکو یەکەمین شاعیری داستانبێژی جیهان و داهێنەری هەردوو کتێبی ئیلیادەو ئۆدیسە ناسرابوو، تا لە هەوەڵین ساڵانی نیوەی سەدەی نۆزدەیەمدا کە توێژەرو پەیجۆرو مامۆستایەکی ئەدەبیاتی یۆنان و روم لە ئەڵمانیا، بە نێوی فردریك ئوگوست ولف(١٦) لە کتێبێکی بەڵگەدارا کە لە نێوان ساڵانی ١٨٦٢– ١٨٧٥دا نووسیویەتی، سەلماندوویەتی کە ئیلیادەو ئۆدیسە، زادەو بەرهەمی فیکری یەك کەس نییەو بەرهەمێن ئەم شاعیرە بە شێوەیەکی گشتی بریتیە لە چەندین پارچەو کۆپلەی پەراگەندە کە شایەرانی گەڕۆك هۆندویاننەوەو پاشان زانایانی قوتابخانەی ئەسکەندەریە لە سەدەی سێیەم یان دووەمی پ.ز ئەم سروودە پەراگەندانەیان کۆکردووەتەوەو بە نێوی هۆمیرۆس ناوێکەوە، کە یەکێك بووە لەو ئاوازخوانە پیشەییانە، تۆماریان کردووە.

هەڵبەتە ئەم بۆچوونە، وێڕای ئەو بەڵگە زۆرانەی کە ئەو نیشانی دابوون و بە نموونە هێنابوونیەوە، مایەی قەبووڵی هەمووان نەبوو. لایەنگران و عاشقانی ئەم شاعیرە مەزنە داستان هۆنە، لە هەموو لایەکی ئەوروپاوە کەوتنە پەلاماردانی و کتێبێن تازەیان سەبارەت بە رەتکردنەوەی بۆچوون و تیۆرەکانی ئەو نووسی، ئیدی سەرپەرشتانی زانستگەی "هال"ش کە

فردریك ئوگوست ولف لەویٚ خەریکی دەرس وتنەوەی میٚژوو و فەلسەفە بوو، لیٚڕان بە مەبەستی داشداریو پشتیوانی لەو، لیٚکۆڵینەوەیێن گەورە ئەنجام بدەنو دروستی بۆچوونەکانی ماموٚستا بسەلمیٚنن(١٧).

هەر لەو ساڵانەدا، بویەریٚکی(ڕووداو) دیکەش ڕووی دا کە لە جاران پتر ناوی هۆمەری لە سەرانسەری دنیادا خستە سەر زاران. بویەرەکەش بەمجۆرە بوو کە کەونارا ناسیٚکی بە توانا بە نیٚوی هاینریش شلیمان(١٨) کە لە گەنجیدا شەیداو شیفتەی هۆمەرو سروودەکانی ئەو بوو، لیٚبڕا کە بچیٚتە تاقیبو سۆراخی شاری کەونارای ترۆادەو لە ڕیٚگەی کەشفو دۆزینەوەی ئەم سەر زەمینەی دەورانی کۆنەوە، بیسەلمیٚنیٚ کە داستانی ئیلیادە دەربارەی شەڕی دە ساڵەی یۆنانیان دەگەڵ جەنگاوەرانی ترۆادەیی داو سەرەنجام کەوتنو ویٚران بوونی ئەم قەڵا سەختو لە گرتن نەهاتووە، تەنیا ئەفسانەیەکی خەیاڵی و بیٚ بنەما نەبووە.

هاینریش شلیمان، ئەم ئاشقەی هۆمەرو ئەم شەیدایەی کەلتووری یۆنان، سەرمایەیەکی مۆڵی تەرخان کردو یەکەمین کاری کۆڵینکاری لە شویٚنیٚکا بە ناوی "حەسارلیغ" لە کەنارو بەستیٚنی دەردەنیلدا، کە دەگوترا شاری ترۆادە کەوتووەتە ژیٚر خاكو خۆڵی ئەو شویٚنەوە، دەست پیٚکرد. سەیر ئەوە بوو کە دوای لابردنی نۆ چین خاك، کە هەر چینەیان سەر بە دەورانیٚك بووە، گەییە ویٚرانەو کەلاوەیەکی بەربڵاو کە دەگەڕایەوە بۆ ساڵی ٣٢٠٠(١٩) پ.ز.

کەشفو دۆزینەوەی ئەم شارە کەونارایە کە شویٚنەواری ئاگر کەوتنەوە و سووتانو داڕووخانی خیٚرای پیٚوە دەبینرا، پاش تاقیقو لیٚکۆڵینەوەی قووڵی کەوناراناسان، ئەم حەقیقەتەی سەلماند کە داستانی ئیلیادەو بەسەرهاتی شاری ترۆادە، شتیٚکی بیٚ بنجو بناوان نەبووەو هۆنەری ئەم بەیتە، هەر کەسیٚك بوویٚ، لەسەر بناغەو بنەمای ڕووداویٚن میٚژوویی، ئەم ڕووداوەی بە هۆنراوە هۆنیوەتەوە. ئەمە یەکەم هەنگاوی بەڵگەدار بوو دەربارەی سەلماندنی بوونی هۆمەرو بەرهەمە بەناوبانگەکەی ئەو، ئیلیادە. بەڵام دوای ماوەیەکی کەم، زانایەکی دیکەی لە ئینگلیستان پەیدا بوو کە سەر لە نویٚ دووبەرەکی و ناکۆکی خستە نیٚوان یارانو نەیارانی هۆمەرەوە. ئەم پەیجۆرو نووسەرە ناوی ساموئیل باتلەر(٢٠) بوو کە بە نووسینی سیٚ کتیٚبان لە ژیٚر سەرناڤیٚن: خۆش تەبعی هۆمەر(٢١)، دەربارەی بونیادی فەندئامیٚزی ئۆدیسە(٢٢)و، ئۆدیسە هۆنینەوەی ژنیٚك(٢٣)، کۆمەڵیٚ مەسەلەی نویٚی بەمجۆرە خستەڕوو کە ئیلیادە نووسینی هۆمەر نییە، بەڵکو شاعیریٚکی خەڵکی ترۆادە هۆنیویەتیەوە کە نەیویستووە ناوی خۆی ئاشکرا بکاتو ئیدی ئەمەی کە داستانی ئۆدیسە ژنیٚك هۆنیویەتیەوە نەك پیاویٚك و بوونی شاریٚك بە ناوی ئیتاك کە لە داستانی ئۆدیسەدا ناوی هاتووە، بیٚ بنجو بناوانەو بەسەرهاتو سەربهوردەکە پەیوەندی بە کۆمەڵیٚك دەریاوانەوە هەیە کە لە دوڕگەی (سیسیل)ـەوە بەرەو شویٚنیٚکی نادیار ڕۆییشتوونو لە ڕیٚگەدا تووشی کۆمەڵیٚك ڕووداوی سەیرو عەنتیکە بوون.

نووسینو قسەکانی ساموئیل باتلەر هەرچەندە تازە بوون و باسو گەنگەشە دیٚرینەکەی نیٚوان یارانو نەیارانی تازە دەکردەوە، ویٚڕای ئەوەش وەڵامی ئەم پرسیارە بنەڕەتیەی پیٚ نەبوو

که ئیلیادەو ئۆدیسە چ کەسێك یان چ کەسانێك دایان هێناوە، هۆمەری شاعیر، ئەگەر بە ڕاستی هەبووبێ، لەم بەینەدا چ دەورێکی هەبووە؟

لێکۆڵینەوەی زانایان، بەمجۆرە وەڵامی ئەو پرسیارە دەدەنەوە: بەڵگەنامەیەك هەیە هی نیوەی سەدەی حەوتەمی پ.ز بەم لاوەیە، ئەوە دەسەلمێنێ کە شاعیرێك بە ناوی (ئومیروس) هەبووە، کە لە شاری سمیرنا(٢٤) یان کیوس(٢٥)، لە نێوان سەدەی یازدە —حەوتەمی پ.ز ژیاوە.

ناوێن یۆنانی ئاسایی، مانایان هەیە، بەڵام ئومیروس هیچ جۆرە مانایەکی نییە. تاقە چەمك و مانایەك کە بۆیان دۆزیوەتەوەو هاوتای بکاتەوە وشەی بارمتەیە. ئایا ئەم ئومیرۆسە بارمتەیەك بووەو لەلای خانەوادەیەك ژیاوە؟ ئەگەر ئەمە وا بێت، کەسی وا، بە گوێرەی داب و نەریتی کۆنی یۆنان، بۆی نەبووە لە شەڕدا بەشداری بکات و لەم حاڵەدا چۆن لە رازو نهێنی شەڕی نێوان تیرەو هۆزێن یۆنانی و بەرگریکارانی شاری ترواددا ئەوەندە بە ئاگا بووە کە بتوانێ بەو وەستاییە بیهۆنێتەوەو بیگێڕێتەوە؟ شایەرێکی گەڕۆك ئەو زانیاریە فرەوانەی نییە(٢٦). جگە لە ئیلیادەو ئۆدیسە، زۆر سروودو هۆنراوەی دیکەش هەن کە دراونەتە پاڵ ئومیرۆسی یۆنانی. یەکێك لەم بەیتانە کە پێشکەش بە ئاپولۆن کراوە و تا دوا سەدەش وا تەسەوڕ دەکرا کە هۆنەرەکەی هەمان داهێنەری ئیلیادەو ئۆدیسەیە، باسی شاعیرێکی نابینا دەکات کە لە دوڕگەی چیایی کیوس دا ژیاوە، بەڵام ئەوە رەتکراوەتەوە کە ئەم سروودە هی ئومیرۆس بێ، بۆیە دەنگۆی کوێری ئەو بەڕاست نازانن و باوەڕیان وایە کەسێك کە بتوانێ بەو وردی و بە وەستاییەوە دیمەنێکی شەڕ لە شیعری خۆیدا وێنە بگرێت، ناچێتە ئەقڵەوە لە نیعمەتی چاو مەحرووم بووبێ، بەڵام سەبارەت بە شیعرو سروودەکانی دیکە، ئەوە ساغ بووەتەوە کە هی ئەم شاعیرەیە. بەم پێودانگە شایەری ئەم شیعرە رەزمیانە (جەنگی) شاعیر خۆی بووە.

بەڵام پرسیاری گرینگ ئەمەیە کە چۆن لە رۆژگارو دەورانێکا کە هێشتا خەت و نووسین دا نەهاتووە، کەسێك توانیویەتی ئەم هەموو هۆنراوەیە لەبەر بکات و بۆ خەڵکانی تری بڵێتەوە؟ گریمان ئەو توانا ئاوارتەیەی(ریزپەڕ) هەبووە، ئەدی ئەم هۆنراوانە چۆن لە دووی ئەو پشتاو پشت، دەماودەمی کردووەو بێ هیچ کەم و کوڕییەك تا چەندین سەدە ماونەتەوە؟

ئەو روونکردنەوەیەی لەم مبارەیەوە دراوە بەمجۆرەیە: شارستانیەتی یۆنان تەقریبەن لە نیوەی یەکەمی سەدەی شازدەی پ.ز دەستی پێکردووە، واتە لەو زەمانەدا دەستی پێکردووە کە شاری کەونارای میسین بایەخ و پایەیەکی بەرزی پەیدا کردبوو(٢٧). هۆزێن پەراگەندەی یۆنانشین نزیکەی چوار سەد ساڵێك پێش ئەو مێژووە، روویان کردبووە ئەم دەڤەرەو چوار شتی دیاریان لەگەڵ خۆدا هێنا بوو: یەکەم، ئەسپ، دووەم، سنعەتی ئامان سازی، سێیەم، هونەری دروستکردنی قولەو قەڵاتان و چوارەم، زمانی یۆنانی، کاتێ شاری میسین بوو بە مەڵبەندی هاتوچۆی دەریاوانان، دەوڵەمەندان روویان کردە ئێرەو دانیشتووانی ئەم شارە سەروەت و سامانێکی زۆریان پێکەوە نا. کاتێ پێگەو پایەگای ژیانیان جێگیر بوو، بەرەو دوڕگەی کریت کە بەر لە هیجرەتی یۆنانیان، شارستانیەتێکی پرشنگدارو درەخشانی هەبوو، هێرشیان بردو ئەوێیان خستە سەر وڵاتەکەی خۆیان. میسین نزیکەی چوار سەدە، لە نێوان ساڵانی ١٥٥٠–

١١٥٠ دا حوکمڕانی سەرانسەری دەریای ئیجەی کرد. لەم ڕۆژگارو دەورانەدا یۆنانیان پەلاماری شاری (تب)یان داو سێ شەڕی دیکەیان کرد کە دوانیان دەگەڵ میسرییەکاندا بوو و یەکێکیان دژی شاری کەونارای ترواده بوو کە هۆمەر لە ئیلیادەدا باسی کردووە. یۆنانیەکان بە درێژایی ساڵانی هەوڵو کۆششیان بۆ دامەزراندنو بونیادنانی شارستانیەتی خۆیان، تەماسو بەرخوردیان دەگەڵ سۆمەرییەکانیشدا هەبووە، دوور نییە کە خەتو نووسین لە سۆمەرییەکانەوە فێر بووبن. لەم حاڵەتەدا دەشێت وێنای ئەوە بکرێت کە هۆمەر، شاعیرو شایەری سەدەی دەیەمی پ.ز، بە هەر شێوەیەك بوو بێ، خەتو نووسین فێر بووبێو هۆنراوەکانی خۆی نووسیبێتەوە، هەر چەندە هیچ بەڵگەیەکی نووسراو، بۆ سەلماندنی ئەم بۆچوونە، لەبەر دەستا نییە.

هەرچەندە مەسەلەی کەشفو دۆزینەوەی خەتو نووسین، زیاتر بە گوێرەی مەزەندەو قەرینەو قیاسە، بەڵام مەسەلەیەکی دیکەش لە ئارادایە کە زیاتر مایەی پەسندی زانایانە، ئەویش ئەوەیە کە لە زەمانی هۆمەر بە دواوە، کۆمەڵانێك لە شایەرو دەنگ بێژان وا تەعلیم درا بوون کە هۆنراوەکانی ئیلیادەو ئۆدیسە بە دەنگ و ئاوازەوە بڵێنەوە. ئەم شایەرو دەنگبێژە پیشەییانە، لەلایەن مامۆستایانی هونەرەوە تەعلیم دەدرانو ئەرکو پیشەیان ئەوە بووە هەندێ بەشی دیاریکراوی ئەم جووتە بەیتە ئەزبەر بکەنو بۆ فەرمانڕەوایانو خەڵکانی تریان بڵێنەوە. لەم حاڵەدا دەشێت وێنای ئەوە بکرێت کە هەر بیستو چوار سروودەکەی ئیلیادەو (دەکاتە ١٥ر٦٨١ بەیت) هەر بیستو چوار سروودەکەی ئۆدیسە (دەکاتە ١١ر٧٣٨ بەیت) بە درێژایی سەدان ساڵ، لە چەپۆکی ڕووداوێن ڕۆژگار پارێزراوە(٢٨).

بەڵام پرسیارێکی دیکەش لە ئارادایە کە زەینی ئاشقانی ئەم بەرهەمانەی بە خۆوە مژوول کردووە، ئەویش ئەوەیە کە چۆن یۆنانیەکان، بەو هەموو شانازییەوە کە بە شاعیری مەزنی خۆیان، ئومیرۆس-ەوە کردویانە، هیچ هەوڵێکیان نەداوە ژینامەی ئەو بنووسنەوەو پەردە لەسەر ڕازو نهێنییەکانی ژیانی هەڵنەدەنەوە؟ لێکۆڵینەوەکان لەمبارەیەوە دەڵێن: نزیکەی هەشت سەدە پ.ز، لوکورگوس ناوێکی خەڵکی سپارتە کە خەتیب ومافەوان بووە(٢٩)، ئەم دوو بەیتەی (مەنزوومە) بە خەڵکی سپارتە ناساندووەو لە نێو شیعر دۆستاندا ڕەواجی پێداون بەڵام هیچ قسەیەکی لە بارەی هۆنەرەکەیانەوە نەکردووە، یان ئەگەر کردبیشی، ئەمڕۆکە لەبەر دەستی هیچ کەسێکدا نییە. سولون کە یەکێك بوو لە حەوت زانایانی یۆنانیو، ئەویش ڕێسایەکی تایبەتی بۆ خوێندنەوەی ئەم بەیتە دانابوو، کە پاشان پەیڕەوی دەکرا، کەچی هیچ لایەکی بەلای ژیانی ئومیرۆسەوە نەکردووەتەوە. لە سەدەی پێنجەمی پ.ز بەم لاوە، زانایان تەرکیزیان لەسەر خودی هۆنەر کردووە. هیراقلیتۆس، ئەو فەیلەسوفەی کە لە پێش سوکراتدا ژیاوە(٣٠)، ئاماژە بۆ ریوایەتێك لەمەڕ مەرگی هۆنەر دەکاتو دەنووسێت:

ئومیرۆسی شاعیر تووشی کێشەیەك دەبێ کە توانای بەسەر چارەسەریا ناشکێتو لە داخو خەفەتی ئەوەدا دەمرێت. ڕۆژێ چەند منداڵێك دەوری دەگرنو داوای لێدەکەن تا یارمەتیان بدات کە لە شەڕی ئەسپێیەکانیان ڕزگاربن، چونکە ناتوانێ کێشەکەیان بۆ چارەسەر بکات، لە ناڕەحەتیو نیگەرانیدا نەخۆش دەکەوێو دەمرێت(٣١).

هیرۆدۆتی مێژوونووسی یۆنانی ئاماژەیەکی بۆ هۆمەر کردووە، ئەویش ئەمەیە کە ئەوو هزیود(٣٢) چوار سەدە پێش ئەو ژیاون، جا بەم پێودانگە، دەبێ هۆمەر لە سەدەی نۆیەمی پ.ز لە دایك بووبێ. شێوەزاری (ئایونی) کە شاعیر، داستانەکانی خۆی پێ نووسیون، ئەم راستیە دەسەلمێنی کە هۆمەر لە بەشی مەرکەزیی دەریای باشووری ئاسیای بچووك هاتووەتە دنیاو لەوێندەر دەستی داوەتەکاری شاعیریو شایەرىو شیعرخوانی. هەڵبەتە ئەم بۆچوونەی کە لە سمیرنا یان کیوس لە دایك بووبێ، بە تەواوەتی خویاو مەعلووم نییە، چونکە دانیشتوانی هەموو ئەم ناوچانە، لە ڕووی غروورو شانازییەوە، لاف ئەوە لێدەدەن کە ئومیرۆس لە دایکبووی دیارو دەڤەری ئەوان بووە(٣٣).

پرسیارێکی دیکە ئەمەیە، کە توێژەرانی سەدەی بیستەم، بە هەموو ئەو ئیمکاناتە زۆرەوە کە سەبارەت بە لێکۆڵینەوەکانی خۆیان لەمەڕ ژیانی هۆمەرو داهێنانی هەردوو بەرهەمە نەمرەکەی ئەو، واتە ئیلیادەو ئۆدیسە، هەیان بووە، ئایا قەناعەتیان بەوە هەیە کە داهێنەری ئەم دوو شاکارە داستانیە خودی ئەوە، یان کەوتوونەتە ژێر کاریگەریی بیروبۆچوونی موخالیفانی وەکو ولف و باتلەرەوە؟ وەڵامی ئەم پرسیارە بەمجۆرەیە:

لە نێوان سەدەی یازدەو نۆیەمی پ.ز، شاعیرێك هەبووە بە ناوی ئومیرۆس. ئەم شاعیرە، ئاشق و دەنگبێژێکی گەڕۆك بووەو کەسێکی بینا بووەو لە دوڕگەی یۆنانی کیوس یان لەگینە لە سمیرنا ژیابێ. ئەم شاعیرە داهێنەری هەردوو بەرهەمی ئیلیادەو ئۆدیسەیە (هەرچەندە ئیلیادە بەیتێکی ڕەزمی و قارەمانیەو ئۆدیسە داستانێکی خەیاڵی – بەزمی و ریسککاریە)و ئەو بۆچوونەی ئەرستۆ دەگەڵ حەقیقەتدا تێکدەکاتەوە کە هۆمەر لە ساڵانی پیریدا ئۆدیسەی نووسیوەو بە جۆرە تەواوکەرێکی داستانی ئیلیادە هاتۆتە ژماردن. (ئەگەری ئەوە هەیە کە هەموو ئۆدیسە هی خۆی نەبێت، بەڵام گومان لەوەدا نییە بونیادو بناغەی داستانەکە لە سەرەتاوە تا کۆتایی زادەی ئەندێشەو هزرو زەوقو سەلیقەی ئەوە.) ئەم شاعیرە هونەرمەندە جۆرە سازێکی، ڕەنگە بەربەت یا سێتار بووبێ، ژەندووەو بەدەم ئاوازی مۆزیقاوە ئیلیادەی خوێندووە، هەرچەندە لە سەدەی حەوتەم بەملاوە، زانایانێك هەوڵیانداوە ئیلیادەو ئۆدیسە بە نووسین بنووسنەوە، بەڵام ئەم جووتە بەرهەمە، زیاتر لە سینگی خەڵکیدا پارێزراو بوونە، تا لە سەردەمی پرزیستراتوسی فەرمانڕەوای بە هێزو زەبتو ڕەبتی ئاتیندا، لە نزیکەی نیوەی سەدەی پێنجەمی پ.ز(٣٤)، کۆمەڵێك ئەرکی کۆکردنەوەو نووسینەوەی ئیلیادەو ئۆدیسەیان گرتە ئەستۆو خەڵکی ئاتین، بە پیرو گەنجەوە، بۆیان هەبوو کە لە مەیدانی گەورەی شاردا کۆببنەوەو گوێ لە خوێندنی ئەم بەرهەمانە بگرنو ئیدی ئەم شیعرانە لە یادگەی خەڵکی یۆناندا پارێزراون تا ئەوە ئەوو بە فەرمانی بەتلیمۆس، شارداری مەقدونیا(٣٥)، قوتابخانەو مەکتەبی ئەسکەندەریە لە نیوەی یەکەمی سەدەی سێیەمی پ.ز، لە بەندەری ئەسکندەریە لە میسر دامەزراو لە ماوەی نزیکەی سێ سەدەدا زانایانو دانایانی ناودار کەوتنە کۆکردنەوەو نووسینەوەی بەرهەمێن شیعریو پەخشانی یۆنانی و ئیلیادەو ئۆدیسەیان بەم شێوەیەی ئەمڕۆیان، تۆمار کردو خستیانە بەردەستی خەڵکی دنیا.

ناونیشانێن ئیلیادەو ئۆدیسە هەر یەکێکیان مانایەکیان هەیە. ئیلیادە کە ناوی ئەسڵی بەیتەکەیەو ئەمڕۆ لە دنیادا بە ئیلیادە ناسراوە، لە زمانی یۆناندا مانای (دەربارەی ئیلیوم) دەگەیەنێ‌و "ئیلیوم" هەمان ناوی "ترویا" یان "تروا"یە کە کەوتبووە کەنارو بەستێنی ئاسیای بچووکەوە. ئۆدیسە کە ناونیشانی دووەمین بەیتە، باسی ئاوارەیی شێرە پیاوێك دەکات بە نێوی "ئۆدیسیوس" کە جەنگاوەرو قارەمانێکی لە بەزین نەهاتوو بووەو وایان لەمەڕ نووسیوە کە لە رووی هێزی جەستەییەوە بە پێی ئاخیلیوس (یان وەکو لە زمانی پارسیدا باوە: ئاشیل) نەگەییوە، بەڵام لە رووی ئاقڵی‌و هۆشمەندییەوە لەو بالاتر بووە، ناوی ئۆدیسە کە ئومیرۆس بۆ چامەکەی خۆیی هەڵبژاردووە مانای "دەربارەی ئودیسیوس" دەگەیەنێ.

ئەو کەسەی بە دیقەت هەردوو داستانی ئیلیادەو ئۆدیسە بخوێنێتەوەو بگاتە قوڵایی بیرو ئەندێشەی هۆنەرەکەیان یەکسەر بۆی دەردەکەوێت کە لە هەردوو داستانەکەدا، ئەکتەرانی سەرەکی خواوەندانن نەك بەشەران، یانی خواوەندانی قەوم‌و هۆزێن یۆنانی، چارەنووسی قارەمانەکانیان دیاری دەکەن‌و لە مەیدانێن شەڕدا یان لە پەیوەندیانی دەرێی مەیدانێن شەڕدا رووبە ڕووی یەکیان دەکەنەوە. بەم پێودانگە دەبێ بگوترێ کە چامەو بەیتی داستانی ئیلیادە لە راستیا جیلوەگای خۆنواندن‌و خۆ هەڵکێشان‌و لاف‌و گەزاف‌و هەڤرکخوازی خواوەندانەو، ئاساییە لەم هەڤرکی‌و ڕکابەریانەدا، خەڵکێکی زۆر گیانی خۆ لە دەست بدەن. لە دەست بدەن. لە داستانی ئۆدیسەشدا وەزع بەمجۆرەیە:ئۆدیسیۆسی شاقارەمانی ئەم چامەیە ، دوای دە ساڵ شەڕ دەگەڵ خەباتکاران‌و زێرەڤانانی ترواەدا، دەیەوێ بۆ (ئیتاك)ی زاگەو زێدی خۆی بگەڕێتەوەو بە هاوسەرە ئەمەکدارەکەی خۆی، پنلوپەو کوڕە دلێرەکەی خۆی تیلماکوس شاو شوکور بێتەوە، بەڵام پوسیدونی، خواوەندی دەریا، لێی دەچێ بە قیناو عینادی دەگەڵ دەکات‌و لەبەر ئەمە، ئەم قارەمانە ناودارە دەبێ بەردەوام سەرگەردانی دەریایان‌و گرفتارو گیرۆدەی جۆرەها رەنج‌و بەڵایان بێت(٣٦).

ئیلیادە ،بە ڕێوڕەسمی بە خاکسپاردنی هیکتۆری قارەمانی لە بەزین نەهاتگی تروادە کە بە دەستی ئاخیلیوس دەکوژرێت، کۆتایی دێت. پریام شا، میری ترواده، دوای تێپەڕ بوونی دوازدە رۆژ بەسەر مەرگی کوڕەکەیدا، تەرمەکەی لە دژمنان وەردەگرێتەوە، کاتێ کە جەنازەکە بە دەم فرمێسك بارانی خەڵکی تروادەوە بە خاکی گۆڕ دەسپێردرێت، وا دەردەکەوێ مەبەستی داستانەکە بۆ هۆنەرو لای هۆنەری داستانەکە کۆتایی هاتبێت، بەڵام لای خوێنەری ماتەمبارو بێ ئۆقرە، تەواو نەبووە. ئیدی ئەمەی کە هێرشبەرانی یۆنانی پاش ئەم سەرکەوتنە چ بڕیارێك دەدەن‌و چارەنووسی هەر یەکێکیان بە کوێ دەگات، ئەمانە کۆمەڵێك بابەت‌و رووداون کە شاعیران‌و شانۆنامەنووسانی دیکە نووسیویانن. بە گوتەی ڤیرجیل، شاعیری گەورەی رۆمی لە داستانی ئینیادە(٣٧)دا، هێرشبەرانی یۆنانی بۆ ئەوەی قەڵای بە قوەت‌و لە گرتن نەهاتووی تروادە فەتح بکەن، پەنا دەبەنە بەر فەندێك کە سەر دەگرێت، فەندەکەش ئەمەیە کە ئەسپێکی زەلامی دارینی ناو بە تاڵ دروست دەکەن‌و کۆمەڵێك لە جەنگاوەران‌و شەڕڤانانی خۆیانی دەخەنە ناو، کە پاسەوانانی شار، ئەسپەکە وەکو دەسکەوتی شەڕ، رادەکێشنە ناو قەڵاکە، شەوێ،

جەنگاوەرانی یۆنانی، لە ناو ئەسپەکە دێنە دەرێ‌و شەبەیخون دەکەنە سەر پاسەوانانی ترواده‌و شارەکە دەگرن. دوای کوشت‌و بڕو قەتڵ‌و عام‌و تالان و بڕۆو روخاندنی کۆشک‌و تەلاران‌و سووتاندنی مالان، ئیدی کاری هێرشبەران تەواو دەبێ‌و هیچ ئیشێکیان نامێنێ تەنیا ئەوە نەبێ کە دوای سالانێك لە دووری‌و دەر بە دەری بۆ زاگەی خۆ بگەڕێنەوە.

هۆمەر لە داستانی ئۆدیسەدا، چارەنووسی هەندێك لەم دلاوەرانە بۆ خوێنەر روون دەکاتەوە. لە هەمان سالی وێرانی ترواده‌دا خواوەندانی چیای ئۆڵەمپ کۆدەبنەوەو زیوسی، گەورەی خواوەندان لە کاتێکا لەسەر تەختی پاشایی پاڵی دابووەوە، لە پەیك و پەیام ئاوەرانی پرسی کەچی بەسەر جەنگاوەرانی یۆنانیدا هاتووەو بە نیازی چین. وەلامی دەدەنەوە کە ئاگامەمنون، سوپاسالاری جەنگاوەری یۆنانی کە دەگاتەوە "میسین"ی قەڵەمڕەوی فەرمانڕەوایی خۆی، بە دەستی هاوسەرەکەی‌و دۆستە فاسقەکەی هاوسەرەکەی دەکوژرێت. کلیتمنسترا، هاوسەری گەنجی ئاگامەمنون، بە پێچەوانەی پنلوپەی هاوسەری ئودیسیوسەوە، کە نموونەو ڕەمزی داوێنپاکی‌و وەفاداریە، خیانەت لە مێردەکەی خۆی دەکات‌و دەگەڵ ئاگیستوسی دڵداری خیانەت پیشەی خۆیدا، دەست تێکەڵ دەکات‌و بە خەنجەری کەرب‌و کین دڵی مێردەکەی شەق دەکات(٣٨).

دەربارەی ئۆدیسیوس، ئەوە دەگێڕنەوە کە ئاوارەی دەریایانە و بە هۆی توڕەبوونی پوسیدونەوە، سالانێکی زۆرە ئاوارەی دەریایانەو نەیتوانیوە هاوسەرەکەی‌و کوڕەکەی بدۆزێتەوەو وەکو جاری جاران دەست بە ژیان بکاتەوە. دەگێڕنەوە دەڵێن کە لەم ساتەدا، لە دوڕگەی ئوجیجیادا، دیل‌و ئەسیری خوابانۆ کالیپسۆیەو ئەم خوابانۆیە بە جۆرێکی ئەفسوون کردووە کە ناتوانێ خۆی دەرباز بکات. ئاتینای خواوەندی جەنگ‌و ئەقڵمەندی(٣٩)، کە داشداری ئۆدیسیوسە داوا لە خودای خودایان دەکات کە فەرمانی رزگاری ئودیسیوسی بداتێ، بەلام ئەم فەرمانە بۆ زیوس ئاسان نییە، چونکە زیوس لە پوسیدۆنی برای دەترسێت. ئاتینا، کە دەبینێ خودای خودایان (زیوس) دوو دڵە، پێشنیازێکی دیکە دەکات: داوای لێدەکات کە هرمس، کوڕی خۆی کە "پەیك‌و تەتەری تایبەتی" ئەوە بۆ رزگاری ئودیسیوس بنێرێت‌و خۆی سەفەری ئیتاك بکات تا هەواڵ بە هاوسەرو کوڕەکەی ئەو بدات کە ئودیسیوس بەڕێوەیەو بە ئومێدی دیداری ئەو، دژی دژمنانی داگیرکەر بوەستن‌و سەری تەسلیم بوون دانەنوێنن.

لە داستانە شیعری ئۆدیسەدا، شاعیری بە توانای یۆنانی نیازی ئەمەیە کە ئودیسیوس، قارەمانی ناودار، بگەیەنێتەوە نیشتمان‌و مالی خۆی. بەلام ئەرکی ئەو یەجگار گرانە، چونکە بویەرو رووداوەکانی ئەم بەرهەمە نزیکەی دە ساڵ دەخایەنێت‌و لەبەر ئەمە جیاوازییەکی یەجگار زۆری دەگەڵ ئیلیادەدا هەیە، چونکە سەرانسەری ئیلیادە بە دەوری چەند رۆژێکی دوایەمین شەڕدا، بە تایبەتی شەڕی هیکتۆرو ئاخیلیوسدا دەسووڕێتەوە. شوێن لە داستانی ئیلیادەدا دیارە، چوار دەوری حەساری بەرزو قایمی تروادەیە، بەلام لە ئەفسانەی ئۆدیسەدا، پانتایی دەریایان‌و مەیدانی دوڕگان، جەولەگای قارەمانانە. داستانبێژانی شارەزاو چیرۆکبێژانی

به توانا هەموو دان بەوەدا دەنەن کە هۆمەر لە کارەکەی خۆیدا پەڕجووی نواندووەو لە رووی رەچاو کردنی کاتو شوێنەوە، ئەوپەڕی وەستایی بەکار بردووە.

داستانی نەمری ئۆدیسە، هۆنینەوەی ئومیرۆسی یۆنانی، لە بیستو چوار سروودا و لە ١١ر٧٣٨ بەیت دا، بەمجۆرە دەست پێدەکات(٤٠):

ئەی خواوەندی شیعر(٤١)، بۆ منی بگێڕەوە
بەسەرهاتی ئەو جەنگاوەرە چارە ئەندێشەی
کە دوای وێرانکردنی شاری بە ناوبانگی تروادە
سەفەری ولاَتانی دوورو فراوانی کرد
چەند شارو ولاَتانی بینی
چەند تیرەو هۆزی زۆری بینیو
دەرسو پەندی لە کارو کردەوەیان
وەرگرت
و لە هەمان کاتا چ رەنجێکی بە دەست
دەریاوە نەکێشا.
لەو کاتەدا کە هەوڵی دەدا گیانی
خۆی رزگارکا
و دەریاوانەکانی خۆی بە سەلامەتی
بگەیەنێتەوە ماڵ
هەرچی لە تواناداا بوو کردی تا
گیانی پیاوەکانی رزگار بکا
بەلاَم حەیفێ کە بێهودە بوو
چونکە لەبەر بێ ئەقڵی خۆ
هەموو لە دەسیان دا گیانی خۆ.
گاگەلی هیپریونی خواوەندی هەتاویان
لە برسێتیدا خوارد
خواوەندی ناوبراویش
کردیە کارێك ئاواتی گەییشتنەوە
بۆ هەتا هەتایە ببەنە گۆڕەوە
ئەی کیژی زیوس،
هەر شتێك لەم جۆرە سەربورانە
دەزانی
بۆ منی بگێڕەوە.
ئیدی لەم دەورو زەمانەدا لە

نێو هەموو ئەوانەدا کە لە مەیدانی شەڕدا
لە مەرگ خەلسی بوون
یان لە دەریادا بە سەلامەتی دەرچوو بوون
تەنیا یەك کەس بوو کە پێی نەنایە ماڵی خۆی
ئەویش یولیسس بوو.
ئەو هەر چەند لە ئاگری ئارەزووی گەیشتنەوە
بە هاوسەرو وڵاتی خۆیدا دەسووتا
گیرۆدەی ئەسارەتی کالیپسۆی خوابانۆ بوو.
لە ئەشکەوت و غارێکی گەورەی
گەورەی پەستا بوو
داوای لێدەکرد کە زەماوەندی دەگەڵ بکات.
دوای تێپەڕ بوونی ساڵانێکی زۆر، زەمانێ
هاتە پێشێ
کە خواوەندان بڕیاریان دا کە ئەو بۆ ئیتاك بگەڕێتەوە
ئەوساش رەنج و ئازاری ئەو
لە نێو کەسوکاریا کۆتایی نەهاتبوو،
بۆیە خواوەندان بەزەییان پێداهاتەوە
جگە لە نبتۆن کە کون بە کون بە شوێنییەوە
بوو و ئامانی نەدەدا
رێی نەدەدا بەرەو یارو دیار بگەڕێتەوە
نبتۆن چوو بوو بۆ ناو خەڵکی ئەتیوبیا
کە نیشتەجێی ئەوپەڕی دنیان و دوو تیرەن:
یەکێکیان سەر بە رۆژاواو یەکێکیان سەر بە رۆژهەڵاتن
چوو بووە ئەو وڵات و سەر زەمینە،
تا لە رێوڕەسمی قوربانی سەد گاو پەزدا
کە بۆ ئەو دەکرا
بەشداری بکات،
و لەم جەژن و خۆشیەدا بە کامی دڵ بگا.
لەم کاتەدا خواوەندەکانی دی لە کۆشکەکەی
زێوسی ئۆڵەمپ نشیندا کۆ بوو بوونەوە
خودای خواوەندان و ئادەمیان
یەکەم کەس هاتە قسان
لەو کاتەدا بیری لە ئوگیستوس دەکردەوە کە

به خەنجەری کەرب و کینەی
ئورستیسی کوڕی ئاگامەمنون،
کوژرا بوو،
لە خاک و خوێنا گەوزا بوو.
ئیدی رووی کردە خواوەندەکانی دیکەو
بەمجۆرە هاتەگۆ:
"بڕوانن کە لەم دەورو زەمانەدا چۆن ئادەمیان
سەرزەنشتی ئێمە دەکەن
کە هیچ مانایەکی تیا نییە جگە لە بێ ئەقڵی خۆیان
ئێوە تەمەشای ئیگیستوس بکەن، ئایا
ئیجابی دەکرد
بە ناڕەوا ئاشقێنی دەگەڵ هاوسەری ئاگامەمنووندا بکات،
و ئەوسا ئاگامەمنوون بکوژێت
لە کاتێکا دەیزانی کە مەرگ دێتە رێی خۆیشی؟
من عەتاردم بۆ لای ناردبوو
تا ئاگاداری بکاتەوە کە کاری وا نەکات،
چونکە گومان لەوەدا نەبوو کە کاتێ ئورستیس
پێی دەنایە تەمەنی گەنجی
و کاتێ گەڕانەوەی بۆ ماڵ دەهات،
تۆڵەی خوێنی بابی دەسەندەوە.
عەتارد، لە رووی خێرخوازییەوە پێی گوت
بەڵام ئەو گوێی نەگرت،
ئەوەتا، سزای کارەکەی خۆی بە
تەواوەتی دەدات(٤٢)."

داستانی ئۆدیسە لە زمانی هۆمەرەوە بەو جۆرە دەست پێدەکات و خوێنەر سەرسام و بێ قەرار بە دووی خۆیدا بکێش دەکات. ئەم ئەفسانە شیعرییە، بە شێوەیەکی گشتی، بریتیە لە سێ بەشی سەرەکی:

یەکەم: تاقیب و هەوڵی تیلماکوس بۆ دۆزینەوەی بابی خۆی، ئودیسیوس.

دووەم: سەرگەردانی و ئاوارە بوونی ئودیسیوس لە نێو دەریایانی بێ کەناردا

سێیەم: رەنج و ئازارێن پنلوپەی داوێنپاک، لە پێناوی دوورخستنەوەی خوازگارە بێ ئۆقرەکاینا.

لەم بەیتە دڵگیرەدا کە گوتیار بە پەیڤێن ئەفسوونکارانەی خۆی چیرۆک لە دوای چیرۆک، ئەفسانە لە دوای ئەفسانە دێنێتە پێشەوە، هیچیان ناگەیەنێتە کۆتایی تا رووداوێکی تازە لە

کۆتایی رووداوی یەکەوە دەست پێبکات، بەڵکو قسەیەك لە شوێنێکی هەستیاردا بە جێدێڵێ و دەچێتە سۆراخی خاڵێکی دیکەو ئەم خاڵانە کە هەموویان پەیوەندیان بە یەکەوە هەیە بە جۆرێ دەداتە دەم یەکەوە کە لە ئەنجامدا هەیکەلی ئەسڵی چیرۆك و داستانەکە پێك دەهێنن و دەردەخەن. خوێنەری مۆدێرن، ئەم شێوەیەی پێ پەسند نییەو هەندێجار لەم لادان و دوورکەوتنەوەو پچڕپچڕی بابەتە پەست و تووڕە دەبێت، بەڵام وێڕای ئەمەش ناتوانێ دەستبەرداری کتێبەکە ببێ و دای بنێت. هەڵبەتە هیچ روون نییە کە ئەم جۆرە دەربڕینە، شێوەی کاری خودی هۆمەر بووە یان ئەو زانایانەی کە هۆنراوەو شیعرەکانی ئەویان کۆ کردووەتەوە، وایان بە باش زانیوە بەم شێوەیە رێکی بخەن. دەبێ ئەوە بگوترێ بۆ شاعیرێك کە شیعر دەڵێت، بەڵام توانای ئەوەی نییە زنجیرەی هزرو هزرینی خۆی رێك بخات و نوسوراوێکیشی لەبەر دەست دا نییە کە بەردەوام چاوی لێبکات، بەردەوامی لەسەر ئەم شێوەو رێبازە کارێکی یەجگار دژوارو تەنانەت مەحاڵیشە، مەگەر وای دابنەین کە ئەم پەیڤەوانە یۆنانیە بلیمەتێکی ئاوارتەو رێزپەڕ بووەو بە زەبری نێروی یادگە توانیویەتی پەیوەندی لۆژیکی رووداوو بویەرەکان بەیەکەوە بپارێزێت و نەکەوێتە هەڵەوە.

لە هەردوو داستانە شیعرییەکەی ئیلیادەو ئۆدیسەدا، هیچ قسەیەکی زیادەو دووبارەو نا پێویست بەدی ناکرێت.خوێنەر لە هەندێ شوێندا دووچاری حیرەت و بێزاری دەبێت کە دەبینێ هۆمەر چەند لاپەڕەیەك بۆ باسی شتێن بێگیان تەرخان دەکات و ئەم شەرح و شرۆڤەیەش لە شوێنێکا دێنێتەوە کە خوێنەری بەرهەمەکە بە هەموو بوونی خۆیەوە تاسەمەندی ئەوەیە کە کۆتایی بەسەرهات و رووداوەکە بزانێ و لە سەرگوزشتەی قارەمانەکان ئاگادار بێت، بەڵام کاتێ کە دەگاتە کۆتایی بابەتەکە، بۆی دەردەکەوێ کە ئەم شەرح و شرۆڤەو بە تاناچوونە نەك زیاد نە بووە بەڵکو پێویستیش بووە(٤٣).

بۆ ناسینی ئۆدیسیوس و بەرقەراری پەیوەندی دۆستایەتی دەگەڵ ئەم قارەمانە نەمرەدا، پێویستە ئۆدیسە لە هەوەڵەوە تا کۆتایی بە وردی بخوێنرێتەوەو بۆ ئاشنا بوون بە پەرجووکاری ئەم شاعیرە داستان بێژە، دەبێ لە کەلام و رۆنبێژی و توانای داستانگۆیی ئەو ورد ببینەوە. ئەم جەنگاوەرە تێکۆشەرو کۆڵنەدەرە، لە داستانی ئیلیادەدا، یەك ئامانجی هەبوو، ئەویش ئەوە بوو کە قەڵای سەخت و ئاسێی ترواده بەسەر بەرگریکارانی قەڵاکەدا بڕوخێنێ و لە داستانی ئۆدیسەشدا یەك ئاواتی هەبوو ئەویش ئەوە بوو کە بە زووترین کات بۆ ماڵ و لای هاوسەرو کوڕەکەی بگەڕێتەوە.

کورتەی داستانی ئۆدیسە، بە کورتی و پوختی بەمجۆرەیە:

ئۆدیسیوس، میرو پاشای ئیتاك، بە لەشکری خۆیەوە چوو بوو بۆ ترواده، تا دەگەڵ میرانی دیکەدا، خاکی ئەو دیارو دەڤەرە بە تورەکە ببێژێ و هێلنی شۆخ و شەنگ کە لەلایەن پاریس، شازادەی تروادەوە ڕفێنرا بوو، بۆ مینەلایوسی مێردی بگێڕێتەوە. دوای دە ساڵ شەڕو خوێنڕێژی، ئاقیبەت ترواده بەدەستی هێرشبەران فەتح کراو بە ئاگری کەرب و کین کرا بە کۆمەڵێك خۆڵەکەوە. ئیلیادە، چیرۆکی ئەم داستانە جەنگاوەری و سەرانسەر قارەمانیەیە.

دوای نزیکەی دە ساڵ،داستانی ئۆدیسە دەست پێدەکات، هەرچەندە هەموو سەرکردەکانی دیکە گەڕاونەتەوە سەر ماڵو حاڵی خۆیان، بەڵام ئودیسیوس هێشتا هەر لە ڕێگایەو کەس ئاگای لە چارەنووسی نییە. لە غیابی دووروودرێژی ئەودا گەورە پیاوانی ئیتاكو سەرکردەکانی دەوروبەر ،تێکڕا روو دەکەنە کۆشکی میر تا بەڵکو دڵی پنلوپەی هاوسەری ئەو بەلای خۆدا ڕاکێشنو بێتە ڕەداو زەماوەندی دەگەڵ بکەنو لەو ڕێگەیەوە تەختی پاشایەتی ئەو سەر زەمینە بە دەست بێنن، پنلوپە لەسەر ئەمەکداری بۆ مێردەکەی پایەدار دەبێتو بە هیچ جۆرێ مل بۆ هێرشبەرانی گەردنکێش نادات. بەڵام بە چاوی خۆی دەبینێ کە چۆن ئەم خوازگارە ملهوڕانە، لە کۆشکی ئەواندا، ئاهەنگان بەرپا دەکەن سەروەتو سامانی مێردەکەی بە بادا دەدەنو لە هەمان کاتدا خزمەتگوزارانی کۆشك بەرەو گەندەڵی و گومڕایی دەبەن. تاقە هیواو ئومێدی پنلوپە بۆ رزگاری لە بێدادی ئەم تاڵانچیانە، کوڕە دلاوەرەکەیەتی، تیلماکوس کە تازە پێی ناوەتە تەمەنی گەنجایەتیو بە تەمایە بچێتە سۆراخو تاقیبی بابە ون بووەکەیو وەڵام بۆ پنلوپە بێنێتەوە کە ئایا ئەم میرە دلێرە زندووە یان بۆ هەمیشە چاوی لە ژیان پۆشیوە.

لە ماوەی ئەو دە ساڵەدا کە بەسەر سەفەری ئودیسیوسدا لە دەڤەری تروادەوە بەرەو ئیتاك دەبورێ، ئەم دلاوەرە سەرگەشتەیە ڕێی دەکەوێتە زۆر دەڤەرو قەڵەمڕەوێن نە ناسراوی دنیا. چونکە پوسیدونی خواوەندی دەریایان لێی دەچێت بە قینا، دلاوەرەکەی ئیتاك، تووشی جۆرەها دەردو بەڵا دەبێت . هەموو کەشتیەکانی بەر غەزەبی شەپۆلان دەکەونو تێكو پێك دەشکێنو هەموو پیاوەکانی دەکەونە داوی فەندەڵ فێڵانەوەو تیادەچن. تەنیا ئەو دەمێنێ کە هیلاكو ماندوو، روح بە ئازار، بە گژ نەهامەتیاندا دەچێتو نامرێت.

سەرەنجام میری گوم بوو بۆ ماڵی خۆی دەگەڕێتەوەو بە ژنو کوڕەکەی شاد دەبێتەوە، هەڵبەتە ئەگەر خواستو مەشیەتی خودای خودایان نەبوایەو یارمەتی پاشای فیاسیو هەوڵو تەقەلای ئاتینا، خواوەندی میهرەبان، کە لە هیچ یارمەتیو ڕێنماییەکی درێغی نەکردبوو، نەبوایە، ئەم ئاواتەی ئودیسیوس نەدەهاتە دی، ئودیسیوس چاك دەزانێ کە چۆن سزای دەستدرێژکارانی سەرکێش دەداتو تەناهی و ئاشتیو ئاسایش و بەختەوەری بۆ مەملەکەتەکەی خۆی بگەڕێنێتەوە.

بیستو چوار سروودەکەی ئۆدیسە، هەر یەکەیان بابەتێکی سەرەکی لە خۆ گرتووەو بویەرو رووداوەکان بە دەوری هەمان بابەتدا دەسوڕێنەوە.

لە سروودی یەکەمدا، خوێنەر بۆی دەردەکەوێ کە ئودیسیوس لە دوڕگەی ئوجیجیا(٤٤)دا ئەسیرو دیل بووەو نزیکەی دە ساڵە خاکی ترواددەی بە نیازی گەڕانەوە بۆ وڵاتی خۆی، بە جێهێشتووەو نەی توانیوە با ئاواتی دێرینی خۆی بگاتو بە دیداری ژنو کوڕەکەی شاد بێتەوە. لەگینە خوێنەری جدی لە خۆی بپرسێت کە بۆچی هۆمەر، بەیتەکەی خۆی لەم دوڕگە راز ئامێزەوە دەست پێکردووەو بۆچی زەمانێکی هەڵبژاردووە کە دە ساڵی بەسەردا تێپەڕیوە. هەڵبەتە ورد بوونەوەو دیقەت دانو دووبارە خوێندنەوەو سەرنج تۆمار کردن، هۆی ئەوە ئاشکرا دەکات:

مەبەستی شاعیر ئەمەیە کە دوو بابەت بۆ خوێنەر روون بکاتەوە: یەکێکیان ئەمەیە کە خوێنەر حاڵی بکات کە ئەم جەنگاوەرە هوشیارو کۆڵنەدەرە، بەر غەزەبی پوسیدونی خواوەندی دەریایان کەوتووەو ئیدی بە درێژایی ئەم دە ساڵە، زیوس، خودای خودایان، پشت گوێی خستووەو بە هۆی ئەم بێموبالاتیەی زیوسەوە، تووشی ئەم سزا خەمناکە بووە، دوڕگەی ئوجیجیاو فەندوفێڵو نێرەنگی کالیپسو(٤٥)، کە خواوەندی دەستنیشاندەی پوسیدونەو فەرمانڕەوایی ئەم دوڕگەیە دەکات، کۆمەڵێك لەو تەڵەو داوانەن کە خواوەندی تووڕەی دەریا بۆ ئودیسیوسو یارو یاوەرەکانی دانا بوون تا گیرۆدەو گرفتار بنو نەگەنەوەماڵی خۆیان.

لە سروودی یەکەمدا، شاعیر هەموو خواوەندان لە بارەگای کێوی ئۆڵەمپدا کۆ دەکاتەوەو زیوس لە حاڵی ئودیسیوس دەپرسێتو کە دەزانیٚ بەر تووكو پشمو غەزەبی پوسیدونی برای کەوتووە، تاقە هەنگاوێك بە مەبەستی رزگاری ئەو نانیٚ، بەڵام ئاتینا، خواوەندی ئەقڵ، ئامادە نییە کە ئودیسیوس بەو چارەنووسە تاڵەوە بەرەڵڵا بکات. ئیدی غیابی پوسیدون بە هەل دەزانێتو پێشنیازێك بۆ خودای خودایان دەکات کە فەرمان بە هرمس، پەیکی خواوەندان بدات، بچیٚ بۆ لای کالیپسو و داوا لەم جادووگەرە ستەمکارە بکات کە دیلەکانی ئازاد بکاتو لە هەمان حاڵ دا ئەم، ئاتینا، بەرەو ئیتاك سەفەر بکاتو بە هەر شێوەیەك بووە، ئاگری ئەشقی دێرین لە دڵی هاوسەرو کوڕەکەی هەڵایسێنێتەوەو کوڕەکەی بۆ سۆراخی بابی، بۆ دوڕگەی پیلوس(٤٦)، قەڵەمڕەوی نەستور(٤٧) بنێرێت.

زیوس ئەم پێشنیازە پەسند دەکاتو ئاتینا، لە سیمای منیتس(٤٨)، سەرکردەی رێگرانی دەریایی دا، دەگاتە خاکی ئیتاك. لەویٚ خوازگارانی زۆرداری ملهوڕ، دەوری پنلوپەیان داوەو خەریکی خواردن و خواردنەوەن. لەو کاتەدا کە فیموسی(٤٩) شایەرو دەنگبێژی گەڕۆك، بە دەم بەڕبەت لێدانەوە، لاوکێکی پڕ جۆش لەمەڕ جەنگی دلاوەران دەڵێت، ئاتینا دەرفەت دێنیٚو کوڕە دەخاتە سەر کەڵکەڵەی دۆزینەوەی بابیو ئیلهامو سەرۆی دەداتیٚ کە بابی زندووەو هەنگیٚ بەسەرهاتەکەی ئورستیسی کوڕی ئاگامەمنونی وەبیر دێنێتەوە کە چۆن رۆژیٚ لە رۆژان هەڵدەستیٚو تۆڵەی بابی لە زۆرداران و ستەمکاران دەستێنیٚو، سەرەنجام وەختایەك لە ماڵ وەدەردەکەویٚ، خوێنەر بۆی دەردەکەویٚ کە ئەم گەنجە پڕ جۆشو خرۆشو بیٚ قەرارە، ئەو تیلماکۆسە نائومێدو پەشێوو بیٚ دەمو زمانەی جاران نییە.

هۆمەر دووەم سروودی داستانی ئۆدیسە بەمجۆرە دەست پێدەکات:

ئەو دەمەی کە منداڵی سپێدە، خواوەندی دەست ڕەنگینی سپێدان
دەستی بە جیلوەگەری کرد،
تیلماکوس چاوی هەڵێنا، لە خەو ڕابوو
کالەو پێتاوی لە پێیە جوانەکانی کردو شمشێری کردە شان
وەکو خواوەندێکی نەمر،
لە ئاستانەی ماڵ چووە دەر.
دەستبەجیٚ جارچیانی بۆ ناو شار نارد

تا بانگ ڕادێرن
خەڵکی بێنە کۆبوونەوە
کە خڕ بوونەوە، بە خۆی نێزە بەدەست،
کە دوو سەگ لەم لاو لەو لایەوە بوون، هاتە ناو ئاپۆڕاکە.
"مینروا" جوانی و جەماڵێکی خوایی وای دابویە،
کە هەموو بە سەرسامی دەیانڕوانیە ئەو
کاتێ لە جێگاکەی بابی دانیشت
هەموو راوێژکاران ڕێزیان بۆ نواند(٥٠)

لە روانگەو نۆرینی هۆمەرەوە، کۆکردنەوەی خەڵکی و سەرانی قەوم و راوێژو گفتوگۆ دەگەڵیاندا دەربارەی کاروباری وڵاتڕانی، نیشانەی شارستانیەت بووەو ئەم دیمەنە نیشانەی ئەم راستیەیە کە تیلماکۆس گۆڕاوەو ئیدی ئەو گەنجە ترسنۆک و بێ شەهامەت و نائومێدەی جاران نییە. بەڵام وتارە ئاگرینەکەی ئەو هەرچەندە پیرانی قەوم دێنێتە جۆش و خرۆش، بەڵام خوازگارانی پنلوپە بە ڕادەیەک توڕە دەکات کە دەکەونە گاڵتە پێکردنی و ئەم خوازگارانە کە نزیکەی سێ دانە ساڵە لە سەراکەی بابی ئەودا دایانکوتاوەو لەسەر خوانی نیعمەتی ئەو دەلەوەڕن، ئامادەنین، زندوو بوونی ئودیسیوس قەبووڵ بکەن و قەناعەتیان وایە چونکە فەرمانڕەوای ئیتاک مردووە، ئیدی دەبێ هاوسەرەکەی یەکێک لە خوازگارەکان بۆ خۆی هەڵبژێرێت و کۆتایی بە ڕۆژانی سەرگەردانی خۆی بێنێ. بەڵام پنلوپەش بیانووی خۆی هەیە. بە خوازگارەکانی خۆی گوتووە، وەختایە گوێ بۆ پێشنیازەکەی ئەوان دەگرێت کە ئەو کفنە(٥١)ی بە دەستیەوەیە بۆ لورتس(٥٢)ی، بابی ئودیسیوسی بچنێ، تەواو بکات. بەڵام وا دیارە ئەم کفنە قەت تەواو نابێ و تەنیا بیانووە، چونکە سێ دانە ساڵە خەریکی چنینەو کفنەکەش هەر لە جێی خۆیەتی و تەواو نەبووە، هەڵبەتە ئەمەش نێرەنگێکە کە پنلوپە بەکاری دەبات.

هەموو شەوێک، کاتێ هەمووان سەر دەنەنە سەر سەرین و دەخەون، پنلوپە دەچێ بەلای چوار چێوەی دارو تەونەکەیەوەو ئەوەی بە ڕۆژەوە چنیویەتی، سەر لە نوێ تان و پۆیەکەی هەڵدەوەشێنێتەوەو ئیدی بەو جۆرە کارەکەی هەرگیز تەواو نابێ.. لە کاتی کۆبوونەوەو گفتوگۆیەکاندا، دوو هەڵۆ بەدەم فڕینەوە، لە دووری دوورەوە دەردەکەون. غەیبزانی ئیتاک، ئەم دوو باڵندە باڵ کراوەیە بە نیشانەی خەبەری خۆش ڕاڤە دەکات و رایدەگەیەنێ کە ئودیسیوس زندووەو دەگەڕێتەوە بۆ ماڵی خۆی. ناڕەزایان دەیکەن بە هەراو زەناو قسەکانی تیلماکۆس ناگەنە هیچ کوێ، ئەنجام خەمبارو نائومێد پەنا دەباتە بەر کەناری دەریاو ڕێک لەم دەمەدا ئاتینا، لە قاڵب و سیمای مینتور(٥٣)ی یاری دێرینی ئودیسیوسدا خۆی نیشانی دەدات. ستایشی شەهامەت و ئازایەتی ئەو دەکات و ئاگاداری دەکات کە کەشتیەک بە بیست دەریاوانی دلێرەوە ئامادەیە کە دەگەڵ خۆیدا بۆ پانتایی دەریایانی بەرێت تا لە بابە ونبووەکەی بگەڕێت.

لەو کاتەدا کە تیلماکۆس خاکی ئیتاک بە جێدێڵێ شەوە، بەرە بەرە تاریکی شەو بەرەو ڕەوینەوە دەچێت و سپێدە دەردەکەوێ، سروودی دووەمیش کۆتایی دێت و خوێنەر بۆی

دەردەکەوێت کە گەنجی دلێر دەگەڵ مینتورو گەلی دەریاوانانداً، مەسافەیەکی زۆری دەریای بێ سنووریان بڕیوەو وان بەسەر شەپۆلانی شینباوەوەو بەرەو دوڕگەی پیلوسی، مەڵبەندی فەرمانڕەوایی نەستور دەڕۆن.

هۆمەر، سروودی سێیەمی داستانی ئۆدیسە بەمجۆرە بونیات دەنێت:

لەو کاتەدا کە خۆر لە دەروونی دەریای دڵنەوازەوە
هەڵدەهات
تا بەرەو عەرشی ئاسمان بڕوات.
تیشکی بوون بەسەر مەرگ پەزێران و فانیاندا پەخش بکاتەوە
ڕێبواران گەییینە دوڕگەی پیلوس‌و دیاری نیلیوس
لەوێ خەڵکی پیلوس لە کەناری دەریا گرد بوو بوونەوە
تا لە ڕێوڕەسمی قوربانی گایانی ڕەشدا،
سوپاس‌و ستایشی خۆ پێشکەش بە نپتون،
پەروەردگاری بوومەلەرزە بکەن.
لەوێ نۆ ریز ئینسان ریزیان بەستبوو،
کە لە هەر ریزێکدا پێنج سەد کەس وەستا بوو،
بۆ هەر ریزێك نۆ گا تەرخان کرا بوو.
لەو کاتەدا کە گۆشتی برژاویان دەخوارد،
و ئێسقانی ڕانیان لەسەر پشکۆی گەرم بە
یادی نپتۆن دەسووتاند،
تیلماکۆس‌و هاوڕێکانی گەیینە کەنارەکە
بایەوانەکانیان پێچایەوەو لەنگەری
کەشتیەکەیان هەڵدایە ئاوەکەوەو
پێیان نایە سەر وشکایی(٥٤)

بە گوتەی شاعیر، سێ ڕۆژ بەسەر سەفەرەکەیاندا بوری بوو و هەموو شەکەت‌و ماندوو پێویستیان بە ئیسراحەت‌و پشوو بوو. نەستور، فەرمانڕەوای پیلوس، دلاوەرێکی پیرە کە ڕۆژگارێك دەگەڵ جەنگاوەرانی یۆنانیدا بەشداری شەڕی تروادەی کردبوو و ئێستا لە مەملەکەتەکەی خۆیدا ساڵانی ئارامی کۆتایی ژیانی بەسەر دەبرد. شازادەی ئیتاك لەم سەفەرەیدا بە تەنیا نییە. ئاتیناشی لە کلێشەی مینتوردا دەگەڵە.

قسەی میرو فەرمانڕەوای پیرو زورهان، پاش خێر هانین، بۆ ئەو دەریاوانانەی کە ناسینی، ئەمەیە کە ئەو ئاگای لە بەسەرهاتی ئاگامەمنون‌و ئەوەی بەسەر ئەم فەرمانڕەوا نەگبەتەدا هاتووە، هەیەو ئاگاداری ئەوەش هەیە کە مینەلایوسی فەرمانڕەوای ئیسپارتە زندووەو، وا بە چاك دەزانێ کە تیلماکۆس بۆ تاقیبی بابی خۆی بڕوات بۆ ئەوێ. بۆ ئەوەی پشتیوانی‌و دڵسۆزی خۆیشی نیشان بدات ئامادە دەبێت کوڕەکەی خۆی بەگەڵ بخات. تیلماکۆس شەو لە قەلاو

بارەگاکەی ئەودا دەگوزەرێنێ و بەرەبەیان بەرەو ئیسپارتە وەرێدەکەوێ. لە مەملەکەتی مینەلایوسدا، کۆشکێك هەیە کە رۆژگارێك نشیمەنی هیلینی دێم جوانی، پەری پەیکەر بووەو پاشای ئیسپارتە هێندەی شانازی بە هاوسەری ئەوەوە کردووە کە سەری فەخرو شانازی لە بارەگای خواوەندان سویوە. شاعیری یۆنانی کە سەربوری ئەم شابانۆ ئەشق ئافەرێنەی لە داستانی ئیلیادەدا بە دوورو درێژی باسکردووە، لە سروودی چوارەمی ئۆدیسەدا، جارێکی دیکە یادی ئەو لە دڵاندا زندوو دەکاتەوە.

تیلماکۆس، شازادەی عەودالی باب، دەگەڵ خواوەندی ئەقڵدا، شەوی ڕۆژی پێنجەم دەگەنە ئەو دەڤەرە، کە دەگەنە ئەوێ سەیر دەکەن ئاهەنگێکی گەورە بەرپایەو کیژی مینەلایوس ئامادەیە کە شوو بە کوڕی ئاخیلیوس بکات. هەر ئەو شەوە کوڕی مینەلایوس، زەماوەند دەگەڵ کیژێکی جوانی ئیسپارتەییدا دەکات. کاتێ هیلین بەوپەڕی شکۆو جەلالەوە بەرەو رووی ئەم جووتە گەنجە دێت، بە یەکەم دیتن شازادەی ئیتاك دەناسێت و یەکسەر دەزانێت کە کوڕی ئودیسیوسە، چونکە شێوەیان زۆر لە یەکدی چووە: هیلینی شۆخ و جوان بەسەر هاتێکی ئودیسیوس دەگێڕێتەوە کە گوایە رۆژێك دلاوەری ئیتاك، لە جل و بەرگی گەداو دەرۆزەکەراندا خۆ بە قەلای شاردا دەکات و دوای گەشت و گەڕانێك، بڕیاری گەڕانەوە دەدات و چونکە دەیناسنەوە کۆمەڵێك دەکوژێت و سەرەنجام بە زەحمەتێکی زۆر لە داوی مەرگ هەڵدێ. (مینەلایوس)ش سەرگوزشتەیەکی دی دەربارەی ئەسارەتی خۆی لە میسر دەگێڕێتەوەو دەڵێت کە لە وێندەر، لە زمانی پروتیوسەوە(٥٥)، یەکێك لە خواوەندەکانە، بیستوویەتی کە ئودیسیوس، لە دورگەی ئوجیجیادا دیل و ئەسیری کالیپسۆیە.

هۆمەر، لەم بەشەی داستانەکەدا، خوێنەر بۆ ئیتاك دەبات و بەسەرهاتی سەفەرەکەی تیلماکۆس بە نیوەچڵی دەهێڵێتەوە. پنلوپەو خەڵکی دیکەی ئیتاك بە سەفەرە چاوەڕوان نەکراوەکەی شازادەیان زانیوە. خوازگاران بەو ئومێدەی کە جارێکی دی نەگەرێتەوە، لە بەینی خۆیاندا پیلانێك دادەڕێژن کە ئەگەر گەڕایەوە بیکوژن و لە کۆڵی بکەنەوە. ئەم رازە دەگاتەوە گوێی شابانۆی خەمبار. دایکی گەنج و دڵ بە ئازار، کە هەم مێردەکەی لە دەست داوەو هەم جگەرگۆشەکەی و تاقە هیواو ئومێدەکەی سەفەری دیارێن نا دیاری کردووە، لە داخا شەو تا بەیانی چاو لێك نانێت. بەڵام ئاتینا دەچێتە کلێشەی خوشکی پنلوپەوەو خۆی نیشانی دەداو مژدەو ئومێدی دەداتێ کە رۆژێ دێ مێردەکەی و کوڕەکەی هەردووکیان بۆ ماڵی خۆ دێنەوە.

لە سروودی پێنجەمدا، هرمیس، پەیك و تەتەری خواوەندان، ئەرکی خۆی ئەنجام داوەو پەیامی خودای خودایانی گەیاندووەتە کالیپسو کە دەبێ دیلەکەی لای خۆی ئازاد بکات. کالیپسو بە ناچاری ملی بۆ ئەم فرمانە داوە. ژنەی ئەفسوونگەر، ئودیسیوس فێری چۆنیەتی دروست کردنی "کەڵەك" دەکات، ئیدی خۆی و هاوڕێکەی بەم کەڵە کە بەرەو مەنزڵ دەڕۆن. ئێستا مەنزڵیان دەڤەرو سەر زەمینی ڤ ئیشایە(٥٦) و نزیکەی هەژدە رۆژە کە کەوتوونەتە ڕێ، پوسیدون بۆ بارەگای خۆی دەگەڕێتەوەو بە هەلاتنی ئودیسیوس دەزانێ. دەرباز بوون لە

سنووری دەسەڵاتی ئەو کارێکی ئاسان نییە. فەرمان دەدا شەپۆلێن دەریا قووتی بدەن. قارەمانی ئیتاک کاتێ وەخۆ دێتەوە سەیر دەکات نیوە گیان لە بەستێنی ڤ ئیشادا کەوتووە.

لە سەرانسەری سروودەکاندا، دەوری ئاتینا، خوابانۆی میهرەبان و داشداری ئەو دیارو خویایە. ئەگەر ئاتینا نەبوایە، ئۆدیسیوس ئەو توانایەی نەبوو کە بەگژ پێل و شەپۆلانی نەرو خوێن مژدا بچێ. ئاتینا، لە مەرگی رزگار کرد بوو. لە سروودی شەشەمدا، خوابانۆی ئەقڵ، دەچێتە خەوی نازیکا(٥٧)ی شازادە خانمی خشکۆکی ڤ ئیشاو داوای لێدەکات کە بەیانی بە مەبەستی کوڵ و کانی بڕوات بۆ بەستێنی دەریا. نازیکای دڵڕفێن وا دەکات و لە وێندەر ئۆدیسیوس دەبێنێ و کاتێ کە دەگەڵ کیژەکانی دیدا، بەدەوری ئەودا دەکەونە چەپڵە لێدان و هەڵپەڕکێ، ئۆدیسیوس لە دنیای بێ خەبەری وەخۆ دێتەوەو چاو هەڵدێنێ، کیژان، ئۆدیسیوس بۆ لای شاو شابانۆ دەبەن و ئەویش سەر بهوردی خۆی دەگێڕێتەوەو لێرەدا حەوتەمین سروودی ئۆدیسە کۆتایی دێت.

لە سروودی هەشتەمدا، ئالکینوس شا، فەرمانڕەوای ڤ ئیشا، زۆر خەفەت بۆ دلاوەری ئیتاک دەخوات و دڵی بە حاڵی دەسووتێ، بە تایبەتی کاتێ کە دمودوکوسی(٥٨)، دەنگبێژو شایەری نابینای دەربار، چەند چیرۆکێك لەمەڕ جەنگاوەریەکانی ئۆدیسیوس دەڵێت و هەموو ئامادەبووان سەرسام دەکات. ئۆدیسیوس بە خۆی کە رابردووی خۆی بیر دەکەوێتەوە خەمناك دەبێت و رونـدك هـۆن هـۆن لـە چاوانی دێنـە خـوارێ، بەڵام دمودوکـوس لەسـەر گـۆرانی خـۆی بـەردەوام دەبێت و ئەمجارە باسی چیرۆکی ئەسپە دارینەکە دێنێتە ناو ناوان کە لە سینەی ئەو قارەمانە ئیتاکیەدا پەنهان بوو. ئالکینوس کە مەفتوونی ئەم بەسەرهاتە دەبێت، داوا لە ئۆدیسیوس دەکات کە سەربهووردی خۆی لە ماوەی ئەم ساڵە ئاوارەییەدا بگێڕێتەوە ئیدی لێرەدا، یەك زنجیرە واریقاتی حیرەتبار لە زمانی دلاوەرەکەی ئیتاکەوە بە گوێی ئامادەبووان دەگات.

وا دیارە، شاعیری یۆنانی کە داستانی ئۆدیسەی گێڕاوەتەوە، وای بە پەسند زانیوە کە هەموو ئەو واریقات و بویەرانەی بە سەر ئۆدیسیوس هاتوون، بەخۆی نەگێڕێتەوە. هەڵبژاردنی شاعیر وا بووە کە چیرۆکی ئۆدیسە لە دەیەمین ساڵی سەرگەردانی ئۆدیسیوسەوە لە دوڕگەی ئوجیجیا، دەست پێبکات و لاپەڕەکانی کتێبی ژیانی ئەم قارەمانە بە کاوەخۆ بەرەو پاش هەڵبداتەوە. بۆیە ئەوەی لە سروودی نۆیەمدا، واریقات و سەربهوردان دەگێڕێتەوە ئۆدیسیوسە، نەك هۆمەری شاعیر، ئەم گەڕانەوەیە بۆ دواوە لە زمانی قارەمانەوە تا کۆتایی سروودی دوازدەیەم بەردەوام دەبێت، ئەوەی لەم چوار سروودەدا هاتووە، ژیاننامەی جەنگاوەرەکەی ئیتاکە لەو کاتەوە کە لە شاری وێرانی تروادە وەدەرکەوتووە تا ئەو کاتەی کە گەییووەتە دوڕگەی ئوجیجیاو کالیپسو ئەفسوونی کردووە.

شاو میری ئیتاك بەمجۆرە سەربهوردی خۆی دەگێڕێتەوە کە دوای مودەتێك لە دەریابڕی و تووشی ونەگبەتی زۆرو دژوار، خۆی و هاوڕێکانی دەگەنە یەکەمین بەشەرانێك کە (سیکون)(٥٩)یان ناو دەبێ و لە دوڕگەی ئیسماروسدا دەژین. ئەمانە لە داشداران و لایەنگران و پشتیوانانی خەڵکی ترواده‌ن. ئەو و هاوڕێکانی یەکێك لە شارەکانی سیکونان لەگەڵ خاکا تەخت

دەکەن، بەڵام لە جیاتی بەدیل و دەسکەوتەکانیانەوە ئەو سەر زەمینە بەجێ بێڵن، دەریاوانانی مەست و لە خۆبایی، بە پێچەوانەی فەرمانی رابەرەکەی خۆیانەوە، لێدەبڕێن ئاهەنگێك بەرپا بکەن و کامی دڵی خۆیان لەو هەموو نیعمەتە بشکێنن، بەڵام غافڵن لەوەی کە سەربورو چیرۆکی وێرانی و ئەسارەتی سیکونەکان گەییوەتە گوێی تیرەو قەومەکانی دیکەو ئیدی لە شەوا، دەدەن بەسەر ئەم تاقمە بێ خەبەرەداو حەفتاو دوو کەسیان لێدەکوژن.

ئودیسیوس و باقی دەریاوانەکان بە پەلە پروزێ لەو سەرزەمینە شوومە هەڵدێن و بۆ دوازدە رۆژی تەواو گرفتارو گیرۆدەی تۆفانی لە پەستاو بێ پسانەوەی دەریا دەبن. سەرەنجام دوای هەوڵ و تەقەلایەکی زۆر، بە هەزار گیانبازی، دەگەنە دورگەی کونارخۆران(٦٠) (لۆتس خۆران).

داستانبێژەکەی یۆنان دەربارەی کاریگەری ئەم گیایە بەسەر بەشەرەوە، لە زمانی ئودیسیوسەوە، دەڵێت:

ئەوەی یەکجار لەو خۆراکە شیرینەی خواردبا
ئیدی حەزی نە دەکرد وڵاتی خۆی بدینێ
یان دەگەڵ هاوڕێیانی خۆیدا باسێکی
چارەنووسی خۆی بکات
بەمجۆرە پەیك و تەتەرانی من لێبڕان
کە لە نێو کونارخۆراندا ئاکنجی بن
و بە "کونار" بژین و قەت نەگەڕێنەوە(٦١).

دووان لە دەریاوانەکان کە لە باندۆرو کاریگەریی کونار بێئاگا بوون، لە برسانا سەرو بڕێك کونار دەخۆن و لە ئەنجامدا تووشی بیرچوونەوە دەبن. ئودیسیوس دەیانگەڕێنێتەوە ناو کەشتیەکەو حەپسیان دەکات و هەنگێ فەرمان دەدات تا زووە لەوێش هەڵێن.

ئەوەی لە قۆناغی دواتری ئەم سەفەرە پڕ رووداوەدا، بەسەر ئودیسیوس و هاوڕێکانی دێت، جوانترین و دڵگیرترین بەشێن ئەم ئەفسانەیەیە. پوسیدونی برای زیوس و خواوەندی دەریایان، لە شای ئیتاك توڕەو پەست بوو، چونکە دوای سەرکەوتن بەسەر جەنگاوەرانی تروادەدا، سرووتی بەندایەتی و سوپاسگوزاری خۆی بەرانبەر بەم خواوەندە بە توانایە ئەنجام نەدابوو، بەڵام لە دورگەی سیکلۆپاندا، ئودیسیوس گوناهێکی کردبوو کە بەلای پوسیدونەوە قابیلی بەخشین نەبوو، ئەویش ئەمە بوو کە ئودیسیوس، پولیفموسی کوڕی ئەوی کە دێوێکی یەکەڵەچاو بوو، لە نیعمەتی بینایی بێبەش کردبوو. شەڕو سەرکەوتنی ئودیسیوس بەسەر پولی فیموس دا، ترسناك ترین و سەیر ترین واریقات و بویەری بەیتی ئودیسەیە(٦٢).

دەریاوانی جەربەزەی ئیتاك، کاتێ دەچێتە دورگەی "دیوانی یەکەڵە چاو" هەرگیز تەسەوری ئەوە ناکات کە پێی ناوەتە چ خاکێکی ترسناك، دنیا شەو بوو، چڕە تەمێکی خەست سەرانسەری دورگەکەی گرتبوو، بۆیە دانیشتوانی دورگەکە هیچ کەسێکی ئەم دارو دەستەیە نابینن. بەرە بەیان، دەریاوانانی برسی، پەلاماری ژمارەیەك مەڕو بزن، کە لە بناری کوێستانێکی بەستێندا دەلەوەڕین، دەدەن و جەژن و ئاهەنگی گۆشت خواردن بەرپا دەکەن. پاشان ئودیسیوس

دەگەڵ دوازدە کەسداو بە ژمارەیەك قەڕابە شەڕابەوە، بە کێوەکەدا هەڵدەگەڕێن‌و دەچنە ناو غارو ئەشکەوتێکەوە. ئەم ئەشکەوتە شوێنی پولیفیموس، دێوی یەکەڵە چاوو کوڕی پوسیدون بوو، بەڵام ئەوان لە کویٚ بەمە بزانن. لە سەر پێشنیازی ئودیسیوس، ئاگرێك دەکەنەوەو چەند بەرخ‌و کارژۆلەیەك، کە لە نێو ئەشکەوتەکە دەبن، لە شیش دەدەن‌و هێشتا بە تەواوەتی لە گۆشت خواردن نەبوو بوونەوە کە لە ناکاوا دێوەی یەکەڵە چاو دەرکەوت. مێگەلەکەی هێنایە ژوورەوەو تاوێرێکی گەورەی نا بە زارکی ئەشکەوتەکەوە. کاتێ چاوی بە ئودیسیوس‌و هاوڕێکانی کەوت، یەکەم پرسیاری ئەمە بوو کە ئەم میوانە ناوەختانە کێن؟ ئودیسیوس ناوی خۆی نەبرد بەڵام پێی گوت کە خۆی‌و هاوڕێکانی لەو جەنگاوەرە یۆنانیانەن کە لە شەڕی تروادە دەگەڕێنەوەو گیرۆدەی غەزەبی خواوەندێکی زۆردار، بە ناوی پوسیدون بوون.

ئودیسیوس لەوە بێئاگا بوو کە ئەم دێوە زەلامە کوڕی پوسیدونە، بۆیە ئەم قسەیەی ئودیسیوس بە جاریٚ تووڕەی کردو گڕی گرت. یارۆی سیکلۆپ دەم‌و دەست دوان لە هاوڕێیانی ئەوی گرت‌و بە زندوویەتی قووتی دان. ئەمە نسیبەت‌و بەڵایەکی گەورەو چاوەڕوان نەکراو بوو، بەڵام ئەوان هیچ چارێکیان نەبوو و هیچیان لە دەست نەدەهات . گریمان کە ئودیسیوس‌و هاوڕێکانی بە گژیا چوونەوەو توانیان بیکوژن، بەڵام دوای مردنی پیرە دێو چۆن دەیانتوانی لەو زیندانە ترسناکە دەربازبن، چونکە جگە لە خودی دێوەکە چ کەسێکی دی نەیدەتوانی ئەو تاشە بەردە لەزارکی ئەشکەوتەکە لا ببات.

لە بەرەبەیاندا، هەمان دیمەنی شەویٚ دووبارە بووەوە. پولیفموس بۆ تێشت‌و قاوەڵتی دوانی دیکەی لە هاوڕێیانی ئودیسیوس گرت‌و خواردنی. دلاوەری ئیتاك لێبڕا بە هەر جۆریٚ بووە خۆی‌و هاوڕێکانی رزگاربکات. ئیدی بیری لە چارەیەك کردەوە. کاتێ خانە خوێی خوێنمژ پەزەکانی بۆ لەوەڕ بردو دووبارە زارکی ئەشکەوتەکەی لە دوای خۆیەوە گرت، ئەو (ئودیسیوس) دیرەك‌و ئەستوونێکی، کە لە ناو ئەشکەوتەکە بوو، هەڵگرت‌و بە هاوڕێکانی سپارد تا نووکەکەی تیژ بکەن. ئەمە تاقە چەکێك بوو کە دەکرا شەڕی دێوە دڵڕەقەکەی پێبکرێت. شەویٚ کاتێ دێوە گەڕایەوە، ئودیسیوس قەڕابە شەرابەکانی خستە بەردەستی‌و پولیفیموس هێندەی خواردەوە کە ئاگای لە خۆ نەما. لە گەرمەی مەستیدا ناوی ئودیسیوسی پرسی، ئودیسیوس وەڵامی دایەوە کە ناوی "هیچکەس"ە. کاتێ دێوەی مەست خەوی لێکەوت، ئودیسیوس‌و هاوڕێکانی نووکە تیژەکەی دیرەکەکەیان لە ئاگردا سوور کردەوەو پاشان بە هەموو هێزو قوەتی خۆیانەوە لە چاوی دێوەیان ڕاکرد. لە تاو ئازار لە نەعرەتەیەکی وای دا کە ئەشکەوەتەکەی هێنایە لەرزین‌و لەم دەمەدا دێوانی دی هاتن بە دەنگیەوەو کە لێیان پرسی کیٚ ئازاری داوە، وەڵامی دانەوە "هیچکەس". ئیدی دێوەکان بە حاڵی خۆیەوە بە جێیان هێشت‌و رۆییشتن. ئیدی کاتی ئەوە هاتبوو کە ئەم دیلانە خۆ رزگار بکەن‌و لەو ئەشکەوتە دەربازبن‌و دێوەی بریندار کە لە تاو ئازار گێنگڵی دەدا، هەموو هەوڵێکی ئەوە بوو کە ئەوان بگرێت، بەڵام چونکە نابینا بوو نەیدەتوانی. ئیدی بیرێکی بە مێشکا هات. دەرکی ئەشکەوتەکەی کردەوە تا پەزەکان بباتە دەرەوەو ئەوسا سزای میوانە دەستدرێژکارەکان بخاتە لەپی دەستیان، بەڵام (ئودیسیوس)ش وریا بوو. بە

فەرمانی ئەو، هەموویان خۆیان بە ژێر سکی پەزە بە قوەتەکاندا کردو دێوەی نابینا کە دەستی بەسەر پشتی پەزەکاندا دێنا هەستی بەوە نەدەکرد کە هێرشبەران خۆیان خزاندووەتە ژێر سکی پەزەکانەوە. کاتێ بەم رازەی زانیو پەی بە فێڵەکەیان برد کە هێرشبەرەکان، خۆیان گەیاند بووە کەشتیەکەیان.

دلاوەرەکەی ئیتاک هەڵاتبوو و ئیدی گرتنەوەی کارێکی ئاسان نەبوو. جا چونکە گیانی جەنگاوەری رێگەی نەدەدا دەستبەرداری ئازاردانی دژمنەکەی بێ، لە دوا ساتدا لە نەعرەتەی داو خۆی ناساند. دێوەکە کە ناسی بویەوەو سەمتی دەنگەکەی دیاری کرد بوو، تاوێرێکی گەورەی هەڵگرتو بەرەو کەشتیەکەی هاویشت. ئیدی شانسی ئودیسیوس تاوێرەکە نەکەوتە ناو کەشتیەکەوە، بەڵام پێلو شەپۆلانێکی وای هەستاند کە لەزگ بوو هەر هەموویان غەرق بکات. دەریاوانەکان رێگەی خۆیان گرتەبەرو رۆییشتن، پولیفیموس هیچ چارەیەکی نەبوو جگە لەوەی پەنا بەرێتە بەر بابیو داوای لێبکات کە ئودیسیوس بۆ هەتا هەتایە تووشی بەڵاو نەهامەتی بکات.

شاعیری یۆنانی ئەم دلێری و تۆڵە ئەستێنییەی ئودیسیوس لە داستانی ئۆدیسەدا بەمجۆرە دەگێڕێتەوە:

ئەهای، ئەی دێوی یەکەڵە چاو
ئەوانەی کە تۆ، لە ناو ئەو ئەشکەوتە
سامناکە،
بەو دڕندەییە کردنت بە تێشووی خۆ
یارانی کەسێ بوون کە لە جەنگاوەریدا
وەستا بوو
ئەو سزای تۆی نایە قولی دەستت
ئەی ستەمکار، تۆ کۆت لە خواردنی
ئەو کەسانە نەکردەوە کە پەنایان
هێنا بووە ماڵی تۆ
خودای خودایانو خواوەندەکانی دی
بەمجۆرە تۆڵەیان لە تۆ ئەستاند.
لە شوێنێکی دیدا لەسەری دەڕوات:
ئەی دێوی یەکەڵە چاو، ئەگەر رۆژێ
بەشەرێکی فانی
تەمەشای چاوی نابینای تۆی کردو پرسی
کێ تۆی بەم رۆژە گەیاند،
پێی بڵێ ئەمە شاکاری کوڕی لورتس بوو،
ئودیسیوس، وێرانکاری شارانی عاسێ،

ئەوەی کە ماڵی لە ئیتاکە(٦٣).

پاشـــان ئودیســـیوس و دەریاوانـــەکانی گەیینـــە دوڕگـــەی ئـــەیولیا(٦٤)، کـــە قەڵـــەمڕەوی (ئیولـوس)ی خواوەنـدی بایـان بـوو. ئیولـوس مـاوەی یـەك مـانگ میوانـداری ئودیسـیوس و هاوڕێکانی کردو وەختایەك کە ڕۆییشتن، مەشکەیەکی دایە کە پڕبوو لە با. دلاوەرەکەی ئیتاك، دیاریە بە نرخەکەی وەرگرتو بەرەو مەنزڵی خۆی بەڕێکەوت. دوای نزیکەی دە ڕۆژ خاکی ئیتاك لـە دوورەوە دەرکـەوت، خۆشـیو شـادی هـەموو دەریاوانـە شـەکەتو مانـدووەکانی گـرت، بـەڵام ئودیسیوس لـەم کاتـەدا دوا هەڵـەی کـرد، ئـەویش ئـەوە بـوو بـۆ سـاتێك چاوانی خـۆی لێـك نـانو خــەوی لێکــەوت، هاوڕێکــانی کــە چــاوەڕوانی ئــەم دەرفەتــە بــوون، لــە ڕووی کونجکاوییــەوە مەشـکەکەیان کـردەوەو لـە ناکاو بایـەکان هاتنـە جۆشو خـرۆش و تـۆفو زریـانێکی خرۆشـاوی بـەترەف دەریـای گرتـەوە. کەشـتیەکان کـە ژمارەیـان دەگەییـە دوازدە، لێـك پـەرتو بڵاوبوونـەوەو دەریاوانەکان کاتێ وەخۆ هاتنەوە دیسان خۆیان لە بەستێنی دوڕگەی ئەیولیادا بینییەوە.

ئەم بەڵا تازەیەی ژیانی ئودیسیوس لەوەدا بوو کە ئیولوس، خواوەندی بایان، ئەم کارەی ئەوی بە سووکایەتی بۆ خوایان زانیو زۆر توڕە بوو. داستانبێژی یۆنان، ئەم غەزەبو توڕە بوونەی ئەو دەرهەق بە دلاوەری ئیتاك بەمجۆرە دەردەبڕێت:

دوورکەونەوە، دوورکەونەوە و خێرا
ئەم دوڕگەیە بەجێ بێڵن
ئەی مرۆڤانی چەپەڵو دزێو
چ هەڵەیەك بوو میوانداری ئێوە
و کۆمەك کردن بەتۆ،
ئەی ئەو کەسەی تووك لێکراوی
هەموو خواوەندانی پیرۆزی،
دوورەوکەوە! ئەی ئەو کەسەی
کە مایەی نەفرەتی هەموو خواوەندانی(٦٥)...

ئودیسیوس ناچار بەوپـەڕی نـا ئومێدی بـۆ لای هاوڕێکـانی گەڕایـەوە. دەیزانـی کـە نـاتوانێ بـە ئاسانی بگاتەوە دوا مەنزڵ. ئیدی بە ناو توڕەیی دەریاو نەعرەتـەی بادا، دەسـتی بـە سـەفەر کـرد. سروودی دەیەم ئەو سەربهوردو واریقاتانەی لە خۆ گرتووە کە ئەم دلاوەرە کۆڵنـەدەرە دەربـارەی واریقاتــەکانی ئایولیــاو ســەفەرەکانی دواتــری بــۆ دوڕگــەی بەشــەرخۆرانی لســتریگون(٦٦)، بــۆ ئالکینوس شا دەگێڕێتەوە.

دوڕگەی لستریگونەکان، قەسابخانەو کوشتارگەی سەرنشینانی یازدە کەشتی ئودیسیوس بوو. خۆ ئەگەر خۆشی ئاقڵی نەکردباو کەشتیەکەی لە دەرێی لەنگەرگایەکەدا رانەگرتبا ئەوا مەرگی خۆیو کۆمەڵێك لە هاوڕێکانی مسۆگەر دەبوو. بەشەرخۆران گەمارۆی کەشتیەکانیان داو لە هەموو لایەکەوە ڕێگەی رزگاریان لێبەستنەوە. قارەمانەکەی ئیتاك ئەم بەڵا گەورەیەی بە چاوی خۆی دەبینی، بەڵام هیچ کارێکی لە دەست نەدەهات. ناچار بوو لەم تالوکەیە هەڵهاتو کاتێ

گەییە وشکایی سەیری کرد ئەوێ دوورگەیەك بوو بە ناوی ئیا(٦٧) کە نشیمەنی سیرسی بوو کە ژنێکی جوانی جادووکەر بوو.

هۆمەر، لە سروودی دەیەمی داستانە نەمرەکەی ئۆدیسەدا باسێکی دیداری ئودیسیوس، دلاوەری کۆڵنەدەری ئیتاك، دەگەڵ سیرسی روو مانگی بە داوو ئەفسوونکاردا دەگێڕێتەوە کە یەکێکە لە دیمەنو بەشە جوانو دڵگیرەکانی ئەم ئەفسانە شیعرییە. لێرەدا گوتیارو داستانبێژ خودی ئودیسیوسە کە لە دەرباری ئالکینوس شادا، باسی بەسەرهاتی خۆی و هاوڕێکانی دەگێڕێتەوەو ئامادە بووان حایرو سەرسام دەکات. بەیتەکە بەمجۆرەیە:

هەنگێ بە دڵی پڕ لە خەمەوە
رێگای دەریامان گرتە بەر
لە کاتێکا خۆشحاڵ بووین لەوەی کە لە داوی
مەرگ خەلەسیووین
هەرچەندە یارانی خۆمان لە دەست دابوو.
بەرەو ئاسۆیانی نادیار ملی رێمان گرت
سەرەنجام لە دوورگەی ئیا گیرساینەوە
ئەوێ کە نشیمەنی سیرسی یە،
خوابانۆی مەزنو پڕ مەکر،
کە خوشکی "ئوتس"ی جادووگەرە،
و هەردووکیان کیژی هەتاون لە "پرسە"
کە ئەویش کیژی "ئۆسیانوس"ی خواوەندی دەریایە(٦٨).

لەم دوورگەیەدا، دیسان فەندو فێڵو گەمەێن خواوەندان دەردەکەوێ. سیرسی، ئەڵقە لە گوێو فەرمانبەرداری پوسیدونەو ئەرکی ئەوەیە کە ئودیسیوسو هاوڕێکانی تووشی سەرگەردانیو ئاوارەیی بکات. ئەو بە خۆیشی خوابانۆیەو توانایەکی وای تیایە کە بیچمو هەیئەتی بەشەران بگۆڕێت وەکو چۆن کۆمەڵێك لە دەریاوانەکان دەکات بە بەراز. بەڵام لە هەمان کاتدا خواوەندەکانی دیکەش دەستەو ئەژنۆ دانەنیشتوون، بەڵکو لە بیری ئەوەدان کە پاشاو میری ئیتاك رزگار بکەن. هرمسی تەترو پەیکی خواوەندان، گیایەکی دەداتێ کە ئەفسوونو جادووەکەی سیرسی بە تاڵ دەکاتەوە.

ئودیسیوس، کاتێ کە بەم رازە دەزانێ، ئاقڵی دەکات، دارو دەستەکەی بە سەر دوو بەشدا دابەش دەکاتو بەشێکیان دەگەڵ خۆیدا دێڵێتەوەو بەشەکەی تریان بە سەرکردایەتی ئوریلوکوس(٦٩) دەنێرێت. دەستەکەی ئوریلوکوس دەگەنە کۆشکەکەی سیرسیو دوای نان خواردنو شەراب نۆشین، بە تەماسی تەرکەیەك(شول)، دەبن بە بەراز، شاعیر ئەم دیمەنە بەمجۆرە روون دەکاتەوە:

تەرکە و شوولێکی پێدا هێنانو لە نێو گەوڕێکی بەرازاندا
تێکڕا هەمووانی کرد بە بەراز

که دەنگ و سەرو لەشیان وەکو بەراز بوو

بەڵام مێشکی بەشەریان هەبوو

ئەو مێگەلە خرۆشاوو چاو بە گریانەی بەرەو ئاغەڵ رانی

کە لەوێ، سیرسی، بە روو و میوەی کێوی تری

کردنە بەر

تا حەیوان ئاسا بلەوەڕنو سکی خۆ تێر بکەن(٧٠).

بەڵام ئوریلوکوس، کە پێی نەنا بووە حەرەمی ئەو، هەرکە هاوڕێکانی بەو شێوەیە بینی، بەلەز بۆ لای ئودیسیوس گەڕایەوە. ئیدی دلاوەرەکەی ئیتاك هیچ چارەیەکی نابێ جگە لەوەی بە ئامۆژگارییەکەی هرمیس بکات. تەتەرو پەیکی خواوەندان فێری کرد بوو چۆن بچێتە دڵی ئەو ژنە خشکۆكەو ئەفسوونکارەوە. ئودیسیوس، بە زانینی ئەو رازو نهێنییە، وەستایانە دەورەکەی دەگێڕێت و سیرسی کە کەوتووەتە ژێر کاریگەریی ئەوەوە، هاوڕێکانی دەگێڕێتەوە سەر دۆخ و سیمای جارانی خۆیان. ئودیسیوس بە خۆی رۆژگاری مانەوەی خۆیو هاوڕێکانی لە دوڕگەی ئیادا کە یەك ساڵ دەخایەنێ(٧١)، دەگێڕێتەوە:

لەو دیارو دەڤەرەدا، رۆژ لە دوای رۆژ،

مودەتی یەك ساڵ ماینەوەو

لەسەر خوانی ئاوەدانی ئەو

و بە گۆشتی بەلەزەتو شەرابێن گەوارا

ئاهەنگو جەژنمان گێڕا(٧٢).

ئەنجام ئودیسیوس، ئارەزووی گەڕانەوەی خۆی، بۆ جادووگەری خشکۆك دەدرکێنێ. سیرسی پێی دەڵێت کە گەڕانەوەی ئەوان بۆ وڵاتو زاگەی خۆ مەیسەر نییەو نابێ، مەگەر بروات بۆ هادیس و لەوێندەر "ترزیاس"ی غەیبزانی نابینای شاری "تب" بدینێو ئەو تەگبیری بۆ بکات، زاهیری ئەمە تاقە رێگای ئەوە، ئەگەر جاران بویەرو واریقاتو رووداوێن ترسناكو مەرگبار، لە ناکاو لە ناغافڵ رێگەی بەخۆیو هاوڕێکانی دەگرت، ئەمجارەیان دەبوایە بە خۆی تاقیبی ریسكو خەتەران بکات، میرو شای ئیتاك کە هیچ چارێکی دیکەی نەبوو، ناچار ملی رێگای هادیس، جیهانی ژێرینی گرتەبەر، ئەو جیهانەی کە ماڵی مردووان بوو و هیچ شوێنەوارێکی زندوانی تیا نەبوو.

بای باکوور، وەکو جادووگەرە جوانەکە پێشبینی کردبوو، کەشتیەکەی ئەوی تا بەر دەروازەی بەرزەخ برد.

لەوێ، تونێلێکی بۆ خاکی بەرزەخ، وەکو ژنەی جادوگەر پێی گوتبوو، لێدا، هەنگوینو شیرو شەرابو ئاوی تێکردو پاشان خوێنی مەڕێکی، کە سەری بڕی بوو، بەسەرا کرد. لەم کاتەدا روحی مردووەکان یەك لە دوای یەك دەرکەوتن. ترزیاس باسی ئایندەی ئەوی کرد. ئاگاداری کردەوە کە کەشتیەکەیان لە رێگای ئیتاکدا دەگاتە دوڕگەی هلیوس(٧٤)ی خواوەندی هەتاو. جا ئەرکی خۆیو هاوڕێکانی ئەمەیە کە لەم دوڕگەیەدا دەستدرێژی نەکەنە سەر هیچ شتێك، بە

تایبەتی لەو کاتەدا کە چاویان بە گاگەلەکەی هلیوس دەکەوێ. ئەگەر بە گوێی نەکەنو ئەم ئامۆژگارییەی ئەو وەکو ئەڵقە لە گوێ نەکەن، سزایەکی قورس دێتە ڕێگەیان. پاشان ترزیاس، لە وەڵامی ئەم پرسیارەی ئودیسیوسدا کە لە ماڵی ئەودا، لە ئیتاك چ دەگوزەرێ، گوتی کە خوازگارانی ملهوڕو سەرکێش هێشتا لە ماڵی ئەودانو ئەرکی ئەو ئەمەیە کە کاتێ گەییشتەوە زاگەی خۆی، دژمنان ریز بکاتو هەر هەموویان بکوژێتو پاشان لە خاکی ئیتاك وەدەربکەوێو پاش ئەوەی چەند قوربانییەك لەبەر بارەگای پوسیدوندا، پێشکەش بکات، هەنگێ بۆ کۆشکەکەی خۆی بگەڕێتەوەو تا کۆتایی تەمەنی بە ئاسوودەیی و شادی بژی.

لەم شوێنەدا، ئودیسیوس، دیدەنی دایکی خۆیشی دەکاتو سێ جار هەوڵدەدا تا لە ئامێزی بگرێت بەڵام ناتوانێ. هۆمەر سەربووردی ئەم واریقاتەی لە سروودی یازدەیەمدا هێناوەتەوە. بەرخوردی ئودیسیوس دەگەڵ گیانی ئاگامەمنونو ئاخیلیوسو ئەو جەنگاوەرانەی دیکەدا کە لە شەڕی ترواددا پێکەوە هاوسەنگەر بوون، بەشێکی زۆر جوانی ئەم بەیتە داستانییەو ئەم روحو گیانە ئازاردیدانە، هەر شتێکیان بەسەر هاتبوو، لە سیری تا پیازی، بۆ دەگێڕنەوە.

ئودیسیوس بە کەشتیەکە دەگەڕێتەوەو درێژە بە سەفەرەکەی خۆی دەدات. بەدەم گەڕانەوەوە، جارێکی دی دەگاتەوە دوڕگەی ئیاو سیرسی میوانپەروەری دڵبەستە کە دڵی ها بە دلاوەرەکەی ئیتاکەوە، ئاگاداری دەکات کە لە ڕێگای گەڕانەوەدا ئاگادار بێو فریوی پەریانی دەریایی(٧٥) نەخوات.

پێی دەڵێت ئەم پەریانە دەنگێکی ئەفسووناوییان هەیەو هەر کەسێك گوێی لە دەنگو ئاوازی دڵگیری وان بێ خۆ بەخۆ بەرەو لای ئەوان پەل دەبێتەوەو گیرۆدەی داوی ئەوان دەبێت. بۆیە داوای لێدەکات کە فەرمان بە هەموو دەریاوانەکانی بدات کە مۆمی تواوە لە گوێ بئاخنن تا گوێیان لە دەنگی فریبۆکی وان نەبێ(٧٦). پاشان باسی تاوێرێن سەرگەردان(٧٧) دەکاتو پێی دەڵێت ئاگادار بن نەبا ئەم تاوێرانە بێنە ڕێگایان، دەنا مەرگیان حەتمیو ئەسەح دەبێت. هەروەها باسی دەڵە دێوێکیش دەکات کە ناوی (سکیلا)یە کە دەتوانێ لە بەرزایی کێوانەوە ملی خۆی بەرەو دەریا دانەوێنێو هاوڕێکانی دی لە ناو کەشتیەکەوە بڕفێنێ(٧٨).

هۆمەر، لە داستانی ئۆدیسەدا، لە سروودی دوازدەیەمدا، بەمجۆرە باسی ئەم دەڵە دێوە دەکات:

هیچ دەریاوانێك نییە بتوانێ لاڤ ئەوە لێبداتو بڵێ
کە دەگەڵ هاوسەفەرانیا بە بەردەم سکیلادا تێپەڕیوەو
بە سەلامەتی و بە بێوەی دەرباز بووە.
چونکە هەرکاتێ بە زاری کراوەوە، مل بەرەو
کەشتیەك درێژ دەکات،
ئینسانێك دەکات بە تێشوو قووتی دەدا(٧٩).

سیرسی لەوەش ئاگاداری دەکاتەوە کە گەرداوێکی گەورەو بە سامی لە ڕێیە بە ناوی (شاریبیە(٨٠))، ئەم گەرداوە دەتوانێ لە چاو تروکانێکا کەشتیەکی گەورە قووت بدات.

کەشتی و ڕێبوارانی دەریا، دوای زەحمەت و ماندوو بوونێکی زۆر دەگەنە دوڕگەی هلیوس. ئیدی بڕینی دەریاو ریسکی ناو دەریا هەموویان شەکەت و ماندوو دەکات. دەریاوانان لە دوڕگەیەک لا دەدەن تا بە ئارامی شەوێ لەوێندەر ڕۆژ بکەنەوەو سارەزی(بەیانی زوو) بەرەو ئیتاک وەڕێکەون. بەڵام بایەکی ساردو توندی بەترەف هەڵدەکات و یەک دانە مانگ بەردەوام دەبێت. ڕێبوارەکان پەیمانیان بە یەکدی دابوو کە لەم دوڕگەیەدا دەست بۆ مێگەلی خواوەندی خۆر نەبەن، بەڵام بێ ئازووقەیی، بەرەو پەیمان شکێنیان دەبات. ڕۆژێک لە غیابی ئودیسیوسدا کە چوو بووە راوی باڵندان، گایەک سەر دەبڕن و زیافەتێکی بەدڵی خۆیان دەکەن. هەواڵ دەگاتە هلیوس. دەم و دەست دەڕوات بۆ لای زیوس و هەڕەشە دەکات کە ئەگەر ئەو، سزای ئودیسیوس و هاوڕێکانی نەدات، دەڕوات بۆ هادیس (جیهانی ژێرین)و تیشک و گەرمی خۆی پێشکەش بە مردووان دەکات.

ئودیسیوس لەو کاتەدا کە سەربوری خۆی بۆ ئالکینوس شا دەگێڕێتەوە، کاتێ دەگاتە ئێرە دەڵێت کە ئەو لە توڕە بوونی زیوس ئاگادار بوو بوو، چونکە هرمیس ئەم هەواڵەی بەکالیپسو دا بوو و ئەم ژنە شۆخە، ئەم رازەی بۆ ئەو کەشف کرد بوو. زیوس لە هەنبەر هەڕەشەکەی هلیوس دا، هیچ چارێکی نابێ جگە لەمەی کە خەتاکار سزا بدات، چونکە دنیای ئەو بە بێ روناکی خۆر، ژیانی تیا نەدەما.

داستان بێژی یۆنانی، وەڵامی خودای خودایان بۆ خواوەندی خۆر، بەم جۆرە دەگێڕێتەوە:

هەر درەوشاوە بە، ئەی خۆر لە ناو
خواوەندانی نەمرا
بۆ ئەم بەشەرە فانیانەی کە لەسەر زەوی
دەژین، بدرەوشێوە
هەر ئێستا کەشتیەکەیان لە نێوان شەپۆلێن
دەریای رەشدا
بە شمشێری بروسکەی زیو ئاسا دەکەم
بە دوو لەتەوە(٨١).

سروودەکەی هۆمەر ئاوایە، بەڵام ئودیسیوس ئاماژە بۆ سزایەکەی زیوس ناکات و لەسەر گێڕانەوەی پاشماوەی سەربورەکە بەردەوام دەبێت. کاتێ پاشاو میری ئیتاک لەم خیانەتەی هاوڕێکانی ئاگادار دەبێتەوە، زۆر توڕە دەبێت، بەڵام تازە چی پێدەکرێت. خەتایەکی گەورە بووو تازە کرا بوو. ئودیسیوس فەرمان دەدا کە تا زووە بارو بنە تێکبنەن و بڕۆن، غافڵ بوو لەوەی کە داوێکی کوشندە لەسەر ڕێگایان نراوەتەوە. هەرکە کەشتیەکە کەمێک لە بەستێنەکە دوور کەوتەوە، تۆف و زریانێکی خرۆشان و بەترەف هەڵیکرد.شەپۆلان بۆ ئاسمان بەرز دەبوونەوە و کێو ئاسا دادەهاتنەوە. زۆری پێنەچوو کە کەشتیەکە بەدەم گوشاری شەپۆلانەوە تیا چووو سەرنشینەکانی کەوتنە بەر ڕەحمەتی شەپۆلان. هەوڵ و تەقەلای رزگاری بەردەوام بوو تا سەرەنجام تەنیا خودی ئودیسیوس لەو تالوکەیە رزگاری بوو، رەنگە لەبەر ئەوە بووبێ کە

دەستی لە کوشتنەوەی گایەکەدا نەبوو. ئاقیبەت دوای نۆ شەوو رۆژ گیانبازی بەسەر ئاوەوە، رێی کەوتە دوڕگەیەك کە نشیمەنی کالیپسو بوو، ئەم ژنە ماجوومێکی دەرخوارد دا، دیل و ئەسیری کردو لە دوڕگەی ئوجیجیادا پابەندی خۆی کرد.

لێرەدا، گێڕانەوەی سەربهوردەکە لەلایەن دلاوەرەکەی ئیتاکەوە کۆتایی دێت و جارێکی دی شاعیر وەکو گوتیاری(راوی) چیرۆکەکە دەردەکەوێتەوە. لە سروودی نۆیەمەوە تا کۆتایی دوازدەیەم، گوتیارو داستانبێژی سەربهوردەکە، ئودیسیوس خۆی بووە، بەڵام لە سروودی سیازدەیەمەوە، جارێکی دیکە، شاعیر سەرەداوی گێڕانەوەی داستانەکە دەگرێتەوە دەست.

قارەمانی ئاوارە، ئێستا ئامادەیە کە دوڕگەکە بەجێبێڵێ. بە فەرمانی ئالکینوس شا، کەشتیەکی تەیارو ئامادەی بۆ فەراهەم دەکەن و زەخیرەو ئازووقەی تەواوی تیا دادەنێن. ئودیسیوس، لەم سەفەرەدا تەنیا نییە. دەریاوانانی کارامەو بە ئەزموونی خراونەتە خزمەت و دیاری و سەوقاتیەتی زۆریشیان وەکو دیاریی سەفەر بەگەڵ خستووە. ئودیسیوس کە هەوا لە بارو کەشتیەکە ئامادەو هەموو شتێك بە دڵی خۆی دەبینێ، پاڵی لێدەداتەوەو کەشتیەکە بەرەو سەر زەمینی ئیتاك دەکەوێتە رێ.

لەوە دەچێ کە بەدخوایی و کینە کێشیان کۆتایی هاتبێ و پوسیدون، ئەو خواوەندە رکونی و تۆڵە ئەستێنەی جاران نەمابێ و نیازی ئازاردانی ئەوی نەبێ، چونکە کەشتیەکە بە سەلامەتی و بێوەی دەگاتە بەستێنی ئیتاك. دەریاوانان کاتێ دەگەنە مەنزڵ، ئودیسیوس لە غوڕابی خەوێکی قووڵدا دەبێت. بە ئەسپایی هەڵیدەگرن و لە کەنارەکەداو لە ژێر دار زەیتونێکی دادەنێن، ئەوجا هەر هەموو ئەو دیاری و سەوقاتیانەی کە لەلایەن فەرمانڕەوایان و گەورە پیاوانی ڤ ئیشاوە، بەو پێشکەش کرا بوون، لە پاڵیا دادەنێن. دلاوەرەکەی ئیتاك کاتێ چاو هەڵدێنێ خۆی بە تاقی تەنیا لە شوێنێکی نادیاردا دەبینێتەوە. نۆزدە دانە ساڵ بوو کە لە خاکی زاگەی خۆی دوور کەوتبووەوە، بۆیە لە سەرەتاوە نەیدەزانی لە کوێیەو ئێرە کوێیە. لەم کاتەدا شوانێك بەخۆی و مێگەلەکەیەوە بەلایا تێدەپەڕێ. ئەم شوانە ئاتینا، خواوەندی ئەقڵ دەبێت کە وەکو سێبەر لە هەموو شوێنێ بە دوایەوەیەو دەی پارێزێ. پێی دەڵێت کە سەرەنجام گەییوەتەوە نیشتمانی خۆی و هەرچەندە لە ماڵی خۆیدایە بەڵام دەبێ ئاگای لە خۆی بێ نەبا دژمنان بیناسنەوەو کاری بکەن. ئیدی دەیخاتە کلێشەو سیمای گەدایەکەوەو رەوانەی ماڵی خۆی دەکات.

پوسیدون، کە هێشتا دڵی دانەکەوتووە، وەختایەك پێدەزانێ کە کەشتی و دەریاوانانی ڤ ئیشایی ئەویان گەیاندوەتەوە، بەراوێژی زیوس هەر هەموو دەریاوانەکان دەکات بە بەردو لێدەبڕێت سەرانسەری دوڕگەکە بە خودی ئالکینوس شاو گشت کەس و کارەکەیەوە بخاتە گەمارۆی تاوێرانی بەرزەوە تا هەموویان لە برسا گیان بسپێرن. ئالکینوس شا هەوڵدەدا لە رێگەی قوربانی کردنەوە توڕەیی و غەزەبی خواوەند بڕەوێنێتەوەو شاعیری یۆنانی ئەم خاڵە روون ناکاتەوە کە چارەنووسیان چۆن دەشکێتەوەو دەگاتە کوێ، لە سروودی چوار دەیەمەوە تا کۆتایی داستانەکە کە دە سروودی دیکەیە، بریتیە لە گێڕانەوەی هەوڵ و تەقەلای ئودیسیوس بۆ دۆزینەوەی ماڵ و هاوسەرو قەڵەمڕەوە لە دەست چووەکەی.

لەم کاتەدا کە میرو پاشای سەرگەردانی ئیتاک گەڕاوەتەوە بۆ زاگەی خۆی، کوڕە کارامەکەی، واتە تلیماکوس لە خاکی سپارتەیەو لە هەوڵی دۆزینەوەی بابیدایە. ئاتینا کە چاودێری دەکات لێدەبڕێ کە بە زووترین کات بۆ ماڵی خۆی بگێڕێتەوە.

لە خاکی ئیتاکادا، یەکەمین کەسێك کە دەبێ ئودیسیوس بیدینێ، (ئومیوس)ی شوانی خۆیەتی(٨٢)، ئومیوس، یەکێك بووە لە خزمەتگوزارە فیداییەکانی ئەو، بێگومان ئەمڕۆش دەتوانێ لەو ئەرکە ترسناکەدا کە لە پێشیەتی، یارمەتی ئەو بدات.

ئومیوس، بە تاقی تەنیا لە کوخەکەی خۆیدا دانیشتووە. ئەو چوار شوانەی کە هاوکاری دەکەن، چوون بۆ دەشت. سەگەکان، کە یەکەمجار ئەم گەدا شپڕێوە دەبینن، پەلاماری دەدەن، ئومیوس کە نایناسێتەوە، فریای دەکەوێ، شوانی پیر، لە ناونیشانی ئەم غەوارەیە دەپرسێت و نانی بۆ دادەنێ، ئودیسیوس بە باشی نازانێ وا زوو خۆی پێ بناسێنێ، ئیدی خۆی وەکو پیرەمێرێکی گەڕیدە دەناسێنێ کە ساڵانێکی زۆر بە وڵات و قەڵەمڕەواندا، سەرگەردان بووە. شوانەی پیر، باسی شاو میری گوم بوو، دێنێتە ئاراوەو میوانە ناوەختەکە بۆی دەگێڕێتەوە کە چۆن چەندین ساڵ لەوە پێش لە شەڕی تروادەدا بەشداری کردووەو لەو ڕۆژگارو زەمانەدا ئودیسیوسی دیتووە. ئیدی خانەخوێیەکەی خۆی دڵنیا دەکات کە ئودیسیوس لە ژیاندایەو سەرەنجام ڕۆژێ بۆ وڵاتی خۆی دەگەڕێتەوە. ئومیوس گوێ لە هەموو چیرۆکەکەی دەگرێت، باوەڕ بە هەموو ئەو واریقاتە دەکات کە بەسەری هاتووە، بەڵام بە هیچ جۆرێ باوەڕ بەوە ناکات کە میر زندووەو جارێکی دی دەگەڕێتەوە بۆ وڵات.

لە کۆتایی سروودی چواردەیەمدا، ڕێبواری ماندوو لە کوختەکەی شوانەی پیردا دەچێتە جێگاوە بە ئومێدی سبەینێیەکی پڕ ڕووداو دەخەوێت، لە کاتێکا ئاتینا، خواوەندی مەدەدکار، چووە بۆ کۆشکەکەی مینەلایوس لە سپارتەو خەریکی زەمینەسازییە تا تیلماکۆس بۆ ئیتاك بێنێتەوە. هەوڵی ئاتینا بۆ گەڕاندنەوەی تیلماکۆس لە سروودی پازدەیەمدا باس کراوە.

تیلماکوس، شەوێ دەخەوێ و خەونێکی ترسناك دەبینێ، ئاتینا ئەو خەیاڵاتانەی خستووەتە مێشکەوە. تیلماکۆس لە خەونە ئاڵۆزەکەی خۆیدا، دەبینێ کە دایکی ملی بۆ یەکێك لە خوازگارە زۆردارەکان داوەو نەك هەر میراتی بابی، بە شووە تازەکەی خۆی بەخشیوە، بەڵکو ئامادەیە بەشی کوڕەکەشی، کە بەشی قانووی خۆیەتی، بخاتە ئختیاری کابرای بێگانەوە. تیلماکۆس هەراسان و سەرگەردان لە خەو ڕادەپەڕێ و داوا لە خانە خوێیەکەی دەکات تا زووە تفاقی گەڕانەوەی بۆ فەراهەم بکات. تفاقی سەفەر ئامادە دەکرێت و تیلماکۆس دەگەڵ دۆستی خۆیدا پیزیستراتوس(٨٣) و بەو دیاری و سەوقاتیە زۆرانەوە کە مینەلایوس و ژنە جوانەکەی، هیلین پێیان بەخشی بوو بەرەو ئیتاك دەگەڕێتەوە. لە ڕێگادا، کە بۆ پشوویەکی کورت لە دوڕگەیەکدا لادەدەن، دلاوەرێکی دیکەشیان بەگەڵ دەکەوێ کە نێوی تیوکلیمنوسە(٨٤) کە وەکو یەکێك لە نەوەکانی یەکێك لە خواوەندەکان خۆی دەناسێنێ و دەڵێت چونکە خزمێکی خۆی کوشتووە، بۆیە ناچارە لەو دیارو دەڤەرە هەڵێت. تیلماکۆس ئامادە دەبێت کە لە ئیتاکدا پەنای بدات و بیخاتە ژێر باڵی خۆی، ئاتینا، تیلماکۆسی ئاگادار کردووەتەوە کە ئەگەر بە ئاشکرا پێ بنێتە

خاکی ئیتاك، لەوانەیە خوازگارەکان خوێنی بڕێژن، بەمجۆرە کوڕە زرینگەکەی ئۆدیسیوس دەزانێ چۆن بچێتە کۆشکەکەوەو نەکەوێتە بەر دەستی دژمنان. خوێنەر لە نەخشەو پلانی ئەو ئاگادار نییە، بەڵام کاتێ وەئاگادێ، سەیر دەکات ئەو لە کوختی شوانەکەدا، لە بەردەم بابی خۆیدا وەستاوە. ئەم دیدارە لە سەرەتای سروودی شازدەیەمدایەو لە کاتێکایە کە دلاوەرەکەی ئیتاك دەگەڵ شوانەکەی خۆیدا خەریکی قاوەڵتی کردن و خواردنی تێشتە.

*　　*　　*

یەکێك لە دیمەن و بەشە پڕجۆشەکانی داستانی ئۆدیسە، دیداری ئودیسیوسی دلاوەری ئیتاکایە دەگەڵ تیلماکۆسی کوریا کە سروودی شازدەیەمی بۆ تەرخان کراوە. میری ئەم وڵاتە، پاش نزیکەی نۆزدە ساڵ دووری و دەربەدەری، سەرەنجام بۆ زاگەی خۆی دەگەڕێتەوەو جگەرگۆشەکەی خۆی دەبینێ و بە کۆمەکی شوانە پیرو زورهانەکەی خۆی، لە سیماو کلێشەی ڕێبوارێکی ئاوارەدا پێ دەنێتەوە ناو کۆشکەکەی خۆی و یەك بە یەکی دژمنەکانی خۆی دەکوژێت و بە هاوسەرە ئەمەکدارەکەی دەگاتەوە و پەیوەندی دێرینی دەگەڵدا تازە دەکاتەوە.

هۆمەر، بەمجۆرە دەست بە سروودی شازدەیەم دەکات:

لەو کاتەدا کە یولیسیس و بەرازەوانەکە لە کوختەکەدا
ئاگرێکیان کردەوەو
دەگەڵ بەرەبەیاندا تێشتیان ئامادە کرد.
شوانەکان تێکڕا، ڕانەکانیان بۆ دەشت بردبوو
ڕێك لەم کاتە تیلماکۆس پەیدا بوو
سەگەکان نە هاڕوژان
کەوتنە کلکە لەقێ بۆ میوانی تازە
یولیسیس کە هەستی بە هاتنی میوانی تازە کرد بوو
و دەی بینی کە سەگەکان ناوەڕن
رووی کرد، ئومیوس و گوتی:
"ئومیوس، من گوێم لە دەنگی پێی کەسێکە
لەوە دەچێ خزمێکی تۆ بێ یان بەم ماڵە
بێگانە نییە.
هاتووەتە ژوورەوە، چونکە سەگەکان دەمیان
لێك ناوەو
بە کلکە لەقێ پێشوازی دەکەن."

هێشتا قسەکەی تەواو نەکرد بوو کە کوڕەکەی لە ئاستانەی دەرگاکەدا دەرکەوت.

ئومیوس، خێرا هەستا، پیاڵەی شەرابەکان قلٌپ بوونەوە یەکەمجار ماچێکی سەری کردو هەنگێ چاوە جوانەکانی ماچ کرد،

پاشان لە خۆشیا دەستی بە گریان کرد.

بۆ باوكێك، خۆشی لەوە گەورەتر نەبوو كە لە
تاقە فرزەندەكەی خۆی بڕوانێ
فرزەندێ كە ئارامبەخشی زەمانی پیری ئەو بوو،
و پاش دە ساڵ دووری، لە وڵاتانی بێگانە،
و تەحەمولی رەنج و ئازارێكی زۆر بۆ ماڵ بگەڕێتەوە.
لە باوەشی دەگرێت و سەرو رووی ماچ دەكات
بە جۆرێ وەكو بڵێی لەو دنیا هاتبێتەوە.
پێی دەگوت: "ئەنجام هاتی تیلماكۆس، ئەی
رووناكی چاوەكانم،
كە بیستم سەفەری (پایلوس)ت كردووە،
وام هەست دەكرد جارێكی دی
هەرگیز ناتبینمەوە.
وەرە ژوورێ، كوڕە ئازیزەكەم، بەندی دڵەكەم
وەرە ژوورێ و ئارام بگرە
ئێستا كە هاتوویتە ماڵەكەم، لێم گەڕێ با
تێر تەمەشات بكەم.
تۆ بە دەگمەن دێیتە گوندان تا دیدەنی ئێمەی
شوانكاران بكەی
و وادیارە دڵت بە ژیانی شارستانی خۆشە.
لەگینە تاسەمەندی ئەوە بی كە بزانی،
خوازگاران، چیان بەسەر شابانۆ پنلوپە هێناوە؟(٨٥)"

دلاوەرە شەكەت و ماندووەكەی ئیتاك كە دوای ساڵانێكی زۆر بۆ وڵاتی خۆی گەڕابووەوە، بە چاوی خۆی گفتوگۆی شوانەی پیر دەگەڵ كوڕەكەی خۆیدا دەبینێ. بەڵام دەمی خۆی گرتووەو توانای ئەوەی نییە كە خۆی بۆ كوڕەكەی ئاشكرا بكات. تیلماكۆسیش ئەم كابرا غەوارەیە ناناسێت. ئاتینا، خواوەندی ئەقڵ، بە رەوای نازانێ كە لەوەی پتر ئەم دوو ئینسانە، ئەم باب و كوڕە، دوور لەیەك، نامۆ بەیەك، رابگرێت. كاتێ ئومیوس، بۆ كاری رۆژانە دەچێتە دەرێ، ئاتینای خواوەند، بە ئاماژەی سەری قامكێك جل و بەرگی گەدایی لەبەر دادەكەنێ و جل و بەرگێكی شایستە بە میری ئیتاكی لەبەر دەكات و قژە بۆزەكەی كەمێك رەش دەكاتەوەو سیمای بێ رەنگ و ماندووی دەگەشێنێتەوەو. تیلماكۆس، سەری لەم گۆڕانە كوت و پڕە سوڕ دەمێنێ و هۆی ئەمە لە كابرای نەناس دەپرسێت. هۆمەر لە درێژەی سروودی شازدەیەمدا، دەڵێت:

تیلماكۆس پرسی "ئەی غەوارە" چ بوو
وا لە ناكاوا شێوەی خۆت گۆڕی
ئەو كەسەی تۆزێ لەمەپێش نیت.

جلەکانت گۆڕان
ڕەنگو رووت گەشایەوە؟
ئایا تۆ بەشەری یان خواوەندێکی
خەڵکی ئاسمانی؟
ئەگەر خواوەندیت، با ئەمە بە
مژدەی خۆشی وەربگرم،
و قوربانی لەبەر پێی تۆدا بکەم
و دیاری زێڕت بەسەردا
هەڵبدەم.
کەرامەتی خۆتم پێ
ڕەوا بدینە."
ئولیسیس وەڵامی دایەوە "من لە جوملەی
خواوەندان نیم.
بۆچی وا زەن دەبەی؟ من باوکی تۆم.
باوکێك کە تۆ زۆرت خەمت بۆ خوارد
و لەبەر خاتری ئەو، ئازارێکی زۆرت
بەدەستی خەڵکانی یاساشکێن کێشا."
بە دەم ئەو قسانەوە ماچێکی گۆنای کوڕەکەی کردو
فرمێسکێکی لە چاو ڕژایە سەر عاردی
ئەمە یەکەم فرمێسك بوو کە لە چاوی
هاتە خوارێ
چونکە تا ئەو ڕۆژە سەبرو حەوسەڵەیەکی
زۆری نواند بوو.
بەڵام بۆ تیلماکۆس زەحمەت بوو باوەڕ
بکات کە ئەوە باوکیەتی
گوتی "تۆ بابی من نیت، بەڵکو خواوەندێکی
کە بە کەرەمی خۆت، خۆ بە بابی من دەزانی
تا لەمە بە دواوە زەجرێکی زیاتر
بە من بدەی.
هیچ ئینسانێکی فانی ئەو توانایەی نییە
لە دەمێکا پیرو لە دەمێکی دیدا جەوان بنوێنێ
مەگەر خواوەندێکی لە پشت بێ.
تۆزێ لەمە پێش تۆ

پیرێ بوو شڕپۆش،
ئێستا لە خواوەندێ دەچی
کە لە ئاسمانێ را هاتبێتە
سەر زەوی."
ئولیسیس وەڵامی دایەوە:
"تیلماکۆس، تۆ نابێ سەرت لەمە
سوڕبمێنێ کە من لەم شوێنە
دەبینی.
جگە لە من هیچ یولیسیسێکی دیکە نییە
کە پێ بنێتە خاکی ئیتاک.
ئەو گوم بووە منم کە پاش ساڵەها
ئاوارەیی و تەحەمولی سەختی و تەنگانە
دوای نزیکەی بیست دانە ساڵ بۆ
زاگەی خۆ گەڕاومەتەوە.
ئەگەر شتێك هەبێ و تۆ سەرسام بکات
ئەوە خواست و مەشیەتی خوابانۆی
بە توانا ئاتینایە کە وای دەوێ.
توانایەکی ئەوتۆی هەیە کە هەرچیەکی
بوێ، ئەنجامی بدات.
دەمێ پۆشاکی گەداییم لەبەر دەکات،
دەمێ جەوانم دەکاتەوەو جلکی نایابم
لەبەر دەکات.
بۆ خواوەندانی ئاسمان
ئاسانە کە کەسێك لە دەمێکا دەوڵەمەند
و لە دەمێکی ترا دەسکورت بکەن(٨٦).

میری ئیتاک لە ڕێگەی کوڕەکەیەوە، دەزانێت کە کۆمەڵێك خوازگار، کە ژمارەیان نزیکەی سەدو هەشت کەسە، لە کۆشکەکەی ئەودا کۆبوونەتەوەو بە بیانووی بە دەست هێنانی دڵی شابانۆ پنلوپە، خوانی تاڵانیان ڕاخستووەو بە هیچ کلۆجێ ئامادەنین، ئەوێندەر چۆڵ بکەن، بۆیە تێکشکاندنیان کارێکی ترسناکەو وا چاکە کە میری ئیتاك وەکو نەناسێك خۆی بە کۆشەکەیدا بکات و بە کۆمەکی ئاتینا، خۆی لە مەترسی هێرش و پەلاماری ئەوان دوور بگرێت. نەخشەی ئەو دووانە وا دەبێ کە بە ئاماژەی ئودیسیوس، کوڕەکەی هەموو چەکەکانی ئەوان کۆ بکاتەوە. نابێ هیچ کەسێك بە هاتنەوەی قارەمانی گوم بوو بزانێت، چونکە ئەگەر تاقە کەسێك لە رووی

خەمساردیو بێ موبالاتیەوە قسەیەکی لە دەم دەربچێت، دژمنانی بە هاتنەوەکەی دەزانن و دەم و دەست خوێنی دەرێژن و دەیکوژن.

نەخشەیەکی ورد لە نێوان باب و کوڕەدا دادەڕێژرێ، لە شارا بڵاودەبێتەوە کە تیلماکۆس، شازادەی ئیتاك گەڕاوەتەوەو هەمووان بەم هەواڵە خۆشحاڵ دەبن. شابانۆ پنلوپە کە بە نەخشەی کوشتنی کوڕەکەی، لەلایەن دژمنانەوە زانیوە، زۆر دەترسێت، بەڵام هیچ دەسەڵاتێکی نییە. حەز دەکات بە هەر شێوەیەك بووە کوڕەکەی ببینێ، بەڵام نازانێ لە کوێیە. باوك و کوڕ سەرانسەری شەو بە دەم چاوەڕوانی ڕۆژ بوونەوە دەبەنە سەرو بەرەبەریان بەرەو کۆشك دەکەونە ڕێ. سەرەتای ڕۆژ، لە سرووودی هەڤدەمیندا، بە حەرەکەتی تیلماکۆس و ئەوسا ئودیسیوس و ئومیوس دەست پێدەکات. شازادەی گەنج، کە دەگاتەوە کۆشك و یەکەم کەس ئورکلیا(٨٧)، دایەنەکەی خۆی دەبینێ، کە بە تاسەوە دەچێتە پێشوازی. کوڕە دەیەوێ مژدەی هاتنەوەی بابی بە دایەنی میهرەبان بدات، بەڵام نابێ ئەم کارە بکات و نایکات. ئەوسا دەچێ بۆ لای دایکی کە لە ئامێزی پڕ میهری خۆی دەگرێت. بۆ دایکە بێ قەرارەکەی هیچ مژدەیەك لەوە گەورەتر نییە کە بزانێت مێردە گوم بووەکەی بۆ ماڵی خۆی هاتووەتەوە، بەڵام ئەم ڕازەی پێ ناڵێت. چەندین چیرۆك و واریقات دەربارەی سەفەرەکەی خۆی دەگێڕێتەوە. سەرەنجام لە هەنبەر مکوڕ بوون و سوور بوونی ئەو کە ئایا بابی زندووە یان نا، وەڵام دەداتەوە کە زندووەو لە دورگەی ئوجیجیادا ئەسیرو دیلی کالیپسۆ، خواوەندی بەدخوایە. کەسێکی دیکەش شایەتی بۆ قسەکانی ئەودا، ئەو کەسەش (تیوکلیمنۆس)ی هاوسەفەری تلیماکۆس بوو، کە لەم ساتانەدا پەیوەندی بەدۆستو هاوسەفەرەکەی خۆیەوە کردووە، بەم حاڵەشەوە شابانۆ پنلوپە دوو دڵەو شوێنەواری خەم و نا ئومێدی بە سیمایەوە دەبینرێ. لە لایەکی دیکەشەوە ئودیسیوس دەگەڵ ئومیوسدا دێنە ناو شارەوە تا بەرەو کۆشك، ماڵی دێرین، بڕۆن، لە ڕێگەدا جەنگاوەرەکەی ئیتاك (میلانتیوس)(٨٨)ی خیانەتکار دەبینێ. ئەمە ڕۆژگارێك شوانی ماڵباتی ئەو بوو بوو، بەڵام نها خیانەتی بە سەروەری خۆی دەکردو هەموو ڕۆژێ مەڕو ماڵاتەکەی ئاغای بۆ کۆشك دەباتەوە تا خۆراکی خوازگاران دابین بکات. ئەم میلانیتوسە، سووکایەتی بە ئومیوس کە سەبارەت بە ئاغای پێشینی خۆی لەسەر وەفاداری خۆی ماوە، دەکات. لە هەمان کاتدا پەلاماری ئەو گەدا شڕپۆشە دەدات کە بە دارەتەقێ دەگەڵ ئومیوسدا ڕێ دەکات، گاڵتەی پێدەکات و بە شاپان لەسەر ڕێگای خۆی لای دەدات. ئودیسیوس زۆر تووڕەو نیگەرانە، بەڵام نابێ کارێکی وەها بکات کە گومانی لێبکرێت.

لە سرووودی هەڤدەیەمدا، دیداری ئودیسیوس دەگەڵ سەگە ئازیزەکەیدا کە تەواو پیر بووە یەجگار خەمناکە(٨٩)، سەگەکەکە، هەرچەندە پتر لە نۆزدە ساڵە خاوەنەکەی خۆی نەدیتووە، بەڵام هەردەیناسێتەوە، (ئودیسیوس)ش زۆر نیگەران دەبێت ، بەڵام ناتوانێ خۆشەویستی خۆی بۆ بنوێنێ. شادی سەگەکە بە ڕادەیەکە، کە بەرگە ناگرێت و بەجۆرێ هەڵدەچێت، کە پاش دیتنی خاوەنەکەی، یەکسەر دەتۆپێ.

ئودیسیوسن بە جل‌و بەرگی سواڵکەرێکی ئاوارەوە خۆی بە کۆشکەکەدا دەکات. خوازگاران، تێکڕاو لە سەرانسەری کۆشکەکەدا مژوولی بادەنۆشی‌و سك لەوەڕێنین و لە شادی‌و مەستیدا غەرق بوون‌و ئاگایان لە دنیا نییە، بە سەرسامی دەڕوانێتە ئەم بێگانە دەست درێژکارانەو بەڵام بە جۆرێ دەست‌و پێی بەستراوە کە ناتوانێ زار هەڵێنێ. تاقە ئەرکی سەرشانی ئەمەیە کە بە کۆمەك‌و یارمەتی کوڕەکەی نەخشەکەی خۆی ورد ورد جێبەجێ بکات‌و دیمەنی کۆشکەکە بە خوێنی ئەم تالانچیە دەست درێژکارانە سوور بکات.

لە کۆشکەکەداو لە نێو ئەم میوانە ناخۆشەویستانەدا، گەداو لێبۆکێکی دەست‌و بازوو قەوی هەیە بە نێوی ئیروس(٩٠) کە زۆر دەڵێت‌و خوازگارە گەمژەکان، بە کردەوە پوچەکانی خۆی دێنێتە پێکەنین، کاتێ لێبۆکی شڕپۆش چاوی بە ئودیسیوس دەکەوێت‌و گەدایەکی دیکەی وەکو خۆی لەوێندەر دەبینێ، زۆر ناڕەحەت دەبێت‌و بە تەوس‌و توانج‌و جنێوان بەر دەبێتە گیانی‌و دەیەوێ بە هەزیلی‌و ڕەزیلی لەوێی وەدەرنێت. میوانەکان، کە هەر هەموویان مەست‌و بێ قەرارن‌و خوازیاری شەڕو خوێنڕێژین‌و لە دەوری ئەو دوانە خڕ دەبنەوە و زیاتر دەیانکەن بەگژ یەکدیداو ئاگری شەڕەکە خۆشتر دەکەن. سووکایەتی‌و تەوس‌و توانج‌و تانەو تەشەرو جنێوو سخێف تا ئەو ڕادەیە بەردەوام دەبێت کە ئودیسیوس ناچار دەبێ داکۆکی لە خۆی بکات. لەو کاتەدا کە پشتێنێکی شڕ لە پشتی خۆی دەپێچێ تا بچێتە مەیدانی ئەو. ژمارەیەك لە میوانەکان چاویان بە قۆڵ‌و باسکی بتەوو قەوی ئەو دەکەوێت‌و سەریان سوڕ دەمێنێ. لێبۆك‌و گەدای شەڕفرۆشیش. لەم کاتەدا بۆی دەردەکەوێ کە بە هەڵەدا چووە، بەڵام تازە کار لە کار ترازاوە. دلاوەرەکەی ئیتاك بە حەرەکەیەك وەك داهۆڵێك لە عاردی هەڵیدەکەنێ‌و هەڵیدەداتە ناو حەوشە گەورەکەوەو هەنگێ دێتەوە جێگاکەی خۆی.

ئاتینا لەم بەینەدا نیگەرانە. لەلایەکەوە پنلوپە جوانتر دەکات و لە لایەکی ترەوە ئودیسیوس دزێوترو پیرتر دەکات. میوانە ملهوڕو زۆردارەکان بە گومانەوە دەڕواننە ئەم کابرا شڕپۆشەو باوەڕ ناکەن کە ئەم پاڵەوانە سەر رووتاوە، دلاوەرێکی بە ناوو ناوبانگ بێت‌و رواڵەتی خۆی گۆڕی بێ. لە سەرەتای سروودی نۆزدەیەمەوە، نەخشەکانی دواتری ئودیسیوس یەك بە یەك ئەنجام دەدرێن. باوك‌و کوڕ بە بیانوو هەنجەتی ئەمەی کە نەبا شمشێرو نێزەو تیروکەوانەکان لەم جەنجاڵی‌و ئاڵۆزی زیافەت و ئاهەنگەدا ئاسیو ببینن یان هەڵەو خەتایەکی بچووك لە یەکێکی مەستەوە سادر ببێ و ئاگری شەڕو خوێنرێژی هەڵایسێنێ، هەر هەمووی کۆدەکەنەوەو لە هۆڵەکەیان دەبەنە دەرێ. درەنگانێ، کاتێ میوانەکان هەموو پەراگەندەن‌و تیلماکۆس، شەکەت‌و ماندوو خەوی لێکەوتووە، پنلوپە خۆی بە هۆڵەکەدا دەکات‌و لەبەر ئاگرەکەدا دادەنیشێت. ئەوسا داوا لە ئودیسیوس، کە بە گەدایەکی زرینگ‌و هۆشیار دێتە پێش چاوی، دەکات کە سەربهووردی خۆی بۆ بگێڕێتەوە، بەڵام کە ئودیسیوس مل نادات، دووبارە هەمان داوای لێدەکاتەوە. لەو زەمانەدا وا باو بووە ئەگەر شابانۆیەك دووجار هەمان داوا بکاتەوە، دەبێ ئەو داوایە جێبەجێ بکرێت، ئەگەر ئەم داوایە لە مێردەکەی خۆیشی بکات. ئودیسیوس ناچار دێتە قسان‌و وەکو کەسێکی خەڵکی کریت خۆی دەناسێنێ‌و بە دەم قسانەوە دەڵێت کە رۆژێ لە رۆژان

خانەخوێی ئودیسیوس بووە. لە هەنبەر پرسیارەکانی پنلوپەدا کە ئەو (ئودیسیوس) چۆن بووە، چ سیمایەکی هەبووە، چ جلێکی لەبەر بوو، کێی دەگەڵ بوون، گەدای شڕپۆش هێندە بە وردی و دروستی وەڵامی دەداتەوە کە پنلوپە باوەڕ دەکات کە ئەو مێردەکەی ئەمی دیتووە، سەرەنجام ئەمەش دەڵێت کە بە گوێرەی قسەی ئودیسیوس، گوایە ئودیسیوس تا کۆتایی ساڵ بۆ ماڵی خۆی دەگەڕێتەوەو سەر لە نوێ دەست بە ژیانی دێرینی خۆی دەکاتەوە. گوتەکانی ئەو بەڕادەیە دڵی شابانۆ خۆشدەکەن کە هەر لەوێ دەستوور بە ئورکلیا، دایەنەکەی تیلماکۆس دەدات کە پێی کابرای گەدا بشوات، ئەمە نیشانەی ئەو رێزو حورمەتە بوو کە خانەخوێ لە میوانی خۆی دەنێت.

ئورکلیا، بە دەم شۆردنی پێی ئەوەوە، سەرنجی لەسەر جێ زامەکەی سەرووی ئەژنۆی ئودیسیوس دەگیرسێتەوەو یەکسەر هەست دەکات کە ئەمە ئاغایەتی. ئودیسیوس بە منداڵی ئەم زامەی تێ بوو بوو، کاتێ بە تەنیا چوو بووە راوی بەرازە کێوی، حەیوانی دڕندە زۆر توڕە بوو بوو، پەلاماری دابوو و زامێکی کوشندەی کرد بووە سەرووی ئەژنۆی. پیرەژن کە ئەمە دەبینێ زۆر نیگەران دەبێت، بەڵام پێش ئەوەی بیکات بە فیغان، ئودیسیوس داوای لێکرد بێدەنگ بێت.

شابانۆ، کە زۆر بە قسەکانی خۆشحاڵ دەبێت، لێی دەپرسێت کە تیا ماوەو گیری خواردووە، بەڕای ئەو پێویستە چ رێگەیەك لە هەنبەر خوازگارەکانیا بگرێتە بەر. میری ئیتاك هەوەڵجار پێی دەڵێت کە سەبر بکات و ئەوسا رێگەیەکی بۆ دادەنێت. پێی دەڵێت هەقە شابانۆ کەمانەکەی ئودیسیوس، کە جگە لە خۆی کەسی دی نەیدەتوانی بیکێشێت، لە نێو خوازگارەکاندا دابنێ و داوایان لێبکات هەر کەسێك بتوانێ وەکو مێردەکەی ئەو، ئەم کەوانە بە جۆرێ ڕاکێشێت و تیرێکی پێ باوێژێ کە حەوت تەوران دیواودەر ببڕێت ئەوا ئامادەیە شووی پێبکات.

پنلوپە، یەکسەر ئەم پێشنیازە پەسند دەکات. دەزانێ کە هیچ کەسێك جگە لە خودی ئودیسیوس، ناتوانێ کەوانەکە راکێشێت و تیرێکی بخاتە سەرو بە قودرەت و توانایەکی ئەو تۆوە بیهاوێژێ کە ئەستورایی حەوت تەوران ببڕێت. لێدەبڕێ ئەم ئەزموونە بخاتە سبەینێ و بە بەرچاوی هەموو خوازگارەکانە ئەنجام بدرێ.

کاتێ هاوسەری خشکۆك و داوێنپاك، خودا حافیزی لە میوانە نەناسەکە دەکات و دەڕوات بخەوێ، مێردی نیگەران خەوی دەزڕێ و ناتوانێ چاوی خەو لێکبنێ. دنیایەك رووداوی سەیرو ترسناکی لەبەردەمە. ئایا سبەینێ دەتوانێ دەرەقەتی ئەم هەموو پاڵەوانە بێت و یەك بە یەك تێکیان بشکێنێ و لە ماڵ و شارەکەی خۆی وەدەریان بنێ؟

لە سەرەتای سروودی بیستەمدا، ئاتینا لە سیمای کیژێکی گەنجدا دێتە دیدەنی ئودیسیوس و دڵنیای دەکات کە هەموو شتێك بە دڵی ئەو دەبێت و هیچ شتێك جێگەی نیگەرانی نابێت. هەنگێ دلاوەرەکەی ئیتاك هەست بە ئاسوودەیی دەکات و بە ئیسراحەت سەر دەکاتە سەر سەرین.

بەیانی، جۆش و خرۆشێکی زۆر لە هۆڵەکەدا بەرپا بوو. هەموو خەریکی خواردنەوەو بادەنۆشی بوون، بێ ئاگا لە هەر شتێك خۆ بۆ سەرخوانی کراوە دەکوتن و ئەوسا دەکەونە

سـوڕدان و چـەقەنە .کۆمـەڵێك سـەر دەکەنـە سـەر گـەدای شـڕپۆش و گاڵتـەی پێدەکـەن و پێـی رادەبوێرن، کە ئەویش چاوی بڕیوەتە رووداوەکانی ئاینده. ئەنجام شابانۆ پنلوپـە پەیدا دەبیٚ، کەوانێکی گەورەو قورسی لەگەڵ خۆدا هێناوە. میوانەکان تێکڕا، بە سەرسامی تەمەشای دەکەن، لـە نێـو سەرسـامی ئامادەبووندا رایدەگەیـەنیٚ کـە کەسـێك دەتـوانیٚ بـبیٚ بـە هاوسـەری ئـەو گـەر کەوانەکەی ئودیسیوس رابکێشێت و تیرێکی بخاتە بەرو بیگرێتە نیشانەیەك و تیرەکە ئەوەندە بە قوەت بیٚ کە دوازدە تەوران ببڕیٚ، ئەمە دوا بڕیاری ئەوەو تەواو.

هۆمـەر، داسـتانەوانی یۆنـانی، لـە سـروودی بیسـت و یەکەمـدا، بـەمجۆرە وەسـفی پنلوپـە و دەوری پنلوپە دەکات:

پێشنیازی من بۆ ئێوە ئەمەیە،
ئەم کەوانە توندو تۆڵە کە هی ئودیسیوسی مەزن بوو.
هەر یەکێك لە ئێوە بتوانیٚ رای بکێشێت
و تیرێکی بخاتە بەرو دوازدە تەورانی
پیٚ ببڕێت
من شوو بەو کەسە دەکەم،
و ئەم ماڵە جوانەی ساڵانی گەنجیم
بە هەموو بیرەوەرییەکانیەوە بە جێدێڵم
هەر چەندە دەزانم ئەو بیرەوەریانە
بە درێژایی تەمەنم
دەستبەردارم نابن(٩١)

قسەکانی پنلوپە دەبێتە مایەی سەرسامی پیاو ماقوولانی ئیتاك، چونکە باوەڕناکەن شابانۆی داوێنپاك و ئەمەکـدار بڕیـاری خـۆی گـۆڕی بیٚ و ئامادەبێـت شـوو بـە یـەکێك لـەم ملهوڕو دەسـت درێژکارانـە بکـات. لەلایەکـەوە دلاوەرانـی تالانچـی بـە تەوسـەوە دەڕواننـە ئـەم پێشـبڕکێی هێـز نواندنـە، چـونکە بـەلای ئەوانـەوە ڕاکێشـانی کەوانەکـەی ئودیسـیوس و هاویشـتنی تیرێـك بـەو بـە قوەتیە کێشە نەبوو.

پاڵـەوانان یـەك بـە یـەك دێنـە پێشـەوەو شـەرمەزارو تـوڕەو تـەریق دەگەڕێنـەوە. تەنانـەت (تیلمـاکۆس)ش کـە وای دەزانـی توانـاو هێـزی بـابی بـە مـیرات بـۆ ماوەتـەوە، بـە سـیٚ هـەوڵی یەکـەمجار کەوانەکـەی بۆ رانەکێشـراو لـە هـەوڵی چوارەمدا، بـە ئامـاژەی بـابی مەیدانەکـەی چـۆڵ کـرد. کـاتیٚ هـەموو پاڵەوانـەکان بۆڕیـان داو پـیرە کـەوانیان بـۆ رانەکێشـرا، ئودیسـیوس خـۆی بـە چەند لایەنگرێکی خۆی دەناسێنیٚ و داوایان لێدەکات دەرگاکانی هۆڵەکە داخـەن نـە بادا خاینـانی دەست درێژکار، دەرفەت بێنن و لـەم تالوکەیـە هـەڵێن، هـەنگیٚ دێتـە پێشـیٚ و لـە هەنبـەر ژارخـەن و تەوسخەنی ئامادەبوواندا، لە چاو تروکانێکا کەوانەکە رادەکێشێت و تیرەکە هـەوا شـەق دەکات و بە قوەتێکی ئەوتۆوە بەر نیشانەکە دەکەویٚ، لەو دیوی دوازدە تەورەکەوە دەردەچێت. رێك لـەو کاتەدا هەموو بە ترس و حیرەتەوە لە ناخی دڵەوە ئاه هەڵدەکێشن.

به هەرحاڵ ئەم سەرکەوتنە نیشانەی ئەوە نییە کە ئودیسیوس گەڕاوەتەوە. ئامادەبووان حەپەساون‌و بە دروستی نازانن ئەم کابرایە کێیە، بەڵام کاتێ تیلماکۆس بە شمشێری لەکێلان هەڵکێشراوەوە لە تەکیا دەوەستێ، ئیدی نهێنییەکە ئاشکرا دەبێ: ئەم کابرایە کە بە جلی گەداوە هاتووەتە ئێرە جگە لە ئودیسیوس، میری گوم بووی ئیتاك، کەسی دی نییە... پەشمینە تاڵکێشەکەی داکەندووەو بە سیمایەکی جوان‌و دڵگیرەوە، لە ناوەندیاندا وەستاوە. جێ زامەکەی سەر لاقی، دەیسەلمێنێ کە ئەمە ئودیسیوسە. قارەمان، کەوان بە دەست، تیر لە دوای تیر دەنێ بە سینەو گەردنی دەستدرێژکارانەوەو خڵتانی خوێنیان دەکات‌و هەناسەیان لەبەر دەبڕێ. ئیدی هۆڵەکە دەبێ بە مەیدانی جەنگ‌و، خوێن بە هەموو لایەکا ڕێ دەکات‌و هەر کەسێك دەرفەت بێنێ‌و بیەوێ رابکات، سەیر دەکات هەموو رێگاکانی لێگیراوەو خۆی لە داوی چارەنووسدا دەبینێتەوە.

* * *

شاری ئیتاك لە داستانی ئەمری ئۆدیسەدا، لە سروودی بیست‌و سێیەمدا، جارێکی دی بەسەر دژمنانی ناوخۆی خۆیدا سەرکەوتووەو گەڕاوەتەوە ژێر رکێفی بێ چەندو چوونی فەرمانڕەوای دێرینی خۆی. خوازگارانی هەوەسبازو نەوسن‌و زگدڕاو کە ماوەیەکی زۆر لە کۆشکەکەی ئەودا بەو بیانووە دایانکوتا بوو کە گوایە شابانۆ پنلوپە، یەکێك لەوان وەکو مێردو جێگری ئودیسیوس بۆ خۆی هەڵبژێرێت، هەنووکە بەتیری تۆڵەی دلاوەرەکەی ئیتاك یا کوژرابوون یان قوچاندبوویان‌و هەڵاتبوون. هیچ کۆسپ‌و تەگەرەیەکی لە پێش نەبوو تا دوای نزیکەی بیست ساڵ، لەسەر تەختی فەرمانڕەوایی دانیشێت‌و باقی ساڵانی تەمەنی خۆی دەگەڵ هاوسەرو کوڕەکەیدا بەسەر بەرێت، بەڵام سەیر ئەمەیە کە پنلوپەی هاوسەری، وێڕای ئەوەی کە بە چاوی خۆی بینی، ئەم میوانە نەناسە، لە سیمای گەدایەکی شڕپۆشدا، کەوانەکەی ئودیسیوسی هێنایە سەر پێ‌و چەندین تیری پێ هاویشت و وێڕای ئەوەی کە بە چاوی خۆی دیتوویەتی کە رەفتارو کردارەکانی ئەو، دەقاو دەق، کوت‌و مت وەکو هی مێردە ون بووەکەی ئەوەو تیلماکۆسی کوڕیشی ئەوی وەکو بابی راستەقینەی خۆی قەبووڵ کردووەو شان بە شانی ئەو شەڕی دژمنانی کردووە، کەچی بەم حاڵەشەوە نەیدەتوانی بەو ئاسانییە رازی بێت کە ئەمە ئودیسیوسەو جەستەو گیانی خۆی دە ئختیاری ئەو بنێ.

جەنگاوەرەکەی ئیتاك، ئەم گومان‌و دوو دڵیە لە سیمایدا دەخوێنێتەوەو ناچار داوا لە هاوسەرەکەی دەکات کە تاقی بکاتەوەو هەر پرسیارێکی هەیە لێی بکات، لێرەدا ئودیسیوس دەست بە قسان دەکات‌و هەندێ رازو نهێنی بۆ ژنەکەی دەگێڕێتەوە کە جگە لە هەردووکیان، کەسی دی پێی نەزانیون. سەرەنجام شابانۆی داوێنپاك لە هەنبەر ئەودا مل دادەنەوێنێ.

شاعیری یۆنانی لە سروودی بیست‌و سێیەمدا، ئەم دیمەنە بەمجۆرە دەگێڕێتەوە:

لەو دەمەدا کە بەڵگەێن حاشا هەڵنەگری لە

زاری یولیسیسەوە ژنەوت

لە ناکاوا بە چۆکا هات.

به گریانەوە بەرەو پیری رایکرد
هەردوو باسکی لە گەردنی وەرینا
و ماچانی دایە
هاواری دەکرد "لێم زویر مەبە یولیسیس، ئەی زیرەکترن مرۆڤ!"
ئێمە هەردووکمان عەزابمان خواردووە
وادیارە رەزای ئاسمان وا نەبووە کە
ئێمە ساڵانی جەوانی پێکەوە بەسەر بەرین
و هەردووکمان پێکەوە پیر بین.
ئیدی لەوە دڵگیر یان تورە مەبە کە
من لە یەکەم ساتەوە
کە تۆم بینی لە هەمێزم نەگرتی
بە درێژایی ئەم هەموو ساڵە هەمیشە
ترسی ئەوەم لە دڵا بووە نەبا
غەوارەیەك پەیدا بێت
و بە چیرۆکێکی درۆینە فریوم بدات
تۆ خۆت دەزانی فریوکاران زۆرن
هیلینی کیژی زیوس هەرگیز رادەستی
پیاوێکی بێگانە نەدەبوو
ئەگەر زانیبای کورانی ئاکیان
دێنە سۆراخی
و دەگەڵ خۆیانی دەبەن(٩٢).
خواستی ئاسمان وا بوو کە ئەو هەڵە بکات
ئەو هەرگیز بیری لەم گوناحە
نەکردبووەوە کە سەرچاوەی گشت
ئازارێکی بوو.
ئێستا کە تۆ رازو نهێنی ئەو تەختەت
کە لەسەری دەنووم، ئاشکرا کرد
تەختێك کە جگە لە منو تۆو
یەك کارەکەر، کە کیژی ئاکتۆرە
هیچ کەسێکی دیکە نەیدیتوە،
و بابم لە کاتی شووکردنما بە منی
بەخشیو تەنیا ئەوە کە
هاتوچۆی خەوتنگاکەمان دەکات.

دوای ئەم قسانە (یولیسیس)ش
بە کوڵ گریا
و هاوسەرە ئازیزو وەفادارەکەی
بە سینگی خۆیەوە نووساند(٩٣).

جووتە ئاشق تاکو هەڵاتنی هەتاو، لە باوەشی یەکتردا هەر دەگریان. ئیدی ڕۆژگاری نامرادیو هیجران بەسەر چوو و هەردووکیان ئەو شادمانیەیان، کە نۆزدە ساڵ بوو لە دووی دەگەڕان، بە دەست هێنایەوە. ئیدی کاتی ئەوە هاتبوو کە ئودیسیوس بچێتە دیدەنی بابی خۆیو مژدەی گەڕانەوەی خۆی بەویش بدات.

سروودی بیستو چوارەم کە کۆتایی داستانەکەی هۆمەرە، بەشێکی بۆ سەفەری روحو گیانی کوژراوەکان بۆ هادیس (جیهانی ژێرین) تەرخان کراوە. ئەم ئەرکە بە هرمیس سپێردراوەو روحی کوژراوەکان بۆ شوێنێ دەبات کە ئاگامەمنونو ئاخیلیوس لای یەکەوە دانیشتوونو قسان دەکەن.

لە خاکی ئیتاکدا، هەرچەندە میری بە دەسەڵاتی شار گەڕاوەتەوەو کۆمەڵێك لە بەدخوایان کوژراونو تیاچوون، بەڵام دژمنایەتی و خوێنڕێژی هێشتا کۆتایی نە هاتووە. باوكو کەسو کاری، ئەو خوازگارانەی کە بە تیغی تۆڵەی ئودیسیوس گیانیان لە دەست داوە، دژی ئەو (ئودیسیوس) کەوتوونەتە پیلانگێڕی. جا لەم بەینەدا تەنیا یەك کەس دەتوانێت ئاشتی و تەناهی پێشوو بۆ ئیتاك بگێڕێتەوە، ئەویش ئاتینای خوابانۆی میهرەبانە کە داشداری ئودیسیوسەو ئەنجام ئەوی بۆ زاگەی خۆی گێڕاوەتەوە.

خواوەندی ئەقڵو تەگبیر، بۆی دەرکەوتووە کە ئودیسیوس هێشتا مەترسی مەرگی لە سەرە. ژمارەی ناحەزانو نەیارانی روو لە زیادیەو ئەگەری ئەوە هەیە کە ئودیسیوسو تیلماکۆسی کوڕی بەرگەی هێرشی سێڵاوئاسای ئەمانە نەگرن. ئیدی پەنا دەباتە بەر زیوس، خودای خودایانو داوای کۆمەکی لێدەکات تا وەکو جاران یارمەتی قارەمانەکەی بداتو لە شەڕی دژمنانی بپارێزێت.

نەیارانی توڕە، روو دەکەنە ئەو کێڵگەو مەزرایەی کە لورتس، بابە پیرەکەی ئودیسیوسی لێیە، ئودیسیوسو تیلماکۆس بەرەنگاریان دەبنەوە، بەڵام تواناو هێزی نەیاران، لە هی ئەو دووە زیاترە. ئاتینا هەوڵدەدات سوڵحیان بکات بەڵام بێفایدەیە. ئەوانە تەنیا بە مەرگ و نەمان قاییل دەبن.ئیدی لێرەوە بە فەرمانی زیوس، چەخماخەو هەورە برووسکە سەرانسەری ئیتاك دێنێتە لەرزینو ترسو لەرز بە جۆرێ کینەکێشان دادەگرێت کە چەك دادەنەنو هەنگێ بە پێشنیازی ئاتینا، دەستی ئاشتی و میهر بۆ یەکتر درێژ دەکەن. ئیتاك جارێکی دی ئارامی جارانی خۆی بە دەست دێنێتەوەو قارەمانانی ئەم داستانە، ژیانی شادمانی خۆیان دەست پێدەکەنەوە:

شاعیری یۆنانی، دوا دێڕەکانی داستانی نەمری ئۆدیسە بەمجۆرە کۆتایی پێدێنێ:
خروشی ئاتینا ترسی خستە دڵی جەنگاوەرانی ئیتاکەوە
ترساو وهەراسان دەستیان لە خوێنڕێژی هەڵگرت

چەکیان داناو بە ئومێدی رزگاری
روویان کردە شار
ئودیسیوس، ئەو پیاوە کۆڵنەدەرە، لە نەعرەتەی دا
وەکو هەڵۆی باڵکراوە هێرشی بۆ بردن
بەڵام لەم کاتەدا، بە فەرمانی زیوس
چەخماخەیەك بروسکە ئاسا هاتە خوارێ
لە بەرانبەر ئەو کیژە چاوگەشە، فرزەندی
ئەو پایە بەرزە، بە شێوەیەکی سەیر
پڕتەوی خستەوە.
ئاتینا یەکسەر ئودیسیوسی بە ناوبانگ
و عینوانی فەرمانڕەوایی خۆیەوە بانگ
کردو
فەرمانی دا، دەست راگرێت و کۆتایی بەم
شەڕی بەشەر کوژیە بێنێ،
نەبا خودای خودایانی چاوتیژ توڕە بکات.
ئودیسیوس، بە دڵێکی پڕ شادی، ملی
بۆ فەرمانی ئەودا
لەم کاتەدا، ئاتینای، کیژی خواوەندی
رووناکی،
بە لاسایی کردنەوەی دەنگی مینتور
ئاشتی و تەناهی لە نێوان ئەو دوو
گروپە دژەدا بەرقەرار کرد(٩٤).

* * *

ئەفسانەی ئۆدیسە، بێگومان، ئەفسانەیەکی جوانی داستانی و قارەمانیە کە لە دنیای ئەودەبدا، لە نێو هیچ نەتەوەو میللەتێکدا وێنەی نییە. چامەیەکی کۆنە کە شێوەی ژیان و هزرین و باوەڕو داب و نەریت و ئاواتی ئەو میللەتانەمان بۆ دەگێڕێتەوەو روون دەکاتەوە کە پتر لە سێ هەزار ساڵ لەمەوبەر لە سەر زەمینی پان و بەرینی یۆنان ژیاون. بەیتێکە جوان و دڵگیر، پڕ لە رووداوو واریقات و بەسەرهاتی سەیری قارەمانیەتی کە بۆ ماوەی نزیکی سی سەدە سەرچاوەی ئیلهام و سەرۆی شاعیران و داستان بێژان و شانۆنامەنووسان بووە.

گومان لە بایەخی ئەم بەرهەمەو لەمەی کە ئۆدیسە شاکارێکی بێ چەندو چوونی دنیای ئەدەبە، نییە. ئەوەی جێگەی باس و لێکۆڵینەوەو گەنگەشەیە ئەمەیە کە ئایا ئیلیادەو ئۆدیسە بەرهەمی یەك کەسن، ئایا دانەرو داهێنەری هەردوو بەرهەمەکە هۆمەر ناوێکی یۆنانی بووە کە لە نێوان سەدەی دەیەم تا هەفتەیەمی پ.ز ژیاوە، ئەدەبناسانی دنیا بە تایبەتی ئەوانەی کە لە

بواری ناسینی بەرهەمێن کۆنی ئەدەبی یۆناندا پسپۆڕن، باوەڕیان وایە کە داهێنەری ئۆدیسە هەمان داهێنەری ئیلیادە نییەو کەسێك یان چەند کەسێکی دیکە پاشان هاتوون و ئەم بەیتەیان بە هەمان شێوازو ستایلی ئیلیادە داناوە، ڕەنگە لەبەر ئەمەش ئەو کارە کرابێ کە ئاشقانی داستانی ئیلیادە، حەزیان کردبێ بزانن کە چی بەسەر دلاوەرانی یۆنانیدا هاتووەو پاش داگیرکردنی شاری (تروادە)و تێکشکانی سوپاکەی (پریام شا)و هێنانەوەی (هیلینی جوانی تیژڕۆ)و تۆڵە کردنەوە لە (پاریسی هەوەسبازی دەست درێژکار) هەر یەکێك لە جەنگاوەران چ چارەنووسێکیان هەبووەو ئایا ئەم جەنگاوەرە سەرکەوتووانە، بە ساغ و سەلامەتی گەڕاونەتەوە بۆ ماڵ و زاگەی خۆیان. جا بەو پێودانگەی کە ئودیسیوس، میری ئیتاك، قارەمانێکی بێ هاوتا بووەو ژنەکەی ،واتە شابانۆ پنلۆپە لە رووی میهر و خۆشەویستی مێردەکەیەوە، کەسێکی بە هەڵوێست و وەفادارو نەگۆڕ بووە، (ئودیسیوس) یان بۆ ئەم مەبەستە هەڵبژاردووە.

جا لێرەدا پرسیار ئەمەیە کە ئەگەر داستانی ئۆدیسە هی هۆمەر نەبێ، باشە کێ دایهێناوە؟ لێکۆڵینەوەی قووڵ لە ئەفسانەی ئۆدیسە ئەم راستیە دەسەلمێنێ کە ئەم بەیتە لە سێ بەشی جیاواز پێکهاتووە کە دوور نییە هەر بەشێك لەم سێ بەشە لەلایەن شاعیرێکەوەو بە ناوەڕۆکێك داهێنرابێ. بەشی یەکەم کە بریتی یە لە چوار سروود (تیلماك نامەیە)، یانی ناوەڕۆك و تیمەیەکە دەربارەی ژیانی تیلماکۆسی کوڕی ئودیسیوس، بەشی دووەم کە لە سروودی پێنجەمەوە دەست پێدەکات و تا سروودی دوازدەیەم دەخایەنێ، بریتییە لەو بویەرو واریقاتانەی کە بەسەر ئودیسیوس دێن، پێش ئەوەی بگاتەوە خاکی ئیتاك. بەشی سێیەم کە لە سروودی سیازدەیەمەوە دەست پێدەکات و تا کۆتایی سروودی بیست و چوارەم بەردەوام دەبێت، دەربارەی گەڕانەوەی ئودیسیوسە بۆ زاگەو زێدی خۆی و شەڕی وی دەگەڵ ئەو دەستدرێژکارانەی کە لە سەراو ماڵەکەی ئەودا دایانکوتاوەو چاوی تەماحیان بڕیوەتە ژنەکەی و تەختی پاشایەتیەکەی. ئەم تەقسیمبەندییە تای تەرازووی ئەم گومانە قورس دەکات کە ئۆدیسە زادەی زەوق و خەیاڵی چەند کەسێکی جیاوازەو زانایانی قوتابخانەی ئەسکەندەریە کە لە سەدەی سێیەمی پ.ز، ئەم سرووده پەڕاگەندانەیان کۆ کردووەتەوەو بە ناوی ئومیرۆسی یۆنانیەوە تۆماریان کردووە.

ساموئیل باتلەر، توێژەری پایەبەرزی ئینگلیزی، لەو کتێبانەدا کە دەربارەی هۆمەرو داستانی ئۆدیسەی نووسیوون و بە تایبەتی لە کتێبی (ئۆدیسە داهێنراوی ژنێك) دەیەوێ سێ بابەت ساغ بکاتەوە:

یەکەم: ئەمەیە کە ئیلیادەو ئۆدیسە هەرچەندە تەواوکەری یەکترن و شێوازو ستایلی زمانیان یەکە، بەڵام لە یەکدی جیان و لە داهێنانی یەك کەس نین.

دووەم: ئەمەیە کە داستانی ئۆدیسە نزیکەی دوو سەد ساڵ دوای ئیلیادە هاتووەتە ئاراوەو ساڵی تەقریبی داهێنانەکەی (١٠٥٠)ی پێش لە دایکبوونی مەسیحە.

سێیەم: ئەمەیە کە داهێنەری ئۆدیسە خانمێکی گەنجی خەڵکی سیسیلە کە لە شاری "تراپانی" ژیاوەو تێکڕای ئەو ناوە جوگرافیانەی کە لەم بەیتەدا هاتوون، تایبەتن بە دوڕگەی

سیسیل‌و دەوروبەری، هۆیەکەشی ئەمەیە کە ئەم خانمە داهێنەرە جگە لە خاکی ولاتی خۆی شوێنانی دیکەی نەناسیوە. ئیتاك هەمان سیسیلەو شاری (تراپانی) کە ناوی خوازراوی لە خۆ گرتووە، هەمان شوێنە کە پنلوپە، لەویْ، لە یەکێك لە کۆشکەکانی خۆیدا ئاکنجی بووە.

شتێکی بەڵگە نەویستە عاشقانی هۆمەر، بە بۆچوونەکەی ئەو قاییل نین‌و ئەگەر بە نە بەدڵی بۆچوونی یەکەم‌و دووەمیان پیْ قبوولْ بیْ ئەوا بە هیچ جۆریْ بە تیۆری‌و بۆچوونی سێیەم رازی نین کە داهێنەری ئۆدیسە خانمێکی خەڵکی سیسیل بووە.

* * *

یەکێك لەو بەڵگانەی کە توێژەران پەنای دەبەنیْ کە گوایە داهێنەری ئۆدیسە هەمان داهێنەری ئیلیادە نییە، ئەمەیە کە قارەمانی داستانەکە، واتە ئودیسیوسی دلاوەر، هەمان ئەو خەسڵەت‌و ئاکارە بەرزانەی نییە کە لە ئیلیادەدا وێنەگیراون... ئودیسیوس لە داستانی ئیلیادەدا پیاوێکە یەجگار هۆشمەند، ئابڕوومەند، پابەندی ئەخلاق‌و دروستکار، بەلام لە داستانی ئۆدیسەدا وانییە، لە داستانی ئیلیادەدا سیمای فەیلەسوفێکی هەیە ، ئەوپەڕی متمانەی بە خۆی هەیەو زۆر گەشبینە. بۆیە کاتیْ لەسەر کورسی وتارخوێنی دادەنیشێت تا قسە بۆ جەنگاوەرانی ناڕازی یۆنانیان بکات کە لە ئابلۆقەدانی دوورو درێژی قەلای تروادە بێتاقەت و وەڕەز بوون، قسەکانی یەکپارچە لۆجیك‌و لۆجیکین‌و ورەی لەشکرییان بەرز دەکاتەوەو ئومێدیان پێدەخشێت. کەچی لە داستانی ئۆدیسەدا، زۆربەی قسەکانی نا ئومێدانەو رەشبینانەن. ئەم عەیبە بە تاقی تەنیا بەسە کە ئینسانێك چەندیش بە هێز بیْ، لە پایەی بەرزی قارەمانێکەوە بیهێنێتە خواریْ‌و بیخاتە ریزی خەڵکانێکی عەوامی گومناوەوە. جگە لەمانەش، ئۆدیسیوس لە ئەفسانەی ئۆدیسەدا کەسێکی درۆزن‌و بەفێڵ‌و دەهۆیە. ئەو جوامێریەی کە خەسڵەت‌و سوخەتی تایبەتی پاڵەوانان‌و دلاوەرانە، لەودا نییە. تۆ سەرنجی ئەم قسانەی ئاتینا، کە روو لەوەو لە سروودی سیازدەیەمدا دەیکات، بدە:

تۆ ئەی ئینسانی سەر سەختی کەڵەوەکێش، ئەی ئەو پیاوەی سەرانسەری بوونت پڕە لە فریوو نێرەنگ، تۆ تەنانەت لە زێدو زاگەی خۆشتدا کە لە ناخی دڵەوە خۆشت دەویْ، نیازت نییە کە چاوپۆشی لە فێڵ‌و دەهۆو درۆو خاپاندن بکەیت...

هەڵبەتە پیاوی واو قارەمانێتیان نەگوتووە، لە هەموو ئەمەش زیاتر ئەمەیە کە ئەم (ئۆدیسیوسە) ئەو (ئۆدیسیوسە) نییە کە لە جەنگنامەی غیرەت ئەنگێزی ئیلیادەدا بەرجەستە بووە.

خاڵێکی سەرنجڕاکێشی دیکە ئەمەیە کە ئۆدیسە، لە رووی دیمەن ئارایی چیرۆکڤانیەوە، ناگاتە پایەی ئیلیادە. دیمەنەکان لە داستانی ئۆدیسەدا، بە زۆری دووبارەو وەکو یەکن‌و وا دیارە داهێنەری ئەم بەیتە، بەهرەی ئەفراندنی تەواوی نەبووە.

هاتنی ئاتینا بۆ ئیتاك، هاتنی تیلماکۆس بۆ پیلوس‌و پاشان بۆ سپارتە، هاتنی هرمیس بۆ ئوجیجا، هاتنی ئودیسیوس بۆ سکریاو گەلێك رووداوی تری لەو بابەتانە، هەر هەموویان دەشوبهێنە سەر یەکدی‌و هیچ جۆرە داهێنان‌و ئەفراندنێك لە دیمەن ئاراییدا بەکار نەهاتووە.

خاڵێکی دیکە ئەمەیە کە سێ بەشەکەی داستانی ئۆدیسە، وەکو پێشتر باسکراوەو ئاماژەی کراوەتێ، دیارە هی سێ شاعیری جیاوازن، لە رووی جوانیو رەوانی زمانو، توانای وەسفو گێڕانەوەوە، وەکو یەك نینو، وا دیارە لە هۆنینەوەی شاعیرانی بەهرە جیاوازن، لە بەشی یەکەمدا کە دەتوانرێ بە (تیلماك نامە) ناو ببرێت، شاعیر پەرجووکاریەکی ئەوتۆی کردووە کە کۆمەڵێك لە ئەدەبیاتناسان باوەڕیان وایە کە ئەم بەشە لە زۆربەی بەشەکانی ئیلیادە باڵاترە. لە بەشی دووەمدا ئەم هێزی زمانپاراوی و گێڕانەوەکارییە هەرەس دێنێو لە بەشی سێیەمدا هاوسەنگ تر دەبێتەوە، لە کاتێکا ئەم گۆڕانی دەربڕینو زمانە، لە داستانی ئیلیادەدا بەدی ناکرێت.

داهێنەری ئۆدیسەو، داهێنەرەکانی هەوڵیانداوە ناوی ئەو جەنگاوەرانە بەرن کە لە داستانی ئیلیادەدا، دەوری سەرەکیان هەبووەو شا قارەمانی داستانەکە بوون تا پەیوەندییەك لە نێوان هەردوو داستانەکەدا چێبکەن، بەڵام ئەم جەنگاوەرانە، بەو شێوەیەی کە لە ئۆدیسەدا باسکراون، ئەو قارەمانە دیارانە نین، دەڵێی کەسایەتیو سیمایان گۆڕاوە. ئاخیلیوس لە داستانی ئیلیادەدا، دلاوەرێکە کە گەرەکیەتی بجەنگێو سەر بکەوێ، ئەگەر لە هەڕەتی گەنجیشدا بمرێت، بە گوتەیەکی دی باکی بە مردن نییە، بەڵام لە داستانی ئۆدیسەدا، کۆیلەو بەندەیەکی چکۆلەی ژیانەو تەنیا ئاواتو ئارەزووی ئەمەیە کە پێ بنێتە دنیای بوونەوەو بەوپەڕی پارێزەوە رێگەی ژیان بگرێتە بەرو بە دەم ژیانەوە پیرو خەڕۆ ببێ. لەمەدا داهێنەری ئۆدیسە هەمان داهێنەری ئیلیادە نییەو کەسێکی دیکەیە. هۆمەر، لە ئیلیادەدا، مردن بۆ دلاوەرێکی جەنگخوازی شۆرەت خواز، بە رووداوێکی چکۆلەی هیچ دەزانێو تەنانەت هەندێجار بەلایەوە زەروورىو پێویستە کە قارەمان لە هەڕەتی گەنجیدا بکوژرێت، بەڵام ئەو هۆمەرەی کە داستانی ئۆدیسەی هۆنیوەتەوە، نەك ئەمە بەزەرووری نازانێ بگرە لە مەرگ دەترسێتو خۆی لێدەشارێتەوە. گەرەکیەتی دلاوەری دڵخوازی خۆی بگاتە تەمەنی پیری، ئەگەر لە مەیدانی شەڕیشدا هەڵێت. ئودیسیوس لە بەیتی ئۆدیسەدا، لە مەرگ هەڵنایەت، خۆی نادزێتەوە، بەڵام لە هەمان کاتیشدا ئامادە نییە بە ئاسانی خۆی بخاتە تالوکەوەو تەمەنی بایەخداری خۆی بداتە دەم باوە. بەم پێودانگە وادیارە کە داهێنەری ئیلیادە ویستوویەتی "تراژیدیا"یەك بخوڵقێنێ، بەرهەمێك کە دڵ دابلەرزێنێو روندك لە چاوان بێنێ، بەڵام داهێنەری ئۆدیسە ئەو مەبەستەی نەبووەو لە هەندێ شوێندا دیمەنو رووداوێن ئەوتۆ دێنە پێشێو روو دەدەن کە خوێنەر یان گوێگر دێننە پێکەنین(٩٥).

ئەم بۆچوونو وێنایەی کە ئۆدیسە. هاوتای ئیلیادە نییەو یان ئەمەی کە لەلایەن یەك کەسەو دانەهێنراوەو بەڵکو چەند کەسێك لە داهێنانیدا بەشدارن، بە هیچ جۆرێ نە لە بایەخی ئەم داستانە کۆنە کەم دەکاتەوەو نە پایەی بەرزی هۆمەر دێنێتە خوارەوە. رەنگە باشترین داوەرییەك کە دەربارەی ئەم داستانە کرابێت، ئەم قسەیەی جفری – ئێس – کیریك، مامۆستای ئەدەبیاتی کلاسیكو دانەری کتێبی سروودەکانی هۆمەر بێت کە لە نووسینێکی دیکۆمێنتاریدا لە کتێبی ئانسایکلوپیدیای بریتانیکادا دەڵێت:

ناوی هۆمەر لە زەینی ئێمەدا، ئەو شاعیرە یان شاعیرانە وەبیر دێنێتەوە کە هەوەڵجار هەردوو داستانی ئیلیادەو ئۆدیسەی داهێناوە، دوو داستانە جەنگاوەریە گەورەکەی یۆنانی کۆن،

سەبارەت بە ژیانی هۆمەر جگە لەمەی کە یۆنانیان ناوی ئەویان بەم دوو بەرهەمەوە ناوەو ئەویان بە داهێنەری ئەم دوو داستانە زانیوە، هیچی دی لەبەر دەستدا نییە.

هەڵبەتە کەمی زانیاری دروست دەربارەی ژیانی ئەو بۆتە هۆی ئەوەی کە زمانەوان و رەخنەگرێکی ئاڵمانی، حاشا لە بوونی ئەو بکات و وای بۆ بچێت کە ئەم دوو داستانە لە بنەڕەتدا پارچەو کۆپلەی شیعری پەراگەندە بوون، کە خەڵکێن جیاواز بە گوێرەی زەوق و بەهرەی خۆ، خەڵقاندوویانەو لە هەمان کاتدا ساموئیل باتلەر (١٨٣٥- ١٩٠٢) بگاتە ئەو ئەنجامگیرییەی کە ئۆدیسە لەلایەن ژنێکەوە داهێنراوەو لە ئەنجامدا ئەم ئەنجامگیرییە بکرێت کە لە رۆژگاری کۆندا، شاعیرێکی داستانبێژ بە ناوی هۆمەر هەبووە کە لە داهێنان و رێکخستنەوەی هەردوو داستانی ئیلیادەو ئۆدیسەدا دەستی هەبووە. ئەگەر ئەم بۆچوونە دروست بێ ،دەبێ بگوترێ کە هۆمەر بێ چەندو چوون یەکێکە لە گەورەترین ئەدەب ئافەرینانی دینا. خۆ ئەگەر لە روانگەیەکی بەرینترەوە بڕوانین ئەوا دەبێ هۆمەر بە یەکێك لە شاعیرە هەرە بە دەسەڵاتەکانی دنیا دابنرێ چونکە دوو داستانەکەی ئەو بەردی بناغەی کەلتوورو شارستانیەت و فێربوون و پەروەردەی خەڵکی یۆنان داناو، پرەنسیپی پەروەردەی مرۆڤانی تا سەردەمی ئیمپراتۆریەتی رۆم و بڵاوبوونەوەی ئاینی مەسیحیەتی فەراهەم کرد.

دیارە ئەم دوو داستانەی هۆمەر، چ نا راستەوخۆ لە رێگەی داستانی ئینیادەی فەرجیلەوە (کە نموونەیەکە لە هەردوو جەنگنامەی ئیلیادەو ئۆدیسە) و چ راستەو خۆ بەهۆی زندووکردنەوەیانەوە لە ژێر باندۆرو کاریگەریی کەلتووری بیزانیتنەوە پاش سەدەی هەشتەمی زاینی و پاشان گەییشنیان بە ئیتاڵیا لە رێگای ئەو زانا یۆنانیانەوە کە لە جەورو زۆری کار بەدەستانی عوسمانی هەڵدەهاتن، کاریگەرییەکی سەیریان کردە سەر بزووتنەوەی رێنیسانس لەم وڵاتەدا (ئیتاڵیا) ئیدی لەو زەمانە بەم لاوە، زۆری پاچڤە کردیە کارێك کە ئەم دوو بەیتە، ببن بە گرینگترین شیعری باوی ئەورووپایی و تەنانەت پایەیەکی گەورەترو باڵاتر لە فەرجیل و دانتی بە دەست بێنن. پێدەچێ کە کاریگەری ئەم دوو داستانە بەسەر کەلتووری کلاسیکی یۆنانەوە، کردبێتیە کارێك کە ئەم دوو داستانەی ئیلیادەو ئۆدیسە، بووبن بە باڵاترین پێوەری هزری و هونەری خەڵکی ئەورووپا. یۆنانیەکان، ئەم دوو بەرهەمە گەورەیەیان بە دیاردەێن باڵاتر لە دوو چامەی ئەدەبی زانیوەو بە درێژایی سەدان ساڵ ئەو شیعرانەیان ئەزبەر کردووەو نەوە لە دوای نەوە، نەك هەر بەرەمزو نیشانەی یەکێتیی و نیشتمان پەروەری میللەتانی "هیلینێك"یان زانیوە، بەڵکو ئەم دوو چامەیەیان بە سەرچاوەیەك زانیوە کە لە رۆژگارێن کۆنەوە ماوەتەوە تا فێری بنەماکانی ئەخلاق و پرەنسیپی ژیانیان بکات. رەگ و ریشەی داستان لەو داب و نەریت و فۆلکلۆرانەدایە کە لە سینگی خەڵکی کوچەو بازاڕدا پارێزراون و دەبێ لەوێدا بۆی بگەڕێی و بیدۆزیتەوە. بۆیە هۆمەر بۆ هزرڤانێکی وەکو ئەفلاتون، سەرەتا و وەرچەرخانێك بوو کە فەیلەسووف مەزنی ئاتینی هەوڵیدا نموونەیەکی لوژێکی تری رەفتار بۆ خەڵکی یۆنان بێنێتە ئاراوەو بیکات بە ئەلتەرناتیفی چیرۆکێن هەڵبەستراوی شیعری مێژوویی(٩٦).

***-پەراوێز:**

١- هۆمەر یان هومەر (Homer) **کە ئەمڕۆکە لە زۆربەی زمانانی ئەوروپایی دا باوە، لە زمانی فارسیدا ناوێکی ئاشنایە، بە یۆنانی ئەمیرۆس** Omeyros**و بەلاتینی هومیرۆس** Homerus**ی پێ دەڵێن.**

٢- ئیلیادە ناونیشانی بەرهەمێکە کە بە زمانی یۆنانی ئیلیاس Ilias**و یان ئیلیادۆس** Iliados**ی پێ دەڵێن و لە زمانی فارسیو چەند زمانێکی ئەوروپاییدا بە ناوی ئیلیاد ڕۆییوە. ئیلیاس لە وشەی ئیلیون** Ilion**ەوە وەرگیراوەو ئەمە ناوی شاری (تروی**= Troy) **یان (تروا** = Troie) **بووە لە ئاسیای بچووک.**

٣- ئۆدیسە (Odyssee) **وشەیەکە لە زۆربەی زمانانی ئەوروپاییدا باوە، لە ناوی یۆنانی ئودیسیوس** (Odusseus)**ـەوە وەرگیراوە. ئەم ناوە لە ئینگلیزیدا بە ئۆدیسی** Odyssey **و شا قارەمانەکەی بە ئودیسیوس** Odysseus **ڕۆییشتووە. هەروەها ئەم لە زمانی ئینگلیزیدا بە یولیسیس** Ulysses **و لە فەرەنسیدا بە ئۆلیس دەخوێنرێتەوە.**

٤- مەبەست لە سازێکە کە لە زمانی ئەوروپاییدا لیرا (Lyra) **یان "چەنگی بچووک"ی پێ دەگوترێ.**

٥- سێتار (Cithara) **یا کیتارا جۆرە سازێکە وەکو بەربەت کە لە کۆنی کۆنا لە یۆنان باو بووە.**

٦- ئالکمان (Alcman) **شاعیرێکی یۆنانی خەڵکی ساردیس بووە لە لیدی کە بۆ سپارتە کۆچی کردووە، هەرچەندە لە ئاخرو ئۆخری سەدەی هەشتەم یان سەرەتاکانی سەدەی حەوتەمی پ.ز ژیاوە، بەڵام هەندێ بەشو کۆپلەی هۆنراوەکانی ماون (یەکێك لەوانە هۆنراوەیەکە بۆ کیژان کە لە سەدەی یەکەمی ز، لە سەر لەبان نووسراوە، لە میسر دۆزراوەتەوە) ئەو بەرهەمانەی ماونەتەوە ئەوە نیشان دەدەن کە شاعیرێکی زاناو بە توانا بووەو تەبیعەت دۆستێکی گەورە بووە.**

٧- ئارکیلوکوس Archilochus **(سەدەی حەوتەمی پ.ز) خەڵکی پاروس** paros**و شاعیرێکی بە تواناو نووسەرێکی هزرڤان بووە. بابی لە چینی ئەرستۆکراتی قەڵەمڕەوی لیدیو، دایکی کارەکەری باوکی بووە، کە ئارکیلوکوس منداڵ دەبێ، بابی زۆری خۆش دەوێو لێدەبڕێ کە بە جوانی پەروەردەی بکاتو پێی بگەیەنێ، بەڵام چونکە دایکی کەنیزەكو کۆیلە دەبێ، بۆی نەبووە پلەو پایەی گەورە وەربگرێتو ئیمتیازاتی چینی ئازادی هەبێ. لە گەنجیدا حەز لە کیژێکی جوان بە ناوی نیوبول** Neobule **دەکاتو دەیخوازێت، بەڵام چونکە ئەم ویساڵە بەبێ ڕەزامەندی بابی دەبێت، ئەو دوو ئاشقە لێکدی جیا دەکەنەوەو**

ئیدی لەو کاتەوە ئارکیلوکوس روو دەکاتە شیعرو بە شیعرێن ئەڤینداری پڕ داخ و کەسەران هاواری دڵی خۆی دەگەیەنێتە گوێی خەڵکی دنیا.

٨- کالینوس Callinus شاعیرێکی شینبێژی ناوەڕاستی سەدەی حەوتەمی پ.ز یۆنانی بووە، لە ئیفسوس Ephessus ژیاوەو ئەو بەرهەمەی کە بە ناوی ئەوەوە ئەمڕۆ لەبەر دەستدایە ئەوە نیشان دەدات کە تا چ ڕادەیەك لە ژێر کاریگەری و باندۆری هۆمەردا بووەو بە خۆیشی دانی بەمەدا ناوە.

٩- تیرتیوس Tyrtaeus شاعیرێکی دیکەی داستانبێژی یۆنانی بووە، لە نیوەی سەدەی حەوتەمی پ.ز ژیاوە، سپارتەی زۆر خۆش دەویست و ئەو بەرهەمە کەمەی کە لە پاشی بە جێماوە، ئەوە نیشان دەدات کە شیعری بۆ هاندانی خەڵکی سپارتە گوتووە تا بە سەر میسیندا سەر بکەون و جەنگاوەرەکانی فێری شیعری جەنگاوەری کردووە.

١٠- سافۆ Sappho ئافرەتێکی شاعیری هاو ڕەگەزبازی خەڵکی لسبوس، دوورگەیەك لە یۆنان کە لە ئاخرو ئۆخری سەدەی حەوتەمی پ.ز ژیاوەو لە بنەماڵەیەکی دەوڵەمەند بووە. سافۆ بە مەبەستی پەرستنی خواوەندانی هونەرو بە تایبەتی سوپاس و ستایشی ڤینوس، خواوەندی جوانی، کۆمەڵێك کیژی جوانی لە ماڵەکەی خۆیدا کۆکردبووەوەو بەرە بەرە پەیوەندی ئاشقێنی دەگەڵدا دروست کردبوون. ئیدی لای ئەوان شیعرە ئاشقێنییەکانی خۆی دەهۆنیەوەو دەگەڵ ئەواندا دەیخوندن، دەڵێن سافۆ، خۆی لە تاوێرێکی بەرزەوە هەڵدەداتە دەریاوەو کۆتایی بە ژیانی خۆی دێنێ. زانایانی قوتابخانەی ئەسکەندەریە شیعرەکانیان کۆکردووەتەوەو کردوویانە بە کتێب.

١١- G. S Kirk: Literature and Western Civilization: The chassical World. P P. 155- 158.

١٢- شارستانیەتی میسین Mycenaean Civilization دەگەڕێتەوە بۆ ئاخرو ئۆخری سەردەمی برونزی (١٦٠٠- ١٢٠٠ پ.ز) ئەم شارستانیەتە پەلوپۆی بۆ سەرانسەری یۆنان و دەریای ئیجەو تا کەنارەکانی ئاسیای بچووك و سوریا هاویشتووەو هەروەها لە باشوورەوە تا دوورگەی سیسیل و ناوچەکانی باشووری ئیتاڵیا ڕۆییوە. ئەو شوێنەوارانەی لەم ناوچانەدا دۆزراونەتەوە کە ژمارەیان زۆرەو دەگاتە چوار سەد ناوچە، نیشانەو بەڵگەی ئیمپراتۆریەتی میسین و کەلتوورو شارستانیەتی دەرخشانی ئەو خەڵکەیە.

١٣- مەبەست ئەو دوورگانەی ناو دەریای ئایونی Ionian I slands یە لە کەنارەکانی باشووری ڕۆژاوای ئەلبانیاو ڕۆژئاواو باشووری سەر زەمینی ئەسڵی یۆنان.

١٤- Ionia and Aeolis

١٥- مەبەست لە بنەمای ئەسڵی یۆنانی کۆن و ناوچەی کەنارای ئیولیسە کە کەوتبووە ئاسیای بچووکەوەو لە دەوروبەری ساڵی هەزاری پێش زاینەوە تا ساڵی ١٣٣پ.ز هەبووەو لەو ساڵەدا ئاتالوسی سێیەم (Attalus III) دوا فەرمانڕەوای ئەم سەر زەمینە خستیە سەر ئیمپراتۆریەتی ڕۆم.

١٦- فردريك ئوگوست ولف، تویژەرو زانایەکی شوێنەوارناسی یۆنان و رۆم بوو کە لە ساڵانی ١٨٢٤- ١٧٥٩دا ژیاوەو بەهۆی لێکۆڵینەوە نایابەکانیەوە مایەی شانازی خەڵکی پروس بوو. کتێبێکی چەند بەرگی نووسی بەناونیشانی: Pro Legamenaad tlomerum و ئەم کتێبە تا کۆتایی سەدە پاچڤەی زمانانی دیکەش کراوە.

١٧- ولف ساڵانێك مامۆستای فەلسەفەو بەشی پەروەردەی بەدەنی و هزری زانستگەی Halle (کەوتووەتە ئوستانی ساکسۆنی ئەڵمانیای رۆژهەڵاتیەوە) بوو. بەڵام دوای بڵاوبوونەوەی ئەم کتێبەو ئەو هەراو هەنگامەیەی کە نایەوە، ناچار بوو واز لە کارەکەی خۆی بێنیٚ و بۆ بەرلین بڕوات. لەوێش هەڵی نەکردو چوو بۆ مارسی و ئەنجام لە هەمان شارا کۆچی دوایی کرد.

١٨- هـاینریش شـلیمان (١٨٩٠- ١٨٢٢) کەوناراناسـێکی ئەڵمانیـە، لـە منداڵیـدا کەشـیش زادەیــەکی دەسـکورت و هــەژار بـوو کـە لـە دارای دنیـادا هیچـی نـەبوو. سـەفەری بـۆ ئەمسـتردام و زیرەکـی لـە بـواری بازرگانیـداو لـە هـەموو ئەمانـەش گـرینگتر، بەسـتنی قـەراردادێك دەگـەڵ روسـیای تزاریـدا بـە مەبەسـتی دابینکردنـی چـەك بـۆ شـەڕەکانی قـرم، کردیان بە یەکێك لە دەوڵەمەندە ناودارەکانی ئەوروپا. تەنانەت بە مەبەستی کۆکردنەوەی سەروەت و سامانی تۆزوبا، سەفەری کالیفورنیاشی کردو بۆ ماوەیەکیش پەیوەندی کرد بەو خەڵکە ریسکبازانەوە کە لەو دەڤەرانەدا لە دۆزینەوەی زێڕ دەگەڕان.

هاینریش شلیمان لە منداڵیەوە شیفتەی هۆمەر بوو. فێری زمانی یۆنانی بوو و دەستی دایە لێکۆڵینەوەیەکی فراوان دەربارەی بنەماکانی ئیلیادەو سەرەنجام لە ساڵی ١٨٧٠دا لێکۆڵینەوە زانستیەکانی خۆی بە کۆڵینکاری لە حەسارلیغ دەست پێکرد (بۆ زانیاری زیاتر دەربارەی ژیانی شلیمان بڕوانە International Encyclopedio بەرگی شازدەیەم، ل ٢٥٨.)

١٩- ئەو کۆڵینکارانەی کە لەبەر دەستی هاینریش شلیمان دا کاریان دەکرد. سـەیریان کـرد لـە ژێر ئەم شارەوە، چەندین قوللەو قەڵاتان لـە سـەردەمانی جیاوازدا دروسـت کراون. چینـە زەوییەکان نۆچین بوون و ئیدی کەوناراناسـەکان نەیاندەتوانی بـە ئاسـانی دەسـت نیشـانی بکـەن کـە کـام شـار لـەم شـارانە مەیـدانی شـەڕی دە سـاڵەی جـەنگاوەرانی تـروادەو هێرشبەرانی یۆنانی بووە. ئەوەی کە گومـانی تیـا نـەبوو ئەمـە بـوو کـە ئـەم خاڵـە لـە زارکـی دەردەنیلـدا لـە رۆژگـارانی کۆنـدا بایـەخێکی سـتراتیژی هـەبووەو هـەر میللـەتێك کـە ئـەوێی کـۆنترۆڵ بکردایـە دەیتـوانی هاتوچـۆی کەشـتیان لـە دەریـای ئیجـەوە بـۆ دەریـای ئۆکسـین کـۆنترۆڵ بکـات. سـەرەنجام لێکۆڵینـەوەکان دەریـان خسـت کـە یەکـەمین شـار لـە چـینی ژێریندا، لە دەوروبەری ساڵی ٣٢٠٠ پ.ز، لە سـەردەمی یەکەمی برونزیدا هاتۆتە ئاراوە. ئەم بورج و قوللەو قەڵاتانە بە هۆی ئاگر کەوتنەوەوە لە ناو چووەو یەکسـەر دووەمین شار (کـە نـاوی تـروادەی دووەمیـان لێنـاوە) هاتووەتـە ئـاراوەو ئـەویش لـەوە دەچـیٚ بـە هـۆی بوومەلـەرزەوە یـان هـۆی دیکـەوە وێـران بـووبیٚ، ئیـدی دوای ئـەوە دەسـت بـە بونیاتنـانی شـاری سـێیەم کـراوە. ئیـدی بـە تێپـەڕ بـوونی رۆژگـار ئـەم بورج و قەڵایانـە وێـران بـووە تـا

نزیکەی ساڵی ١٩٠٠پ.ز کە شەشەمین شاری ترواده‌یان لە هەمان شوێندا دروست کردووە. پاشماوەکانی ئەم شارە ئەوە نیشاندەدەن کە خەڵکی ئەم دەڤەرە لە مەیدانی زانستێن ئەندازیاری و تەلارکاریدا شارەزایی باشیان هەبووەو خانووبەرەکانی خۆیان بە شێوازی دروست بینا کردووە. ئەو شوێنەوارانەی کە دۆزراونەتەوە، ئەوە نیشاندەدەن کە ئەمانە ئاڵوێری بازرگانیان دەگەڵ یۆنانییەکاندا هەبووەو شارستانیەتێکی تا رادەیەك پرشنگداریان هەبووە. بەڵام ئەم شارەش بەهۆی ئاگر کەوتنەوەوە لە ناو چوو بوو. چینی حەوتەم کە حەوتەمین شاری تروادەیان لەوێندەر دروست کردبوو، شارێك بوو کە لە دەوروبەری ساڵی ١٢٥٠ پ.ز هەبووەو ئەوەی کە کەوناراناسان لەم چینەدا بە دەستیان هێناوە، ئەوە دەسەلمێنێ کە شەڕێکی قورس و ماڵوێران کەر لەم شارەدا رووی داوەو تەڕو وشکی لە ناو بردووە. توێژەرانی دیکەش گومانیان لەوە نەبووە کە گەییوونەتە قەڵا عاسێیەکەی تروادە، ئەو قەڵایەی کە پریام شا فەرمانڕەوانی بووەو هێرشبەرانی یۆنانی داگیریان کردووە. (بۆ زانیاری زیاتر بڕوانە ئۆدیسەی هۆمەر زنجیرەی Monarch Notes ژمارە ٥٠٢..)

٢٠- ساموئیل باتلەر (١٨٣٥- ١٩٠٢) زانایەکی لاهوتی بوو، نووسەرو تەنزنووسێکی ئینگلیزی بوو کە لە دنیای ئەدەبیاتدا زیاتر بەم چیرۆکە بەناوبانگە The Way of All Flesh کە دەشێت بە چارەنووسی هەموو بەشەران پاچڤە بکرێت، ئەم کتێبە لێکۆڵینەوەیەکە تاڵ و واقیعبینانە دەربارەی خانەوادەیەکی مەزهەبی کاتولیك و رەفتاری ریاکارانەو فێڵبازانەیان. هەروەها کتێبێکیشی هەیە لە ژێر سەرناڤی Eer Whom (بە مانای هیچ شوێنێ) کە کتێبێکە لە بابەتی دنیای ستایش ئەنگێزی ئالدوس هاکسلی (ساڵی ١٩٣٢)و ١٩٨٤ جورج ئۆرویل (١٩٤٩)، ئەو بەرهەمەی دوایی کە بەرواری نووسینەکەی ساڵی ١٨٧٢ـە، لاسایی کردنەوەیەکی بەرهەمەکانی جوناتان سویفت-ی تەنزنووسی ئینگلیزیە، هەندێکی دی لەبەرهەمەکانی بریتین لە: ژیان و عادەت، ١٨٧٧، خودای ناسراوو خودای نەناسراو ١٨٧٩، یەغباڵ یان نێرەنگ ١٨٨٧، ساموئیل باتلەر ماوەیەك خووی دایە هۆمەرو بەرهەمێن کلاسیکی یۆنان، نەك هەر ئیلیادەو ئۆدیسەی پاچڤە کردن، بەڵکو چەند کتێبێکی رەخنەیی و لێکۆڵینەوەشی دەربارەی ئەم بەرهەمانە نووسی.

٢١- The Humour of Homer (1892)

٢٢- On the Trapanese origin of the odessey (1893)

٢٣- The Authoress of the odessey (1897)

٢٤- Smyrna

٢٥- Chios

٢٦- دەربارەی ئەم بابەتە بڕوانە ئانسایکلوپیدیای ئەمریکانا، بەرگی ١٤، ل ٣٣٨.

٢٧- شاری کەونارای میسین کە پایتەختی ئیمپراتۆریەتی میسین بوو لە ئاخرو ئۆخری سەردەمی برونزیدا، مەڵبەندی شارستانیەت و کەلتووری یۆنان بووە. ناوی ئەم شارە لە

قەڵایەکەوە بە هەمان ناو لە دەڤەری بەربڵاوی پلوپونس، وەرگیراوە. ئەم شارە نزیکەی چوار سەد ساڵێك (لە نێوان ١٥٥٠ تا ١١٥٠ پ.ن) ئاوەدانترین شاری سەرانسەری یۆنان بووە (جگە لە کریت). هاینریش شلیمان لە ساڵی ١٨٤٠دا کەوتە کۆڵینکاریەکی فراوان لەم ناوچەیەو ئەنجام توانی بەشی هەرە زۆری ئەم شارە وێرانە بە پەرستگەو دەروازەو کۆشکەکانیەوە لە ژێر عاردی دەربێنێ.

٢٨- "سروود" وشەیەکە کە نووسەری ئەم کتێبە لە جیاتی وشەی ئینگلیزی book بەکاری بردووە، لە هەموو پاچڤە ئینگلیزیەکانی ئیلیادەو ئۆدیسەدا، وشەی "کتێب" یان "دەفتەر" بەکار براوەو وا نووسراوە کە بەیتی ئیلیادە بریتییە لە ٢٤ کتێبو ئۆدیسەش هەر ٢٤ کتێبە، بەڵام چونکە ئەم دوو بەرهەمە بە هۆنراوەن، نەك بە پەخشان، لەبەر ئەمە وشەی "سروود" گونجاوترە.

٢٩- لوکورگوس: مافزانێکی سەردەمانی کۆنی یۆنان بووە، کە دەڵێن یەکەمین قانونگوزاری میللەتی سپارتە بووەو تا چەندین سەدەی بەردەوام، یاساکانی ئەو جێبەجێکراون. دوو مێژوونووسی گەورەی ئاتینایی، هیرودوتو گەزەنەفۆن ناویان بردووە.

٣٠- هراکلیتوس یان هرقلیطوس (لە دەوروبەری ساڵی ٥٤٠ پ.ز لە دایك بووە) لە شاری ئیفی سوس لە دایك بووە، لە گەورە فەیلەسووفانی یۆنانی پێش سوکراتو ئەفلاتون بووە، (دەڵێن گوایە. دەگەڵ داریوشی مەزنی، پاشای هەخامەنشیاندا نامەو نامەکاریان لە بەینا هەبووەو شاهنشای ئێرانی دەعوەتی کردووە بۆ دەرباری خۆیو زانای یۆنانی گۆشەنشینی بەسەر هاودەمی پاشادا پەسند داوە. (بڕوانە سیر حکمت در اوروپا، بەرگی ١، ل٢١)

٣١- بڕوانە ئانسایکلوپیدیای بریتانیکا – ماکروپیدیا – بەرگی ٨، ل ١٠١٨.

٣٢- هزیود: Hesiod شاعیرێکی یۆنانیە (لە ساڵی ٨٠٠ پ.ز لە دایك بووە) لە دوای هۆمەر، گەورەترین شاعیری یۆنانی بووە کە داستانە نیشتمانیو بەیتە میللییەکانی بە ناوبانگ بوونو ئەمڕۆ تەنیا دوو چامەی ماونەتەوە.

٣٣- هیرودوت: مێژوونووسێکی ئاتینایە، لە کتێبەکەی خۆیدا، لە ژێر سەرناڤی مێژوو، ئاماژە بۆ نەمانو فەوتانی شاری تروادە دەکاتو دەنووسێت کە ئەم دەڤەرو دیارە ئاوەدانە لە دەوروبەری ساڵی ١٢٥٠ پ.ز بە دەستی سوپای هێرشبەری یۆنانی تەخت کراوە. لێکۆڵینەوەی توێژەرانی تازەش ئەم حەقیقەتە دەسەلمێنن کە چینی حەوتەمی (تروادە) لە حەساریغ، لە هەمان مێژوودا، ئاگری تێ بەردراوەو وێران بووە.

٣٤- پزیستراتوس: فەرمانڕەوایەکی ستەمکاری ئاتین بووە، لە دەوروبەری ساڵی ٦٠٠ پ.ز هاتووەتە دنیایەو لە ساڵی ٥٢٧دا مردووە. ئەمە ئەشرافزادەیەکی پایەخوازی خۆپەرستی ستەمکار بووە، وەکو دەربارەیان نووسیوە، بە حوکمی ئەوەی کەسایەتیەکی بەهێزی هەبوو و کەسێکی تەڕزمان بوو، پێشی هەموو دۆستەکانی خۆی دایەوەو بەسەر ئەو سێ حیزبەدا کە لە یۆناندا دەسەڵاتو پێگەیان هەبوو، زاڵ بوو و ئەنجام بوو بە

فەرمانڕەوای سەرانسەری یۆنان. هەرچەندە زوڵم و زۆرو بێدادییەکی زۆری دراوەتە پاڵ، ئەوجاش خزمەتێکی فرەی بە خەڵکی ئەو دەڤەرو دیارە کردووە کە یەکێك لەوانە رەواج دانی هەردوو بەیتەکەی هۆمەر بوو لە نێو خەڵکی یۆناندا.

٣٥- بە تلیموسی یەکەم ناسراوە بە (فریارەس) لە دەوروبەری ساڵی ٣٦٧پ.ز هاتووەتە دنیایەو لە ساڵی ٢٨٣دا مردووە، لە دۆستانی نزیکی ئەسکەندەری مەقدونی بووەو لە سەفەرە جیهانگیریەکانی مەقدونیدا هەمیشە لەگەڵیا بووە. دوای مردنی ئەسکەندەر بوو بە فەرمانڕەوای میسرو لە ماوەی فەرمانڕەوایی ئەوا بوو کە قوتابخانەی ئەسکەندەریەیان دامەزراند. زۆر زانای ناودار لەم قوتابخانەیەدا لە دەوری یەکدی خڕ بوونەوە تا ئیلیادەو ئۆدیسە بە بژار کراوی کۆبکەنەوە، یەکێك لەم زانایانە، کە لە هەموویان گەورەتر بوو، زنودوتوس بوو کە ئەرکی ئامادەکردن و بژارو پاکنووسی ئیلیادەو ئۆدیسەی گرتە ئەستۆو دەرەقەتی ئەو کارەش هات. پەتلیموس، مۆزەخانەو کتێبخانەیەکیشی لە ئەسکەندەریە دامەزراندو وەکو مێژوو نووسەکان نووسیویانە ئەم کتێبخانەیە لە سەردەمی زێڕینی خۆیدا پتر لە حەوت سەد هەزار کتێب و تۆماری تیا بووە. ئەم کتێبخانە مەزنە لە کاتی هێرشی یولیوس قەیسەردا بۆ سەر ئەم شارە، سووتێنراو هەر هەموو ئەم بەڵگەنامە گرانبەهایانە لە نێو چوون (ئەمریکانا. بەرگی ١، ل ٣٧٣)

٣٦- پوسیدون، برای زیوسەو زیوس لێی دەترسێت. هۆی دژمنایەتی پوسیدون لەگەڵ ئودیسیوسدا ئەمەیە کە ئەم دلاوەرە، لە شەڕێکی حیلەگەرانەدا پولیفیموسی کوڕە گەورەی پوسیدونی کوشتووە. پولیفیموس، دێوێکی یەکەڵە چاو بووە، لە شکەفتێکدا لە لوتکەی ئەتینادا ژیاوە. ئودیسیوس بەدیلی دەکەوێتە دەستی ئەو و دلاوەری یۆنانی کە دەبینێ گیانی لە خەتەردایە، شەوێ، پولیفیموس مەست دەکات و چاوی کوێر دەکات. چیرۆکی ئەم فێڵەو سەرکەوتنی ئودیسیوس بەسەر دێوەی یەکەڵە چاودا لە بەیتی ئۆدیسەدا، لە سروودی نۆیەمدا باسکراوە. لە ئەفسانانی رۆمیدا، ئەم خواوەندە بە نیپتۆن ناسراوە.

ئاتیناش لە هەوەڵەوە لە دژمنانی ئودیسیوس بوو و هۆی ئەم دژمنایەتیەش ئەمە بوو کە کاتێ یۆنانیەکان ترواەیان گرت، هێندە مەستی بادەی سەرکەوتن بوون کە لە بیریان چوو بڕۆن بۆ پەرستگەکانی پوسیدون و ئاتیناو بە پێی عادەتی رۆژ، سوپاس و ستایشیان بکەن. ئەم دوو خواوەندە بە جۆرێ تووڕە بوون کە لێبڕان دەرسی عیبرەتی یۆنانیەکان دابدەن و نەیەڵن بگەنەوە ماڵ و حاڵی خۆیان. چارەنووسی زۆربەشیان تیاچوون بوو و نەگەڕانەوە ماڵی خۆیان. بەڵام ئاتینا ئەنجام دڵی بە حاڵی ئودیسیوس سووتاو کەوتە داشداری لەو.

٣٧-بۆ زانیاری زیاتر دەربارەی ئینیادەی فیرجیل، بڕوانە بەرگی یەکەمی گەشتێك بە گەورەترین کتیبانی دنیادا.

٣٨-چیرۆکی ئاگامەمنوون هەر لەژێر هەمان سەرناڤدا لەلایەن ئاشیلی تراژیدیانووسی یۆنانی کۆنەوە، لە چوار چێوەی تراژیدیایەکی بە هێزدا نووسراوە. لە داستانی ئیلیادەدا،

ئاگامەمنوون فەرماندەی گشتی سوپای یۆنانی باکووری و باشووریەو سەرزەمین و قەڵەمڕەوی فەرمانڕەواییەکەی میسین بووە، لەم داستانەدا ئاگامەمنوون پیاوێکە دەمدەمی رەئی و بێتواناو داوێن پیس، بۆیە ناتوانێ وەکو پێویست فەرماندەو سوپاسالارەکانی یۆنان کۆبکاتەوە، بەڵام چونکە نوێنەری زیوسی خودای خودایانە کەس ناتوانێ لەم پایەیە لای بەرێت، خیانەتی ئەو بە خەباتکاری ناوداری یۆنان، ئاخیلوس و رفاندنی کەنیزەکەکەی ئەو، بۆ خۆی هەنجەت و بیانوویەك بووە کە ئەوانی تر دەیانتوانی لێی بخەن، بەڵام بە هەر شێوەیەك بووە دەگەڵیا سازاون. لەم داستانەدا تەنانەت مینەلایوس، فەرمانڕەوای سپارەتە کە برای ئەوە، لەو رازی نییە. وەختێ تروادە تەخت دەکرێت، کاسانداری کیژی پریام شا وەکو بەشێك لە دەستکەوت دەبێ بە دیلی ئەوو ئەو (ئاگامەمنوون) پاش دە ساڵ بۆ وڵات دەگەڕێتەوە. لەوێندەر لەلایەن کلیتمنسترای هاوسەری و ئاگیستوسی ئامۆزایەوە دەکوژرێت. دوای حەوت ساڵ لەو بەرواره، ئوریستوسی کوڕی ئاگامەمنوون، هەقی باوکی دەکاتەوەو هەم دایکی و هەم دۆستەکەی دەکوژێت. لە داستانەکەی هۆمەردا هۆی کوشتنەکەی ئاگامەمنوون، رابواردنی هاوسەرەکەیەتی دەگەڵ دۆستەکەیدا. بەڵام لە تراژیدیاکەی ئاشیلدا هۆی کوشتنەکەی دەگەڕێتەوە بۆ غیرەو حەسوودی کلیتمنسترا، چونکە مێردەکەی کاساندرای دەگەڵ خۆیدا هێناوەو لە هەمان کاتدا بووەتە هۆی بە قوربانیکردنی ئیفی ژنیای کچی. تراژیدیای ئاگامەمنوون یەکێکە لە خەمنامە بە ناوبانگەکانی یۆنانی کۆن.

دوو دلاوەری دیکەی ناوداری ئیلیادە، یەکێکیان: مینەلایوسی فەرمانڕەوانی سپارتەیە کە هاوسەرەکەی، هیلینی جوان خیانەتی لێکردووە، و رەدووی پاریسی کوڕی پریام شا کەوتووە. دووەمیان: ئاخیلوسی میری فتیوتیسە کە کەسێکی پۆڵاتەنی لە شکست نەهاتووە کە لە داستانی ئیلیادەدا لە هەموو شوێنێك تاقە سوارەی مەیدانە. مینەلایوس لە هەردوو بەرهەمەکەی هۆمەرو هەروەها لە ئینیادەی فیرجیلدا، رۆڵ و دەورێکی سەرەکی و هەستیاری هەیە. یەکێك بووە لەو جەنگاوەرانەی کە چووەتە ناو سکی ئەسپە دارینەکەوەو شەوێ دەروازەی شاری بۆ سوپای یۆنانی کردووەتەوە. پاش تێکشکان و وێران بوونی ترواده، مینەلایوس ژنە هەڵگیراوەکەی خۆی بۆ ماڵ دێنێتەوە و ئەم سەفەرە دەریاییە نزیکەی حەوت دانە ساڵ دەخایەنێت. بەمجۆرە، میری سپارتە دوای نزیکەی هەژدە ساڵ بۆ شاروماڵی خۆی دەگەڕێتەوەو بە ئازیزانی خۆی شاد دەبێتەوە. مینەلایوس پاش مردنی، دەبێ بە یەکێك لە خواوەندان و پەیڕەوەکانی دەیپەرستن. ئاخیلوس چارەنووسێکی جیاوازی هەیە: ئەو کوڕی پلوسی پاشای میرمیدونەکان بوو میر میدونەکان خەڵکانێك بوون کە لە ناوچەیەکی تسالی لە یۆنان دەژیان. دایکی، تەتیس، لە خواوەندان بوو. لە شەڕی ترواده‌دا، پاش ئەوەی هیکتۆری کوڕی پریام شاو جەنگاوەری نەبەردی ترواده دەکوژێت، بە هۆی ئەو بێ رێزی و بێ حورمەتیەوە کە دەرهەق بە جەنازەکەی هیکتۆری دەکات، خواوەندان غەزەبی لێدەگرن. ئەخیلوس کەسێکی پۆڵاتەن بوو، چونکە دایکی بە منداڵی لە ئاوی روباری ستیکسی هەڵکێشابوو، بۆیە هیچ چەکێك کاری تێنەدەکرد، بەڵام لەو

کاتەدا کە گۆزینگی لاقی گرتبوو و لە روبارەکەی هەڵکێشا بوو، بیری چوو بوو کە گۆزینگی تەڕ نەبوو بوون و بۆیە وەکو هەر ئینسانێکی فانی، گۆزینگی پێی قابیلی پێکان و بریندار بوون بوون.

بە فەرمانی زیوس، ئاپولون، لە کڵێشەی پاریسدا پەیدا دەبێتە و لە شەڕێکی دەستەو یەخەدا، تیرێك داوێتە گۆزینگی ئەو ودەیکوژێت. بە ڕیوایەتێکی دیکە، پاریس تیرەکەی تێدەگری و ئەپولون بەرەو گوزینگی ئەخیلوسی دەبات. ریوایەتێکی دیکەش هەیە، ئەویش ئەوەیە کە ئەخیلوس، پیس ئاشقی پولیزنای کیژی پریام شا و خوشکی پاریس دەبێت. کیژێ بە مەرجێ قابیل دەبێ کە ئەشقی ئەو پەسند بکات کە پارێزگاری لە خەڵکی ستەم لێکراوی تروادە بکات. ئەخیلوس بەبێ چەك دەچێ بۆ پەرستگەی ئەپولون تا داوای چارەیەکی لێبکات و لەوێندەر بە دەستی پاریس دەکوژرێ. (ئەمریکانا، بەرگی یەکەم، ل ٨٨.)

٣٩-ئاتینا کە لە ئەفسانانی رومیدا مینیرڤای پێدەڵێن، خوابانۆی جەنگەو لە هەمان کاتدا رەمزی ئەقڵمەندی و پارێزەری هونەرو سنعەتە.

٤٠-دانەری ئەم کتێبە بۆ چاپڤەی هەندێ بەش لە داستانی ئۆدیسە، بۆ سەر زمانی فارسی، چوار دەقی بە زمانی ئینگلیزی لە بەر دەستدا بووە کە بریتین لەم دەقانە:

١- دەقی سامونیل باتلەر (لە کتێبێن گەورەی دنیای رۆژاوا - کۆمەڵەی بریتانیکاوە وەرگیراوە).

٢- دەقی ئی. وی. ریو (لە زنجیرە کتێبێن پنگوینەوە، چاپی ئینگلیستان، دوو بەرگ، وەرگیراوە.)

٣- دەقی روبرت فیتزجیرالد (لە داستانی ئۆدیسە، چاپی ریورساید لیتراچر، ئەمریکا، وەرگیراوە.).

٤- دەقی یاکوب بریانت (لە داستانی ئۆدیسە، چاپی زانستگەی کالیفورنیا، وەرگیراوە. لەم چوار کتیبەدا، پاچڤەی دەقی یەکەم و دووەم بە پەخشانە، لە دوو دەقەکەی تردا بە هۆنراوەیە. لە کۆتایی هەر کۆپلەیەکدا، ئاماژە بەوە کراوە کە سوود لە کام دەق وەرگیراوە.

٤١-لێرەدا شاعیر رووی دەمی لە موزە کە ئیلهامبەخشی ئەوە، موزەکان نۆ کیژی زیوس بوون کە لە خوابانۆی خاتیرە بوون. ئەم خواوەندانە رەمزی هەموو هونەرو زانست و هۆشمەندییەکان بوون و هەمیشە پشتیوانیان لە زانایان و هونەرمەندان کردووەو بە گوێرەی داب و نەریتی رۆژ، هەر بەرهەمێکی هونەری یان زانستی دەبوایە بە ناوی یەکێك لەم خواوەندانە دەست پێبکات. ئەم نۆ خواوەندانە بریتین لە: ١- کالیوپی: خواوەندی هۆزانێن داستانی. ٢- کلیۆ: خواوەندی مێژوو. ٣- ترپسیکور: خواوەندی شیعری لیریکی و بەزمی. ٤- یوترپ: خواوەندی مۆسیقا. ٥- ئیراتوە: خواوەندی سروودی ئاینی. ٦- ملپومین: خواوەندی تراژیدی. ٧- تالیا: خواوەندی کۆمیدی. ٨- پولی هیمنیا: خواوەندی شانۆنامەی بێ گفتوگۆ. ٩- ئورانیا: خواوەندی ستێران.

ئاشکرایە لەم بەرهەمەدا، رووی دەمی هۆمەر لە کالیوپی، خواوەندی شیعرێن داستانیە.

٤٢- لە دەقە ئینگلیزییەکەی (سامونیل باتلەرەوە، لە کتێبێن گەورەی جیهانی رۆژئاواوە، کۆمەڵەی بریتانیکا، ل ١٨٣ـەوە پاچڤە کراوە).

٤٣- بۆ نموونە ئەو بابەتانەی کە لە سروودی نۆزدەیەمدا دەربارەی برینەکەی ئودیسیوس وتراون، لە سەرەتادا دەبێتە مایەی ماندوو بوونو بێزاری خوێنەر. ئودیسیوس بە جلو بەرگیٚ گەداییەوە بۆ ماڵی خۆی گەڕاوەتەوەو ئورکلیای دایەنو کارەکەری ماڵەکە دەیشوات. پێش ئەوەی کارەکەرەکە لە ڕێگەی دیتنی شوێنەواری ئەو زامەوە کە بە لەشی ئودیسیوسەوەیە، ئاغای دێرینی خۆی بناسێتەوە، شاعیر هەفتاو چوار بەیتە شیعری دەربارەی ئەم زامەو هۆی چێبوونی ئەم زامە دەهۆنێتەوە. "ئەم دوور کەوتنەوەیە لە بابەتەکە" لە هەوەڵیٚ را دەبێتە مایەی ناڕەحەتی و ماندوو بوونی خوێنەر، بەڵام پاشان خوێنەر بۆی دەردەکەوێت کە باسی ئەم بابەتە یەکەم بۆ نیشاندانی رابردووی ئودیسیوس لە کاتی گەنجیدا پێویست بووەو دووەم کە کارەکەرەکە دەیناسێتەوە، ئودیسیوس داوای لێدەکات کە پنلوپەی هاوسەری لە هاتنەوەی ئەو ئاگادار نەکاتەوە. لێرەدا، چیرۆکەکە لە باری چیرۆکڤانییەوە، هەڵچوونێکی زیاتر لای خوێنەر دروست دەکات. (بڕوانە ڕەخنەی بەرهەمەکانی هۆمەر لە ژێر سەرناڤی Mimesis دانانی ئەریك ئورباخ، زانستگەی پرینستون. ساڵی ١٩٥٣).

٤٤- دوڕگەی ئوجیجیا، لە بەیتی ئۆدیسەدا دوڕگەیەکی ئەفسانەییەو لەوە دەچیٚ هۆمەر ئەم ناوەی لە ئوجیجزی میری ئەفسانەیی ئاتیکاوە وەرگرتبێتو بە گوێرەی ئەفسانانی یۆنانی ئەم دوڕگەیە بە درێژایی ساڵ، گێرۆدەی سێڵاوو لافاو بووەو ئۆجیجزو خەڵکانی دیکەی ئەم دوڕگەیە ئیشو کاریان تەنیا ئەوە بووە بەردەوام بە گژ ئەم سێڵاوو لافاوە وێرانکەردا بچن.

٤٥- کالیپسۆ: لە ئەفسانانی یۆنانیدا کیژی ئەتڵەس، دێوی زەبەلاحە، کە وا تەسەور دەکرا کۆڵەکەکانی ئاسمان لەسەر شانی ئەو وەستاون. کالیپسۆ کە لە زمانی ئەیونیدا بە مانا "پەنهان کار"ـە، بە فەرمانی پوسیدون بۆ ماوەی چەندین ساڵ ئودیسیوس، لە بەندو ئەسارەتی جادوویی خۆیدا رادەگرێت، بەڵام ئەنجام ناچار دەبیٚ لەسەر داوای هرمیس چاوپۆشی لێبکات و کاتیٚ ئودیسیوس ئەو بە جێدێڵیٚ، کالیپسۆ، دەچێتە ریزی فانیانەوەو دەمرێت.

٤٦- پیلوس: بەندەرێکە لە زارکی کەنداوێك بە هەمان ناو، کە لە سەردەمانی کۆندا، لەبەر پیگە جوگرافیاییەکەی خۆی بە ناوبانگ بووەو یۆنانیەکان باوەڕیان وابوو کە لەنگەرگاکەی ئەم بەندەرە لە سەرانسەری ئەو دەڤەرەدا ئەمینترینو ئارامترین پەناگەی کەشتیان بووە.

٤٧- نەستور: پاشای پیلوسە، لە ئەفسانانی یۆنانیدا بە یەك شت بە ناوبانگ بوو، ئەویش ئەوە بوو کە بەردەوام خەمی لە رابردوو دەخواردو بە عەزرەتی رابردووەوە روندکی لە چاو دەباراند.

٤٨- منتس: سەرکردەی دزانی دەریایی بوو (سروودی یەکەم.)

٤٩- فیمیوس: شایەرو گۆرانیبێژی پیشەیی بوو لە کۆشکی ئیتاکدا.

٥٠- لە دەقە ئینگلیزیەکەی ساموئیل باتلەرەوە –کتێبێن مەزنی دنیای رۆژاوا، بریتانیکا، ل ١٨٨.

٥١- وەرگێری ئینگلیزی زمان، لە بەرانبەر ئەم وشەیەدا، وشەی Shroud داناوە کە دەشێت بە کفن پاچڤە بکرێت.

٥٢- لرتس: پاشای پێشینی ئیتاکو بابی ئودیسیوسەو بە یەکێك لە پۆلاتەنانی سەردەمی خۆی ناسراوە. دوای دوورکەوتنەوەی کوڕەکەی پەنا دەباتە بەر مەزراکەی خۆیو لەویٚ کونجی قەناعەت دەگرێت تا ئەو کاتەی کە ئودیسیوسی دلێر لە سەرفەری نۆزدە ساڵەی خۆی دەگەڕێتەوەو شادمانی بۆ دەگێڕێتەوە. لرتس، ناوێکە کە ویلیام شەکسپیر لە تراجیدیای هەملێتدا لە برایەکەی ئوفلیای ناوەو لە شەڕێکی دەستەویەخەدا، رووبە ڕووی شازادەی دانیمارکی دەکاتەوە.

٥٣- مینتۆر: لە داستانی ئۆدیسەدا، پیرێکی ئەقڵمەندی خەڵکی ئیتاکەو سەبارەت بە ئودیسیوس وەفادارە.

٥٤- لە پاچڤەکەی ساموئیل باتلەرەوە کراوە بە فارسی.

٥٥- پروتیوس: لە ئەدەبی یۆنانی کۆندا بە پیری دەریا بە ناوبانگەو پوسیدون هێزو توانایەکی ئەوتۆی دابوویە کە دەیتوانی خۆی بە هەر شێوەو هەیئەتیٚ، کە خۆی بیەویٚ، دەربێنیٚ و لە هەمان کاتدا توانایەکی ئەوتۆی هەبوو کە دەیتوانی باسی رابردوو و ئایندەی هەر کەسێك بکات.

٥٦- ڤ ئیشا: یەکێکە لە دوڕگە گەورەکانی دەریای ئیونی. تویژەران پێیان وایە ئەم دوڕگەیە کە هۆمەر ناوی بردووە هەمان دوڕگەی گەورەی کورفویە. بە گوێرەی ئەو باسانەی کە هۆمەر لەمەڕ دانیشتوانی ئەم دوڕگەیەی کردووە، دەبیٚ ئەمانە خاوەنی شارستانیەتێکی تا رادەیەك پێشکەوتوو بووبن. ئالکینوس شاو شابانۆی ئەم دوڕگەیە وەکو خەڵکانی منەوەرو مرۆڤدۆست پێشاندراون.

٥٧- نازیکا: دۆتمیرێکی جوانی دڵسافە کە لە لایەکەوە لەو شازادە خانمانەی ئەفسانانی سەدەکانی ناڤینی چیرۆکی پەریان دەچێتو لەلایەکی ترەوە چاوەڕوانی ئەمەیە کە شازادەیەکی ئازای قۆز لە ولاتێکی نا دیارەوە بێتو ئەم باوەش بۆ ئەشقی ئەو بکاتەوەو لەم بەینەدا ئودیسیوس پەیدا دەبێت، نازیکا لە دڵی خۆیدا وا تەسەور دەکات کە ئەم دەریاوانە ئازاو قۆزە، هەمان شازادەی خەیاڵی ئەوەو ئودیسیوس لە سەرەتادا بە جۆریٚ دەوری خۆی دەبینیٚ کە ئەم گومانەی لە دڵدا بەهێز تر دەکات. بەلام زۆری پێناچیٚ کە دۆتمیری جوان ئەو چاوە رەشەی کاڵ دەبێتەوەو تووشی نا ئومێدی دەبیٚ.

٥٨- دمودوکوس: لەم داستانەدا گۆرانی بێژێکی نابینایەو چیرۆکێن قارەمانیەتی دەگێڕێتەوە. یەکێك لە بەڵگەکانی جماعەتێك لە تویژەران کە هۆمەریان بە شاعیرێکی نابینا زانیوە، ئاماژە بەم شایەرو گۆرانی بێژە پیشەییە بووە.

٥٩- سیکونەکان: ئەمانە دانیشتوانی دوڕگەیەك بوون بە ناو ئیسماروس بە گوتەی هۆمەر، خەڵکی ئەم دوڕگەیە دەوڵەمەند بوون. ئەمانە لایەنگرو هاوپەیمانی خەڵکی تروادە بوون. هۆی ئەمەی کە ئۆدیسیوس پێشنیازی کرد کە پەلاماری ئەم دوڕگەیە بدەن، بە دەست هێنانی دەسکەوت و تالآنی زۆر بووە، کە دەیانتوانی بە ناوی دەسکەوتی جەنگەوە بیبەن، بەڵام ئەنجام رووبە ڕووی ناکامی بوونەوە.

٦٠- لۆتس خۆران: بە قسەکانی هۆمەردا وا دەردەکەوێ کە خواردنیان میوەو گەڵاو شکۆفەی ئەم گیانە بووە. لوتس بە جۆرە نیلوفەرێکی شینش دەگوترێ.

٦١- لە دەقە ئینگلیزییەکەی یاکوب بریانت (١٧١٥- ١٨٠٤)ەوە کراوە بە فارسی، ل ١٢٣.

٦٢- سیکلوپان: ئەمانە دێوی یەکەڵە چاو بوون کە زۆرجار لە ئەفسانانی یۆنانیدا باسکراون. ئەمانە گیانداری زەبەلاح بوون، وەکو بەشەر، بەڵام لە جیاتی دوو چاو، یەك چاوی خڕیان لە سەر ناوچەوانیان هەبووە. ئەمانە لە دوڕگەی سیسیل دا ژیاون. لە داستانەکەی هۆمەردا، ئەو دێوەی کە لە ئۆدیسیوس راستاوە. پولیفیمیوسی کوڕی پوسیدونی، خواوەندی دەریایانە.

٦٣- لە دەقە ئینگلیزییەکەی یاکوب بریانت، ل ١٥٨، کراوە بە فارسی،

٦٤- ئەیولیا، وەکو لە داستانی ئۆدیسەدا هاتووە، دوڕگەیەکی سەر ئاوە کە بارەگاو ماوای (ئیولوس)ی خواوەندی بایان بووە. بە گوێرەی ئەفسانانی یۆنانی حەوت کوڕو حەوت کیژی هەبووەو کوڕو کچەکانی خۆی لێکدی مارە کردووە، تا هەرگیز پاشایەتی و سەڵتەنەتەکەی هەرەس نەهێنێ.

٦٥- لە دەقی داستانی ئۆدیسە/ پاچڤەی یاکوب بریانت، ل ١٥٩ وە پاچڤەی فارسی کراوە.

٦٦-لستریگونەکان: ئەمانە گۆشتخۆرانی دڕندە بوون و کۆمەڵێك لە هاوڕێیانی ئۆدیسیوس- یان خوارد.

٦٧-دوڕگەی ئیا کە ماوای سیرسەیە، وەکو قارەمانەکەی، سەرزەمینێکە ئەفسانەیی و لە دەرێی دنیای خەیاڵدا بوونی نییە.

٦٨-لە دەقە ئینگلیزییەکەی ساموئیل باتلەرەوە... لە بریتانیکا، ل ٢٣٧ پاچڤەی فارسی کراوە.

٦٩- ئۆریلوکوس: لە نێو هاوسەفەرەکانی ئۆدیسیوسدا، تاقە دلاوەرێکە کە لە رووی ئازایەتی و هۆشیاری و دووربینییەوە هاوتای ئۆدیسیوسە. لە داستانی ئۆدیسەدا زۆرجار بەرانبەر بە میری ئیتاك وەستاوەتەوەو بە نەخشەکانی ئەو قاییل نەبووە (سروودی دەیەم و سیازدەیەم).

٧٠- لە دەقە ئینگلیزیەکەی یاکوب بریانتەوە. سروودی دەیەمەوە کراوە بە فارسی.

٧١- ئۆدیسیوس لە ماوەی ساڵێکی ئاکنجی بوونیا لای سیرسە، هاوجێیی دەگەڵ دەکات و کوڕێکی لێی دەبێ کە ناوی دەنەن تلەگونوس.

٧٢- لە دەقە ئینگلیزیەکەی یاکوب بریانتەوە –سروودی دەیەم، پاچڤەی فارسی کراوە.

٧٣-ترزياس يان تيرزياس، له ئەفسانانی یۆنانیدا له غەیبگۆیانی شاری تب Thehes بوو كه به دەستی زیوس نابینا كرابوو (لەوه دەچی بە هۆی ئەوەوه نابینا كرابی، چونكه تەمەشای پەیكەری رووتی ئاتینای كردبوو) وەكو لەم ئەفسانەیەدا هاتووه، پاش كوێر بوونی، ئاتینا دڵی به حاڵی دەسووتیو فێری زمانی باڵندانی دەكات، (زیوس)ش تواناو بەهرەی غەیبگۆیی دەداتی. لۆرد ئالفرید تنیسون، شاعیری سەردەمی ڤیكتۆریایی ئینگلیستان، بەیتێكی خەمناكی دەربارەی سەربهوردی ئەو هۆنیوەتەوه.

٧٤- هلیوس: خواوەندی هەتاوه، له ئەفسانانی یۆنانی كۆندا یەجگار بەناوبانگەو تا ماوەیەكی زۆر لەلایەن میللەتانی یۆنانی وروميەوه دەپەرسترا. گوایه مەڵبەندو ماوای دوڕگەی (رودز) بووەو له داستانی ئۆدیسەدا تەنیا ناوی دوڕگەی هلیوس براوه.

٧٥- سیرینەكان: كه لێرەدا به پەریانی دەریایی هاتووه، ئەمانه جۆره ژنانێكی جوانو دڵڕفێن بوون كه له ئەفسانانی یۆنانی كۆندا سەرچاوەی مەرگ بوون، به تایبەتی دژمنی دەریاوانان بوون.

٧٦-له داستانی ئۆدیسەدا، خودی ئودیسیوس، خۆی لەوه دەدزێتەوه كه مۆم بكاته گوێی خۆیەوه، بەڵام داوا له هاوڕێكانی دەكات به توندی بیبەستنەوه به بورجی كەشتیەكەوەو نەیەڵێن پێ له حەوشی كەشتیەكه وەدەرنێت.

٧٧-تاوێرانی سەرگەردان كه هۆمەر باسیان دەكات، داو و تەڵەیەكی هێنده كوشنده بوون كه تەنانەت تەیریش لەسەری نیشتباوه دەمردن.

٧٨-سكیلا: دەعبایەكه كه له داستانەكەی هۆمەردا ناوی هاتووه، جەستەیەكی درێژی چوار مەتریو شەش گەردنو شەش دەمی هەبووه، شوێنو ماوای تاوێرێك بووه له خاكی ئیتاڵیا. له چیرۆكه ئەفسانەییەكاندا وا هاتووه كه سكیلا رۆژگارێك ژنێكی جوان بووه، دڵی هەموو كەسی ڕفاندووه، ئیدی ئافرودێت غیرەی لێدەكاتو له بەغیلیدا، تۆڵەی لێ دەستێنیو بەو شێوەیەی دەردێنی.

٧٩- له دەقه ئینگلیزیەكەی یاكوب بریانت، سروودی دوازدەیەمەوه كراوه به فارسی.

٨٠-كاریبدیس (شارلیبید) له داستانی ئۆدیسەدا گەرداوێكی كوشندەیە.

٨١- له دەقه ئینگلیزیەكەی یاكوب بریانت، سروودی دوازدەیەمەوه، پاچڤەی فارسی كراوه.

٨٢- ئومیوس، شوانی بەرازەكانی ئودیسیوسه. پیرەمێردێكی فەرتوسه كه بۆ خۆی بەسەرهاتێكی جوانو عەنتیكەی هەیه، له سروودی پازدەیەمدا، بەدەم دیداری ئودیسیوسەوه كه وا تەسەور دەكات جیهانگەڕێكی بێ نەوایه، بەمجۆره باسی سەربهووردی خۆی دەكات كه گوایه له رۆژگاری جەوانیدا له نەجیبان بووه (نەجیب له سەردەمی هۆمەردا كەسانێك بوون كه خانوو و زەویو سەنگو ئیحتوبارێكیان هەبووه.). كاتێ كه منداڵێكی شیرەخۆره بووه دەیدزن و بۆ دیارودەڤەرێكی تری دەبەن. ئەو كەسەی كه له دایكو باوكی خۆیی جیا كردووەتەوه، دایەنەكەی بووه. دایەنەكه له كەشتیدا تووشی نەخۆشیەكی نادیار دەبێتو كاتێ كه كەشتیەكه دەگاته خاكی ئیتاك، دایەنەكه كه هیچ ئومێدێكی به ژیانی خۆی نامێنێ،

به لرتسی بابی ئودیسیوسی دەفرۆشێت و ئیدی لەم ماڵەدا گەورە دەبیّ و سەرەنجام دەبیّ بە شوانی ڕەوە بەرازەکانی ئاغای. ئودیسیوس لە سروودی چواردەیەمدا بە سەر بەرزی و شانازییەوە باسی خۆی و رابردووی خۆی دەکات. خۆی بە یەکێك لە خەڵکی کریت لە قەڵەم دەدات کە لە هیچەوە گەییوەتە هەموو شتێك، ئیدی لە دەڤەرو ناوچەی خۆیدا بووە بە یەکێك لە ناوداران، لە شەڕی دە ساڵەی ترواەدەدا بەشداری کردووە، ماوەی حەوت ساڵ لە میسر ماوەتەوەو ئەنجام بە کۆیلەیەتی دەیفرۆشن و ئیدی ڕێگەی هەڵاتن دەگرێتە بەرو ئەوەتا ئێستا گەییوەتە خاکی ئیتاك. هۆمەر بەشێك لەم سرووده بۆ سەرگورشتەی ئەو تەرخان دەکات...

٨٣-پیزیستراتۆس: کوڕی نەستور شایە کە لە کاتی بەجیّ هێشتنی دوڕگەی پیلوسدا، کوڕەکەی دەگەڵ تیلماکۆسدا نارد بوو.

٨٤- تیوکلیمنوس: دلاوەرێکی گەنجە کە هۆمەر لە سروودی پازدەیەمدا ناوی دەبات و لە بەشەکانی دواتریشدا شان بە شانی تیلماکۆس دەوری قارەمانانە دەگێڕێت.

٨٥- لە دەقە ئینگلیزییەکەی ساموئیل باتلەرەوە، بریتانیکا، ل ٢٧٢ پاچڤەی فارسی کراوە.

٨٦-لە دەقە ئینگلیزیەکەی ساموئیل باتلەرەوە، کتاب های بزرگ جهان غرب، لە برتیانیکاوە لە ٢٧٣ – ٢٧٤ەوە پاچڤەی فارسی کراوە.

٨٧-ئورکلیا: ژنێکی میهرەبان و بە وەفایە کە تا دوا ساتی ژیان دەگەڵ وەلی نیعمەتانی خۆیدا دەمێنێتەوە.

٨٨-میلانتیوس: شوانێکی دیکەیە کە خیانەت لە ئاغای خۆی دەکات و پەیوەندی بە دژمنانی پنلوپەوە دەکات.

٨٩- ناوی سەگەکەی ئارگوسە کە نۆزدە ساڵ چاوەڕانی ئاغای بووەو لە سروودی هەڤدەیەمدا دەتۆپیّ.

٩٠- ئیروس، لەم بەیتەدا ڕۆڵی لێبۆك دەبینیّ و خەڵکی دێنێتە پێکەنین، هەر بۆ ئەوەی تۆزێك خواردنی بدەنیّ.

٩١- لە دەقە ئینگلیزیەکەی یاکوب باتلەرەوە، سروودی بیست و سێیەمەوە پاچڤەی فارسی کراوە.

٩٢- چیرۆکی رفاندن و هەڵگرتنی هیلین لەلایەن پاریسەوەو گەڕاندنەوەی بۆ سپارتە لەلایەن مینەلایوسی مێردییەوە، ماك و بنەمای داستانی بەیتی ئیلیادەی هۆمەر پێکدێنیّ. هیلین لە ئەفسانانی یۆنانیدا کچی زیوس، خودای خودایانە، کە لە ناو قاوغی هێلکەی قوووە هاتووەتە دنیایەو هۆیەکەشی ئەمەیە کە (لیدا)ی دایکی شێوەی قووی هەبووەو زیوس حەزی چووەتیّ و هەڤجێیی دەگەڵ کردووە. لە ئەفسانانداوا هاتووە کە تزیوس، قارەمانی ئاتین و فەرزەندی پوسیدونی، خواوەندی دەریایان، لە تەمەنی حەوت ساڵیدا، هیلینی جوان دەڕفێنیّ بەڵام برایەکانی رزگاری دەکەن. لەو زەمانەدا کە هاوسەری مینەلایوس بووە، عینوانی جوانترین ژنی سەرانسەری خاکی یۆنانی بۆ خۆی مسۆگەر کرد بوو. کاتیّ کە لە بارەگای خواوەنداندا، پاریس سێوەکەی زیوس، دیاریەکەی زیوس، پێشکەش بە "ئافرودیت"

دەکاتو ئافرودێت وەکو جوانترین خواوەند دەست نیشان دەکات، ئافرودێت بەڵێنی دەداتێ کە جوانترین ئافرەتی دنیا بخاتە داوی ئەشقی ئەوەوەو بیخاتە هەمێزییەوە. بەمجۆرە پاریس بەرەو سپارتە دەباتو پاشان هیلین ئاشقی ئەو دەکاتو دەگەڵ ئەودا بۆ سەر زەمینی (تروادە) دەڕوات. ئیدی ئەم مەسەلەیە دەبێتە هۆی هەڵگیرساندنی ئاگری شەڕی نێوان ترواده‌و میللەتەکانی دیکەی یۆنانی، وەکو لە ئیلیادەدا باسکراوە سەرەنجام هێرشبەرانی یۆنانی سەردەکەونو ترواده دەگەڵ عاردیدا تەخت دەکەنو هیلین دەبەنەوە. دەڵێن گوایە ئاخیلوسی پۆڵاتەنی لە شکان نەهاتووش حەزی لێکردووە. مەبەست لە ئاکیان یۆنانیەکانە.

٩٣- لە دەقە ئینگلیزیەکەی ساموئیل باتلەر -کتابهای بزرگ جهان غرب از بریتانیکا. سروودی بیستو سێیەم، ل ٣١٥ـەوە پاچڤەی فارسی کراوە.

٩٤-لە دەقە ئینگلیزیەکەی ئی. ڤی. ریو، بڵاوەخانەی پنگوین -ئینگلیستان - ل ٣٦٥ـەوە پاچڤەی فارسی کراوە.

٩٥-بۆ زانیاری زیاتر دەربارەی جیاوازی ئیلیادەو ئۆدیسە، بڕوانە کتێبی ئیلیادە -ئۆدیسەو دابو نەریتی داستانی، دانانی چارلز رووان بی پێنجەم لە ژێر سەرناڤی ئۆدیسە.

٩٦- بڕوانە ئانسایکلوپیدیای بریتانیا - ماکروپیدیا - بەرگی هەشتەم ل ١٠١٧ و ١٠١٨.

لە رۆژی ٢٠١٥/٢/٢٢ لە سلێمانی، گەڕەکی رزگاری، لە پاچڤەی ئەم بەرهەمە بوومەوە کە لەم سەرچاوەیەوە پاچڤە کراوە:

اثار کلاسیک جهان/ ٩

دفتر معرفی و نقد ادبیات کلاسیک جهان

معرفی و نقد حماسهء اودیسه/ اثر هومر.

شرکت سهامی کتابهای جیبی وابسته به مؤسسهء

انتشارات امیر کبیر/ تهران ١٣٨٨.